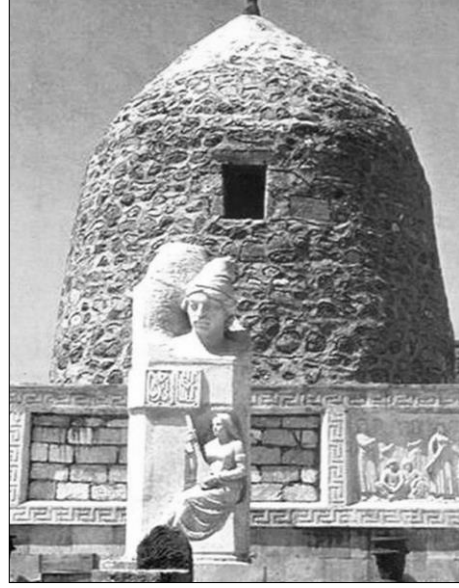

*Aşıq çırağı neylər,
Yanan çırağı neylər?
Bir çıraq Haqdan yana,
O çıraq yağı neylər?!
Sarı Aşıq*

№1(8)
2013

Bakı-2013

Laçın yurdu, №1(8), 2013
Bakı, “Bəxtiyar-4”, 2013. – 96 səh.

Təsisçi və baş redaktor:
Arif MƏMMƏDLİ

Baş redaktorun müavini:
Araz HACIYEV

Məsul katib:
Elnur MEHDİYEV

Redaksiya heyəti:

Knyaz MƏMMƏDOV
İlham QƏHRƏMAN
Ələmdar ŞAHVERDİYEV
Tamxil ZİYƏDDİNOĞLU
Mütəllim HƏSƏNOV

Fəxrri UĞURLU
Taleh ŞİRİNOV
Yusif MİRZƏ
Fəxrəddin ŞAHSUVAROV
Orxan CƏBRAYILOV

Redaksiyanın ünvanı:
Sabit Rəhman küç. 7

Əlaqə:
Tel.: (050) 291-34-52, (070) 956-36-22, (050) 205-00-92
e-mail: lachinyurdu@mail.ru

Dərgidə dərc olunan yazılar müəlliflərin mövqeyini əks etdirir
və yazı müəllifləri məsuliyyət daşıyır.
Jurnal 16.03.2010-cu il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə
Nazirliyində 3133 №-li reyestrə qeydiyyatdan keçmişdir.

Bankın adı: **Azərbaycan Beynəlxalq**
Bankı MƏTBUAT şöbəsi
Bankın kodu: **805142**,
Müxbir hesabı:
AZ03NABZ01350100000000002944,
VÖEN: **9900001881**
SWIFT: **IBAZAZ2X**,
Müştərinin hesabı:
AZ64IBAZ41040019443136196216
Məmmədov Arif Kamran oğlu
VÖEN: **1401771462**

Intermediary Bank:
Citibank NA, New York, USA
Corr. account: **36083186**
SWIFT: **IBAZAZ2X**,
International Bank of Azerbaijan Republic
Yasamal Branch
kod: **805142**
USD only Account #:
AZ64IBAZ41040019443136196216
Mammadov Arif Kamran
INN: **1401771462**

BU SAYIMIZDA

Baş redaktordan.....5

Abidələrimiz

Məlik-Əjdər türbəsi və ya Cicimli türbəsi6

Ermənilər laçınlı sultanlarının mülkündə otel tikdirib7

Ziyalılarımız

Səfi RƏSULOĞ, *Təşkilatçı pedaqoq*9

Dağbəyi ABBASOV, *Zəhmətkeş ailənin sonbeşiyi*44

Müsahibə

“Arzum bircə gün də olsa gedib Laçında yaşamaqdır”11

“Qarabağ müharibəsinə başlamaq ümidilə sizdən ayrılıram”77

Nostalji

Rəfiqə Əsgərova, *Unudulmaz kəndim*.....15

Nəsr

Səhliyalı İSGƏNDƏROV, *Göz yaşı olmayan buludlar*.....24

Publisistika

Asif İSAYEV, *Top atılan*.....30

Qəzənfər HÜSEYNOV, *Qalmaz yada, qalmaz Laçın*59

Nəzakət ƏHƏDQIZI, *Yarımçıq qalan ömür və ya
bir müəllimin həyat hekayəsi*.....73

İmdad ƏLİZADƏ, *Qürbətə sarı (II yazı)*.....90

Şəhidlərimiz

Orxan CƏBRAYILOV, *Qarabağın “Qurd Cəbrayıl”ı*34

Hüseyn ABDULƏLİOĞLU, *Sərhədçi Xəlil Həsənov*.....47

Sultan HÜMBƏTOV, *Bu soyadı kim daşıyacaq*52

Elman ALIŞOĞLU, *Şahin bu gün də səmälərdədi*70

Poeziya

Şəhriyar SEYİDOĞLU	38
Ramiz ALİYEV	40
Rəfiqə ƏSGƏROVA	45
Səadət ƏLƏKBƏROVA	86
Elnur İRƏVANLI	89
Nailə MARKS QIZI	93

Kimilər keçdi bu dünyadan

Ramiz İsmayıl oğlu Aliyev	39
Yaqub Nəsim oğlu Hacıyev	46
Xaliq DÜNYAMALIYEV, <i>Bir igidin ömür yolu</i>	68

Məktəblərimiz

Akademik Zərifə Əliyeva adına texniki fənlər təmayüllü məktəb-lisey	41
---	----

Kitab rəfi

“Vətən çağırışı”	51
------------------------	----

Esseciklər

Yusif OTAYLI, <i>O - Odur?, Bəxtin xoşluğu</i>	87
--	----

Etiraz

Fərəc ƏDİLOV, <i>Yalan və iftiraya üsyankarlıqla etiraz edək, dönüklüyə yox deyək</i>	94
---	----

HÖRMƏTLİ OXUCULAR!

“Hər kənddən, hər məktəbdən 1 abunəçimiz olsun, hər kəs 1 jurnal alsın!” kampaniyası davam edir. Bu kampaniyaya qoşulanlara bəri başdan öz təşəkkürümüzü bildiririk.

Xatırladaq ki, jurnalımızı metro keçidlərindən və “Azərmətbuatıyım”-nın Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Bərdə, Ağcabədi, Yevlax, Qax və Şəki şəhərlərindəki köşklərindən almaq olar.

Əziz oxucular, jurnalımız hələlik rübdə bir dəfə (ildə 4 nömrə) çıxır, **illik abunə qiyməti 8 manatdır**. İnşallah, növbəti sayımız **2013-cü ilin iyun ayında** işıq üzü görəcək.

BAŞ REDAKTORDAN

Hörmətli oxucular, “Laçın yurdu” artıq 3-cü ildir ki, Böyük Allahın izni ilə görüşünüzdə gəlir. Hələlik əsas hədəfimizə – jurnalı ayda bir dəfə çıxarmağa nail olmasaq da, ümitsiz deyilik. Başlıca təsəllimiz ətrafımıza sadıq oxucular və araşdırmalarını, düşüncələrini, ürək sözlərini bizimlə bölüşən müəlliflər toplaya bilməyimizdir.

Jurnalın regionu tam əhatə etməməsi, abunəçilərimizin azlığı yaradıcı heyəti ruhdan salmır. Çünki əvvəlcədən hansı yükün altına girməyimizi, bizi gözləyən çətinlikləri göz altına almışdıq.

Jurnal nəşrə başlayanda rayonun icra başçısı Ramiz Cəbrayılov idi. Dostlar, tanışlar dəfələrlə məsləhət görürdülər ki, onunla görüşək, abunə məsələsində köməklik göstərməsini xahiş edək. Ancaq belə bir görüş üçün təbii şərait yaranmadı. Qəbula yazılaraq xahişimizi rəsmi qaydada çatdırmağı isə özümüz istəmədik.

Ölkə başçısı İlham Əliyev cənablarının 4 mart 2013-cü il tarixli sərəncamı ilə ehtiyatda olan polis polkovniki Akif Səlimov Laçın Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı təyin olundandan sonra da xeyirxah insanlar eyni məsləhətlə yenə bizə müraciət edirlər. Bu haqda düşünərkən məlumat aldım ki, icra başçısı “Qurd qapısı” yaşayış massivində məskunlaşan laçınlılarla görüşüb. Vətəndaşların problemləri ilə maraqlanaraq onların arzu və təkliflərini dinləyib.

Şərəfli döyüş yolu keçən, daha çox komandır kimi tanınan Akif Səlimov ilk növbədə şəhid adının uca tutulmasına, Qarabağ qazilərinə qayğı göstərilməsinə diqqət yönəldib. İxtisas seçimində gənclərimizin hərbi sahəyə üstünlük vermələrini tövsiyə edərək peşəkar zabıtların hazırlanmasını arzulayıb.

“Laçın yurdu”nun əsas məqsəd və məramına da aydınlıq gətirildiyi, jurnalı abunə yazılışının vacibliyinin vurğulandığı elə həmin görüşdə dəyərli oxucularımızın təkliflərinə müsbət reaksiyasına görə icra başçısı Akif Səlimova yaradıcı kollektiv adından dərin təşəkkürümüzü bildirir, ona yeni vəzifəsində uğurlar diləyirik!

Deyirlər, aktyor səhnədə olanda onu diqqətlə izləyən, başa düşən, duyan bir tamaşaçı axtarır və tamaşanın sonunadək özünə doğma sandığı tamaşaçının əyləşdiyi səmtə baxaraq rolunu oynayır ki, əhval-ruhiyyəsi aşağı düşməsin. Elə biz də “bu jurnaldan bəri bir xeyriniz (maddi) varmı?” – soruşanlardan üzümüzü çevirib “işiniz avand olsun, qələminiz kəsərdən düşməsin!” alqışını səsləndirənlərə tərəf baxırıq ki, yarı yoldan qayıtmağı aqlımıza gətirməyək. Yeri gəlmişkən, xatırladaq ki, ən böyük qazancımız nəsilər arasında əlaqələrin itməməsi, yaddaşımızın qorunması nəminə gördüyümüz bu kiçik işin faydasını anlayaraq mənəvi rahatlıq tapmağımızdır.

Əziz oxucular, Novruz bayramı ərəfəsində vədimizə xilaf çıxmayaaraq sizləri həmişəki kimi əməkdaşlığa çağırırıq. Jurnalımıza abunə yazılıb-yazılmamaqlarından asılı olmayaraq redaksiyamızın qapıları bütün qələm sahiblərinin üzünə açıqdır. “Laçın yurdu” deməyə sözü olanların tribunasıdır. Bu tribunada hər kəsin öz yeri var, yerinizi boş qoymayın...

ABİDƏLƏRİMİZ**MƏLİK-ƏJDƏR TÜRƏSİ VƏ YA CİCİMLİ TÜRƏSİ**

Elmi araşdırmalara görə Laçın rayonunun Cicimli kəndində, yüksək dağlıq ərazidə yerləşən türbənin XII-XIV əsrlərdə inşa edildiyi güman edilir. Bu abidənin səkkizbucaqlı bayır və dairəvi iç planı olsa da, tutum həllində aydın duyulan sayalığı, müəyyən qədər arxaikliyi ilə oxşar planlı türbələrəndən seçilir.

Memarlıq xüsusiyyətləri:

Bu türbənin digər Azərbaycan türbələrindən fərqi onun məhz həcm quruluşundadır. Planda səkkizbucaqlı quruluşda olsa da, Məlik-Əjdər türbəsi xaricdən həndəsi bir həcm kimi deyil, tamamilə başqa bir plastik şəkildə qavranılır. Çünki türbənin divarları şaquli xətlərlə həll edilməmiş, abidənin tilləri ayrı xətlə işlənmiş, türbənin silueti yumşaq cizgilərlə çərçivələnmişdir. Məlik-Əjdər türbəsinin ümumi şəkli paraboləni xatırladır. Bu parabolənin səthləri arasındakı tillər oyma çıxıntılar ilə işlənmişdir. Nəticədə abidənin ümumi görünüşü köçəri, türk dilli xalqlar arasında geniş yayılmış yurd quruluşunu xatırladır.

Müxtəlif araşdırmaçıların müşahidə etdiyi kimi Cicimli türbəsi yuxarıya doğru əyilib dayanan prizmatik tutumu, parabolik biçimli günbəzi, tirlərində çubuğa bənzər incə sütuncuqları ilə köçəri çadırının yamsılanması ilə yaradılmışdır. Türbənin istər bayır tutumu, istərsə də iç məkanı bütöv olub, gövdəsi ilə örtüyü arasında keçid zonası demək olar ki, yoxdur. Onları birbirindən yalnız qalınlığı tin çubuqlarına bərabər olan daş kəmərlər ayırır. M.S.Bulatovun qrafik təsvirinə görə bu, “abidəni ucaldan memar tikilinin siluetini çəkmək üçün ellipsdən yararlanmışdır”.

Beləliklə, bu abidənin memarlıq səciyyəsinə ənənəvi səkkizbucaqlı türbələrəndən uzaqlaşaraq, tamamilə fərdi bir memarlıq surətinin yarandığı görünür. Heç də təəccüblü deyildir ki, bunun ümumi görünüşü, obrazı köçəri xalqların yurdunu xatırladır. Yaşayış tikintiləri ilə başqa tikintilər, xüsusilə xatirə tikintiləri arasında mənşə etibarilə əlaqə olması memarlıq tarixində təsadüf olunan, daha doğrusu, geniş yayılan bir hadisədir. Məlik-Əjdər türbəsinin daha bir maraqlı xüsusiyyəti onun giriş qapısından yuxarı

və giriş qapısının sağ və sol tərəflərində yonulmuş daş oymalardır. Bu daş oymalarının hər 3 halda öküzü təsvir etdiyi aydınlaşdırılmışdır. Son dərəcə ekspressiv vəziyyətdə rəsm edilmiş bu öküz təsvirləri abidənin bədii xüsusiyyətlərini daha da zənginləşdirir və eyni zamanda Azərbaycanda heyvan təsvirlərinin ehtimal ediləndən daha geniş yayıldığını göstərir.

Məlik-Əjdər türbəsinin üzərində kitabə olmadığından, onun nə vaxt inşa edildiyini təyin etmək çətindir. Məlik-Əjdər abidəsini görmüş və ilk dəfə nəşr etmiş İ.Şəblikin bu binanın Səlcuqlar dövrünə aid olduğunu qeyd edir. Bu da onun tarixini təxminən XII əsrə, yaxud XIII əsrin əvvəllərinə aparır.

Məlik-Əjdər türbəsi monumental əsər olmayıb xalq memarlığının – memarlıq folklorunun dəyərli bir nümunəsidir.¹

Bunu onun yığcam plan-məkan həlli, bölünməz tutumu, demək olar, bəzəksiz daş kütlələrinin yabanı gözəlliyi əks etdirir.

Erməni işğalına qədər Məlik-Əjdər türbəsi yaxşı vəziyyətdə qalmaqda idi. Lakin azğın quldurlar 1992-ci ilin may ayının əvvəllərində Xinzirək kəndində yerləşdirilən top batareyasından Məlik-Əjdər türbəsinə yüzdən çox mermi atdılar. Həmin mərmilərdən üçü türbəni və onun yanındakı karvan-sara binasını (“Kar Günbəz” də deyirlər) ciddi surətdə zədələdi.²

ERMƏNİLƏR LAÇINLI SULTANLARININ MÜLKÜNDƏ OTEL TİKDİRİB

Laçın rayonu özünün strateji mövqeyinə və təbii resurslarına görə daim ermənilərin diqqət mərkəzində olub. Ermənilər bu ərazini işğal etmək üçün uzun illər baş sındırıblar və nəhayət ki, 1992-ci ildə buna nail ola bildilər. İşğaldan sonra onlar ilk növbədə Laçın ərazilərindəki tarix və mədəniyyət abidələrini, eləcə də toponimlərimizi erməniləşdirdilər. Belə qurbanlardan biri də Sultanlar kəndindəki Həməzə Sultan³ sarayıdır. Sultanlar kəndində müxtəlif tarixi dövrlərdə iki Sultanlıq olmuşdur. Buradan Qarabağ yaylasında yerləşən bir çox inzibati mərkəzlər idarə olunmuşdur. Qaraçorlu, Bayramuşağı, Qasımuşağı, Qaraçənli və digər tayfaların bütün bəyləri və görkəmli adamları bu Sultanların törəmələri hesab olunurlar. 1918-1920-ci illərdə əsas qoyulan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin də iki naziri – Xosrov bəy Sultanov və Nurməmmədbəy Şahsuvarov bu nəslin nüma-

¹ C.Qiyasi – “Nizami dövrünün memarlıq abidələri”, Bakı, “İşıq” nəşriyyatı, 1991. səh.102

² Muxtar Aslan – “Vətən çağırışı”, Bakı, 2012. səh.13

³ Bəzi mənbələrdə Həməzə Soltan

yəndələrindən idilər. Sultanlar kəndi (müəyyən dövrlərdə Qaraçorlu, daha sonralar Hüsülü, Əsətdər adlandırılıb) uzun illər Qaraçorlu mahalının mərkəzi kimi də fəaliyyət göstərüb. Sultanlar kəndini Kosalar kəndindəki məşhur Ağoğlu məbədindən Həkəri çayının Minkənd qolunun axarı istiqaməti ilə 1500 metr, Laçının rayon mərkəzindən (Laçın-Minkənd yolu ilə) 30 km məsafə ayırır. Kənd Azərbaycan tarixinin öyrənilməsi baxımından olduqca maraqlı və əsrarəngiz bir ərazidir. Burada hündür dağ silsiləsinin ətəyində böyük saray komplekslərinin qalıqları indi də öz mövcudluğunu saxlayır. Bu Sultanlığın fəaliyyəti barədə bir çox məqamların öyrənilməməsi, Azərbaycan tarixində hələ qaranlıq məqamların olduğunu göstərir. Rəvayətə görə, Zəngəzur vilayətinin böyük bir hissəsi (indiki Laçın ərazilərindən ta Naxçıvana qədər) uzun illər bu mərkəzdən idarə olunmuşdur. Vaxtı ilə burada iki saray kompleksinin olduğu məlumdur. Bu saraylardan birincisi «Sultan Əjdər» sarayı adlanırdı. Sultan Əjdər sarayının dəqiq tikilmə tarixi hələlik bizə məlum deyildir. İkinci saray «Həmzə Sultan» adlanır, bu sarayın isə 1761-ci ildə tikildiyi güman edilir. Sovetlər dönməsində ərazini müşahidə edərkən, kompleksin uçurları arasında sarayın ətrafının qalın qala divarları ilə çevrələndiyi açıq görünürdü. Sarayın ümumi mənzərəsindən aydın olurdu ki, qəsrin hündür qülləsi olmuşdur. Qəsrin cənub tərəfinin küncündə giriş qapısı var idi. Gözəl tağlı tavanları qalın yan divarlara bərkidilən sarayın ikimərtəbəli olduğu şübhə doğurmurdu. Saray geniş və böyük zala, xeyli sayda yardımçı otaqlara və divanxanaya malik idi. Bir çox türk qaynaqlarında, 1700-1760-cı illərin vergi kitablarındakı qeydlərdə bu Sultanlığın adının çəkilməsi deməyə əsas verir ki, indiki Laçın rayonu ərazisində yerləşən bu Sultanlıq Osmanlı imperiyasının tərkibində olmuşdur. Bu ərazi 1730-cu ildə Osmanlı imperiyasının tərkibinə qatılmış, 1735-ci ildə farslar tərəfindən işğal olunmuş və sökülüb dağıdılmışdır.¹ 1747-ci ildə Nadir şahın ölümündən sonra yenidən əsarətdən xilas olan Sultanlıq 1761-ci ildə özünə köhnə saray qalıqları üzərində daha müasir bir saray binası inşa etdirdi. Bundan sonrakı bütün illərdə Sultanlıq rus işğalına qədər qədim Zəngəzur vilayətinin əsas inzibati idarə mərkəzlərindən biri olmuşdur. Sultanlar kəndinin bütün əraziləri, kurqanları, bədii daş nümunələri, türbələr və daş heyvan fiqurları ilə zəngindir. Ərazidə orta əsrlərdən qalma su dəyirmanlarının qalıqları da var. Bu əraziləri işğal etdikdən sonra, 2007-ci ildə Ermənistan hökumətinin qərarı ilə bu kəndin adını dəyişdirərək Melikatun adlandırdı. Melikatun sözünün Azərbaycan dilində mənası məliklərin yaşadığı yer kimi

¹ Bax: Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Ensiklopediyası, Bakı-2005

xarakterizə olunur. Tarixdən məlumdur ki, Zəngəzur ərazilərində Məliklik heç zaman olmamışdır. Qarabağ Məlikliyinin yaranması isə Azərbaycanda xanlıq dövrünə təsadüf edir. Ermənilər Azərbaycan tarixinə bu düzəlişləri ilə beynəlxalq münasibətlərdə ictimai rəyi çaşdırırlar. 2007-ci ildə ermənilər «Həmzə Sultan» sarayının qalıqları üzərində otel tikdilər. Erməni mənbələrinin verdiyi məlumata görə, 1998-ci ildə bu abidənin üzərindən bir neçə yazılı daş (daş kitabə) götürülərək İrəvan şəhərinə aparılmışdır. Sultanlar kəndinin etnik tərkibi bütün tarixi dövrlərdə azərbaycanlılardan ibarət olmuşdur. Əhalinin əsas məşğuliyyəti bostançılıq, bağçılıq və heyvandarlıq idi. Əhalinin yaşayış evləri qara damlardan və sonralar müasirləşən balkonlu kənd evlərdən ibarət idi.

Faiq İSMAYILOV,
yazıçı-publisist

ZİYALILARIMIZ

TƏŞKİLATÇI PEDAQOQ

Novruzov Sabir Ələkbər oğlu 1939-cu ildə Laçın rayonunun İmanlar kəndində anadan olub. 1948-ci ildə Laçın rayonundakı S.M.Kirov adına Mərdəlik və Südcülük sovxozunda fəaliyyət göstərən məktəbin I sinfinə gedib. 1953-cü ilə qədər həmin məktəbdə oxuyub. Atası Ələkbər kişi 1946-cı ildə müharibədən qayıdandan sonra Hacısamli Taxta zavoduna köçərək fəhlə işləmişdi. Sabir isə Kürdhacı kəndində yerləşən orta məktəbdə təhsilini davam etdirmiş və 1958-1959-cu tədris ilində həmin məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirmişdir.

1959-cu ildə “Gənclərin Bakı fəhləsi yığılması və təşkili” kampaniyasına qoşularaq Bakıya gəlir və oradan da ordu sıralarına çağırılır. Baltıqyanı ölkələrdə əsgərlik borcunu başa vurub. İntizamlı əsgər olduğuna görə Leningrad Admiraltey Gəmiqayırma zavodunun nəzdindəki sənət məktəbinə göndərilmiş və tam kurs keçərək “frezerçi” sənətinə yiyələnmişdir. 1963-cü ildə rayona qayıdaraq Sabir Laçın rayonunun Zorkeş (Hacıxanlı) kənd orta məktəbində usta-dülgər müəllimi işləyən M.F.Axundov adına Azərbaycan Rus dili və Ədəbiyyatı İnstitutuna (indiki Azərbaycan Slavyan

Universiteti) verib və qəbul olunub. 1969-cu ildə həmin institutu bitirərək rus dili və ədəbiyyatı müəllimi ixtisası alıb. 53 illik pedaqoji iş təcrübəsi olan yorulmaz insan hal-hazırda əmək təqaüdçüsüdür.

Mən Sabiri 1956-cı ildən tanıyıram və Kürdhacı kənd orta məktəbini eyni ildə bitirmişik. Oxuculara əsasən onun ictimai fəaliyyətindən danışmaq istəyirəm. Mətbuatla ilk təması 1971-ci ildə rayon qəzetində çap edilən “Kəndimizə gələn ilk traktor” hekayəsi ilə başlayıb. Sonradan yazdığı tənqidi məqalələr nədənsə mətbuatda dərc olunmadı.

Müəllim işlədiyi müddətdə bu yaradıcı insan daim xeyirxah işlər görməyə çalışıb. 25 ildən artıq pedaqoji sahədə rəhbər vəzifədə çalışan Sabir müəllim dərs hissə müdiri və məktəb direktoru kimi işlədiyi kollektivin dərin rəğbətini qazanıb. Uzun illər Laçın rayon partiya komitəsinin birinci katibi işləmiş Muradxan Cabbarov da onun əməyini yüksək qiymətləndirmişdi.

1980-ci illərdə təkcə İmanlar kəndinin yox, eləcə də qonşu kəndlərin cavanlarının şəhərə axınının qarşısını almaq və ailəsi ilə birlikdə köçüb gedənlərin kəndə qayıtmalarına şərait yaratmaq arzusu Sabir müəllimi həmişə narahat edirdi. Bu haqda o vaxt “Kommunist” qəzetinə yazdığı məqalənin izi ilə bölgə müxbiri Ziyəddin Sultanov kəndə gəlmiş, faktları yerindəcə yoxlamışdı. Faktlar rayon partiya komitəsində keçirilən müşavirədə müzakirə olunmuş, kəndə içməli suyun gətirilməsi, yeni iş yerlərinin yaradılması haqqında qərar qəbul edilmişdi.

1994-cü ildə İmanlar kənd orta məktəbinin təşkil olunması da Sabir müəllimin adı ilə bağlıdır. İşğaldan sonra Laçının orta və əsas məktəblərinin demək olar ki, əksəriyyəti fəaliyyət göstərirdi. Amma kənd camaatının pərakəndə düşməsi səbəbindən İmanlar kənd orta məktəbinin fəaliyyəti dayandırılmışdı. Bu isə məcburi köçkün həyatı yaşamağa məhkum edilmiş əhalini narahat edirdi. Sabir müəllim 1992-1993-cü tədris ilində Hacı Zeynalabdin Tağıyev qəsəbəsində məskunlaşan Laçın qaçqınları üçün “Kosmonavtika” hərbi şəhərciyindəki klubda Müdafiə Nazirliyindən yer almağa nail oldu. Zəngilan, Laçın, Füzuli, Ağdam rayonlarından olan qaçqın şagirdlər üçün orta məktəb təşkil etdi. 160 şagird 10 sinifdə 27 müəllimin təlim-tərbiyəsi altında tədrisə başladı. 2003-cü ilə qədər məktəbə Sabir Novruzov başçılıq etmiş, səhhəti ilə əlaqədar vəzifədən könüllü getmişdir.

1994-cü ildə şəhid olmuş 27 yaşlı bacısı oğlu **Niftəliyev Vüqar Cavanşir oğlunun** adının İmanlar kənd orta məktəbinə verilməsi barədə müraciətinə baxılmış, Laçın rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Muradxan Cabbarov və Şəlvə icra nümayəndəsi Rafiq Niftəliyevin köməklikləri ilə qəhrəman kimi şəhid olmuş bir gəncin adı əbədləşdirilmişdir.

Sefi RƏSULOV

**“ARZUM BİRCƏ GÜN DƏ OLSA GEDİB
LAÇINDA YAŞAMAQDIR”**

“Laçın yurdu” nəşrə başlayandan əsas məqsədlərimizdən biri də bölgənin sayılıb-seçilən ziyahlarını, ağsaqqallarını, nüfuzlu şəxslərini gənclərimizə daha yaxından tanıtmaq olub. Müxtəlif mənbələrdən haqqında xoş sözlər eşitdiyimiz insanlarla görüşməyə üstünlük vermişik. Elə budəfəki müsahibimiz Abbasov Ayaz Əhməd oğlunu da yuxarıda sadaladığımız meyarlara uyğun gəldiyinə görə seçmişik və bioqrafiyasının önəmli məqamlarını oxucularımıza öz dilindən çatdırırıq:

– Mən 16 yanvar 1941-ci ildə Laçın rayonunun Pircahan kəndində anadan olmuşam. Atam tez rəhmətə gedib. 2 qardaş, 1 bacı anamızın himayəsində böyümüşük və çox yoxsul yaşamışıq. 1947-1948-ci tədris ilində Pircahan kənd orta məktəbinin I sinfinə getmiş, 1959-1960-cı tədris ilində həmin məktəbi bitirdikdən sonra Bakıya gəlib sənədlərimi Azərbaycan Politeknik İnstitutunun inşaat fakültəsinə vermişəm. Yaxşı yadımdadır, imtahanndan keçə bilmədiyim üçün sənədlərimi də götürüb çox qəmgin halda Bakının o vaxtkı Kirov küçəsi ilə gedirdim. Gördüm ki, Bakı Statistika Texnikumuna əlavə tələbə qəbulu haqqında elan yazılıb. Mən də sənədlərimi ora verdim və qəbul oldum. Texnikumu 1962-ci ildə bitirdim. Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin göndərişi əsasında Laçın rayon Texnika Birliyinə iqtisadçı vəzifəsinə işə göndərildim. Bir müddət həmin müəssisədə işləyəndən sonra məni rayon maliyyə şöbəsinə büdcə inspektoru vəzifəsinə irəli çəktilər. 1964-cü ildə məni rayon partiya komitəsinin məsləhəti ilə Laçın rayon komsomol komitəsinin təşkilat şöbəsinin müdiri vəzifəsinə göndərdilər. O vəzifədə təxminən 7 il çalışaraq gənclərin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsində çox ciddi iş apardım. Onların hazırlanıb komсомola keçməsinə nail oldum. Bir sözlə, öhdəmə düşən bütün işləri layiqincə yerinə yetirdim. Təşkilatçılığımı nəzərə alan partiya komitəsi məni Bakı Ali Partiya məktəbinə oxumağa göndərdi. Onu da deyim ki, 1966-cı ildə Azərbaycan Xalq Təsərrüfatı İnstitutunun mühasibat uçotu ixtisasına daxil olmuşdum. Burada oxuya-oxuya partiya məktəbində də təhsilimi davam etdirdim. Dəfələrlə rayon sovetinin deputatı olmuş, 10 il Laçın rayon Partiya Komitəsinin konfransında Nəzarət Təftiş Komissiyasının sədri seçilmişəm. 1975-ci ildə Bakı Ali Partiya Məktəbini qurtaran kimi Rayon Xalq Soveti

İcraiyyə Komitəsinin plan komitəsinin sədri vəzifəsinə təyin edildim. Bu vəzifə rayon icraiyyə komitəsi sədrinin müavini vəzifəsinə bərabər tutulurdu.

1977-ci ildə mənə Laçın rayon əhaliyə məişət xidməti kombinatının direktoru vəzifəsinə təyin etdilər. O vaxt kombinatda işləmək çox ağır idi. Çünki Laçında məişət xidməti bir o qədər də inkişaf etməmişdi. Düzdür, şəhərin özündə ustalar və sexlər olsa da, Laçının 124 kəndində, Minkənd istisna olmaqla, deyərdim ki, məişət xidməti yox idi. Belə vəziyyətdə planı doldurmaq mümkün deyildi. Lakin mən işə girişdim. Bütün kənd sovetləri ilə, kolxoz sədrləri ilə danışdım, kəndlərdə sexlər yaratdım. Elə oldu ki, mən işlədiyim 7 il müddətində kombinat bütün öhdəlikləri və planları vaxtılı-vaxtında ödədi.

1983-cü il mart ayının 9-da rayon partiya komitəsi mənə Laçın rayon meşə təsərrüfatı idarəsinə direktor vəzifəsinə irəli çəkdi. Mən həmin vəzifədə düz 29 il çalışdım. Bütün işçilərlə ünsiyyət qurdum, çalışdım ki, üzərimə düşən işin öhdəsindən layiqincə gəlim. Başa düşürdüm ki, dövlətin bizə əmanət etdiyi meşə təsərrüfatı xalqın malıdır, özü də ağzı açıq anbardır. Burada elə eləmək lazım idi ki, “nə şiş yansın, nə kabab”. Bu prinsiplə öhdəmizə düşən işləri yerinə yetirirdik. Laçın meşəçilik sahəsində respublika üzrə 5-ci yerdə olan rayon idi. Laçının 36000 hektar meşə sahəsi var. O cümlədən onun 21000 hektarı qoruq-yasaqlıq idi. Orda meşə qırmaq və digər işlər tam qadağan idi. Laçın meşələrinin çox zəngin fauna və florası vardı. Qırmızı kitaba düşmüş qırmızı palıd yalnız Laçın rayonunda idi. Laçın rayonunda üç böyük meşəçilik təsərrüfatı vardı – Piçənis, Hacısamli və Qaladərəsi. Piçənis meşələri 9000 hektar idi. Onun 500 hektarı qırmızı palıd idi. Qırmızı palıddan Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə yalnız Opera və Balet teatrının, Prezident Aparatının və “KQB”-nin binalarında istifadə olunub. Mən işlədiyim müddətdə bu binalara 200 kub metr içlik material göndərilib. Həmin palıddan oduncaq kimi, yanacaq kimi istifadə qəti qadağan idi. Laçında 1000 hektardan çox ardıc meşəsi var idi ki, bu da dövlət qoruğu idi, Qırmızı kitaba düşmüşdü. Dövlət tərəfindən qorunurdu. Laçın yasaqlığında əlik, dovşan, ayı, qaban və başqa heyvanlar çox idi. Bu heyvanların da ovlanması qəti qadağan idi. Çünki yasaqlıq idi, ora girmək olmazdı. Ümumiyyətlə, meşə təsərrüfatı çox geniş sahədir. Həm büdcədən maliyyələşirdi, həm də təsərrüfat hesabına. 100-ə yaxın işçi büdcədən maaş alırdı. Yerdə qalan təsərrüfat işçiləri, yardımçı təsərrüfat işçiləri varıydı ki, bunlar meşədə meyvənin yığılması, oduncağın satılmasıyla məşğul olurdular. İlin başında pulun miqdarı bilinirdi, toplanırdı bir yerə. Bir faktı deyim ki, Stepanakertdə (Xankəndi) bir meşə təsərrüfatı kompleksini Laçın meşə təsərrüfatının pulu ilə tikdilər. Bizdən pul köçürülürdü onların hesabına. Onlar da tikirdilər. Həmin

kompleksdən biri də Laçında tikilmişdi. İki mərtəbəli idarə binası, iki mərtəbəli laboratoriya binası, 4 ədəd 200 tonluq su anbarlarından ibarət böyük bir kompleks idi. Gərək biz onu elə qoruyaydıq ki, məhv olmasın. Ora Şəlvə yolunun üstündə kurort zonası idi.

– Meşə təsərrüfatı çox ağır sahədir. Həm vəzifə borcunuzu yerinə yetirmək, həm də insanları incik salmamaq üçün işinizi necə qururdunuz?

– Bayaq da dedim ki, meşə açıq bir anbardı. Ağzının qıfılı yoxdu. 42 nəfər meşəbəyi var idi ki, onlar da meşəni qoruyurdular. Demək olar ki, hərəsinə 500-1000 hektar yer düşürdü. Biz çalışırıdık ki, ictimaiyyətlə, məsul şəxslərlə, əhali ilə birlikdə bu açıq anbarı qoruyaq. Bəzən meşəyə müdaxilə ilə bağlı ərizə və şikayətlər də daxil olurdu. Ərizə daxil olan kimi komissiya təşkil elətdirirdim, yoxlatdırırdım, doğrudan da cinayət vardsa, o zərəri hesablayırıdık, zərəçəkən tərəfə ödədirdik. Yoxlama zamanı meşəbəyinin ağacları “satması” hallarına da rast gəlinirdi. Onda o pul meşəbəyidən tutulurdu, əgər günahı çox olardısı tapşırıq verilirdi, işdən azad olunurdu. Ayrı-ayrı adamlar, vətəndaşlar meşəni qırırdısı tərtib olunan akt əsasında cərimələnirdilər.

Laçın camaatı mənı yaxşı tanıyır. Vəzifədə olduğum müddətdə hamısı ilə ünsiyyətdə olmuşam. İşlədiyim müddətdə “bir əlimdə dövlətin bütün qərar və tapşırıqlarını, göstərişlərini, bir əlimdə isə əhalini tutmuşam”. Kiminsə nöqsanını araşdırarkən ailə vəziyyətini, dolanışığını nəzərə alırdım. Həmişə dövlətin tələb etdiyi cəzanın ən yüngülünü tətbiq edirdim. Təvazökarlıqdan uzaq olmasın, harada işləmişəmsə işçilər başıma and içiblər. 29 il bir vəzifədə işləmək asan bir iş deyil. Elə bilirəm ki, Laçın camaatı haqqımda ancaq müsbət fikir söyləyərlər.

– O yerləri qarış-qarış gəzən bir şəxs kimi Laçın həsrətini daşımaq yəqin ki, çox çətindir...

– Torpaq həsrəti, Vətən həsrəti hamını yandırır-yaxdıgı kimi, mənim də içimdə od-alov tüstülədir. Amma nə olsun ki, əlimizdən nə gəlir ki? Bizim yeganə məqsədımız ölkə başçısının ətrafında sıx birləşərək öz torpaqlarımızı geri qaytarmaqdır. Laçınsız yaşamaq yaşamaq deyil. 21 ildir ki, biz Laçından çıxmışıq. Yanvar ayının 16-da 72 yaşım tamam oldu. Mən o 21 ili özüm üçün yaş hesab eləmirəm. Onu çıxsaq düşünürəm ki, 51 il yaşamışam, heç 72 yaşda deyiləm, axı nə qədər onun-bunun qapısında evsiz-eşiksiz, torpaqsız yaşamaq olar?! 5-6 hərifdən ibarət olan “qaçqın” sözünün yükü çox ağırdı, bu yükü daşımaq çətindir. Biz nə vaxta qədər belə yaşayacağıq? Mənim yeganə arzum bircə gün də olsa gedib Laçında yaşamaqdır.

– Laçının işğal ediləcəyi heç ağılınıza gəlirdimi?

– 1992-ci ilin iyununda getdim Ərikliyə. Xalq Cəbhəsinin vaxtı idi, mən meşə təsərrüfatını orda yaratdım. Abdullanın evinə bir stol, iki də stul gətirib qoydum, idarəni bərpa etdim. Mən həmin vaxtı Vağazinə, Ərdəşəviyə, Pircahana da getdim. Şəlvə dərəsini gəzdik. Camaatın əksəriyyəti qayıdıb gəlmişdi. 1992-ci il dekabr ayının 25-də Əriklidə montyor Sovetin oğlunun toyunda da iştirak etdik. Düz 1993-cü il mart ayının 27-nə qədər bizim idarə orada fəaliyyət göstərdi. Döyüslərdə də iştirak etmişəm, müharibə veteranıyam.

Ümumiyyətlə, Laçın əvəzsiz bir yer idi. Mən Azərbaycanı qarış-qarış gəzmışəm. Laçının torpağını, otunu, meyvəsini, heyvanının ətinin dadını heç yerdə görməmişəm. Heyif ki, belə torpağı qoruya bilmədik, itirdik. 1992-ci il mayın 8-də Şuşa alınan gecəsi Laçından ev əşyaları yüklənmiş 500 maşın çıxdı. Evimiz poçta yaxın olduğundan bunlar aydın görünürdü. Laçının işğal tarixi, mənəcə, mayın 18-i yox elə 8-9-dan başlanmışdı.

– Müxtəlif illərdə birgə çalışdığınız rayon rəhbərləri hansı xüsusiyyətləri ilə fərqlənirdi?

– 1962-ci ildən üzü bəri mən Muradxan müəllimlə işləmişəm. Düzdür, onunla işləmək çətin idi. Amma bizim formalaşmağımızda səbəbkar o olub. Biz Muradxan müəllimsiz heç bir yerə gedə bilməzdik. Bazar günü də çağırır tapşırıq verirdi. O bizi işə alışırdı. Muradxan müəllimin xidmətləri Laçında çox olub. Laçının təsərrüfat quruculuğunda da Muradxan müəllimin əməyi böyükdür. O vaxt katib işləmək çətin idi. Çünki müharibədən çıxmış ölkənin hər yerində olduğu kimi Laçının da heç nəyi qalmamışdı. Zaman-zaman kəndlərdə abadlıq işləri görüldü. Rayon inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. Bir il yarım da Əhəd Kərimovla işləmişəm. O, mülayim təbiətli adam idi. Laçın kimi ağır bir rayonu idarə etmək hər kəsin işi deyildi. Amma çox təmiz işlədi. Qısa müddətdən sonra başqa rayona dəyişdilər, Yaqub Məmmədovla işlədim. Yaqub müəllim çox dəyərli, mərd, qorxmaz bir insan idi. Göyçaydan gəlmişdi. Laçını çox yaxşı idarə elədi. Yaqub müəllim nə deyirdisə, o da olurdu. O kimi işdən çıxarıldısa, vəzifəsini dəyişirdisə, heç kim onun sözünün qabağına söz demirdi. Doğrudur, onun barəsində xoşagəlməz söhbətlər də gəzirdi. Lakin mən gördüyümü deyirəm.

Yaqub müəllimdən sonra Xanlar müəllim I katib oldu. Mən komсомolda şöbə müdiri olanda Xanlar müəllim II katib işləyirdi. Xanlar müəllimi o vaxtlardan tanıyırdım, çox təmiz adam idi. Yaxşı işlədi. Çox savadlı, işgüzar, saf adam idi. Elə vaxt gəldi ki, hərc-mərclik yarandı. Nəinki rayon partiya komitəsində, eləcə də bütün idarə və təşkilatlarda boşluq yarandı. Hər ayın 25-i mən istehsalat müşavirəsi keçirirdim. Son müşavirələrin birin-

də də dedim ki, əvvəllər ağacları qıranlar meşəbəyi görəndə qaçırdı. Amma indi qaçmaq nədir, hələ meşəbəyinin üstünə gəlirdilər. Bütün bunlar hərc-mərclikdən irəli gəlirdi. Belə çətin vaxtda Xanlar müəllim təmizliyini, təmkinini qoruyub saxlaya bildi.

– **Övladlarınızın Laçın sevgisi sizi qane edirmi?**

– Mən 1968-ci ildə ailə qurmuşam. Dörd övladım – iki oğlum, iki qızım var. Böyük qızım Elmira, ondan kiçiyi Zülfüyyə, əkiz oğlanlarım İlqar və Vüqar. Elmira 1987-ci ildə Stepanakert (Xankəndi) Pedaqoji İnstitutunun dil-ədəbiyyat fakültəsinə qəbul oldu. 5-6 aydan sonra, yəni 1988-ci ilin fevral ayından sonra qaçqın düşdülər. Əvvəlcə Şuşa şəhərində, sonra Gəncədə oxudu, 1992-ci ildə isə Ağcabədidə institutu bitirdi. İkinci qızım Zülfüyyə 1995-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsinə bitirib. Hal-hazırda Xırdaladakı Laçın məktəbində müəllim işləyir. Elmira da Laçın məktəbində müəllimdir. Oğlum Vüqar Bakı Biznes Universitetinin hüquq fakültəsinə bitirib. Hazırda Azərsənaye Səhmdar Cəmiyyətində işləyir. İkinci oğlum İlqar isə ali təhsil almayıb, sürücüdür, ticarətlə məşğuldur. İlqar evlidir, iki qızı var. Övladlarım da Vətənə qayıtmaq arzusu ilə yaşayırlar. Laçına qayıtmaq, Laçında yaşamaq istəyirlər. Onlar həmişə Laçından söhbət düşəndə ora üçün darıxdıqlarını deyirlər. Oğlanlarımı Laçının hər yerində gəzdirmişdim. Ordan çıxanda 9-da oxuyurdular. Onlar da istəyirlər ki, Laçına qayıdalar.

Arif MƏMMƏDLİ

NOSTALJİ

UNUDULMAZ KƏNDİM

*Dağlar marala qaldı,
Otu sarala qaldı.
Soyuq bulaq, göy çəmən
Yenə marala qaldı.*

Ruha qida verən füsunkar, zəngin təbiətinin, min bir dərddin çarəsi təbii bulaqlarının, al-əlvən çiçəkli dağlarının, əsrləri yola salmış qocaman ağaclı meşələrinin, güllü-bülbüllü bağlarının, yamyaşıl düzlərinin, şlaləli dərələrinin həsrəti ilə qəlbimi sızıldadan ana beşiyim, doğma Qarıqışlaq kəndim marala qalsaydı bəlkə də təsəlli tapardım. Kimin ağlına gələrdi ki, bir anın içində öz doğma yurdundan, elimdən didərgin düşəcəyəm, bu gözəlliklərin, doğma yurdun həsrəti ilə için-için yanıb qovrulacağam! Göz açdığım evimi,

başımın tacı atamı, mehriban qonşularımı, sadə və güləruz elimi bir daha o yurdda görməyəcəyəm. Yaxşı deyiblər, sən saydığını say, gör fələk nə sayır.

Qarıqışlaq kəndi dörd bir tərəfdən hündür dağlarla əhatələnmiş çökək və gözəl bir vadidə yerləşirdi. Qızıl qaya, Ağ qaya, Ar təpə, Hacılar yalı öz əzəmətləri ilə kəndə zirehdən sipər idilər. Kəndin içərisindən mənbəyi Minkənd dağlarının qırx bulağından başlanan çay – Qırxbulaq çayı axıb keçirdi. Çay kənarı düzlərdə böyük meyvə bağları və tərəvəz sahələri salınmışdı. Hər il tonlarla meyvə-tərəvəz yığılırdı.

Məzəli gülməcələr, şirin zarafatlar bizim kənd camaatının rəmzi idi. Bir-birinə qohum olan kənd camaatı xeyir-şər məclislərini birgə yola verər, hamının dərd-sərinə şərik çıxardılar. Müharibə dövrünün insanların nəmli, nisgilli gözlərinin həsrəti, biz uşaqları necə qoruyub əzizləmələri kino lenti kimi gözlərimin önündən keçir.

Bizim evimiz kəndin yuxarı başında Ağ qaya sipərində, təzə məhəllələrdə yerləşirdi. Bizim yaşımızdan əvvəl evimiz kəndin mərkəzində xırman deyilən yüksək bir yerdə imiş. Atam bu yurdu bacısı və oğluna verib, təzə məhəllələrdə torpaq alıb ikimərtəbəli, şüşəbəndli, yaraşıqlı evlər tikdirmişdi. Kəndin ilk ikimərtəbəli evi idi, uzaqdan çox gözəl görünürdü. Yan-yörəsində də xeyli tikililər tikdirmişdi. Evimizin üzü gündöğənə idi. Belə ki, günəş çıxandan batana qədər şüaları evimizin içində bərq vururdu. Atam tikinti işlərini hələ də davam etdirirdi.

Atam evin qarşısında böyük bağ salmışdı. Cürbəcür, ətirli meyvə ağaclarını atam sıra ilə, çox səliqəli əkməmişdi. Sağdan, soldan və yandan baxanda sıralar dümdüz görünürdü. Bağ suvaranda suyun arxlarla birbaşa getməsi əngəl yaratmırdı. Bağ dörd bir tərəfdən gilənar, gilə, gavalı, zoğal ağacları ilə əhatələnmişdi. Ağacların dibində atam və anam səliqə ilə bənövşə, nərgiz əkməmişdilər. Evin qarşı tərəfində anam ədviyyat bitkiləri: nanə, reyhan, boyana, şüyüd və başqa göyərtilər əkməmişdi. Anamın əkdüyü reyhana hələ başqa yerlərdə rast gəlməmişəm. Tünd, ətli, uşaq əli boyda, qıraqları sanki mişarla kəsilmiş bitki idi. Bağın içərisi dərman mənşəli yeməli ot bitkiləri ilə dolu idi. Evin qarşısında bağın qırağı ilə atam rəngbərəng qızılgül kolları əkməmişdi. Mürəbbə üçün qızılgül kolları bağın içərisində idi. Anam güldən və başqa meyvələrdən növbənöv mürəbbə və kompotlar hazırlayırdı. Kənd camaatı toya-nişana gedəndə gəlib istədikləri qədər gül dərib aparırdılar. Səhərlər yuxudan qalxanda güllərin məstədicisi ətri adamın ruhunu təzələyirdi. Yaz, yay aylarında bağımızda bülbüllər yuva qurar, bala çoxaldardılar. Onların yanıqlı, məlahətli nəğmələri də bağın gözəlliyinə əlavə bir gözəllik verirdi. Axşamlar əl-ayaq çəkildəndən sonra bir-birinə səs verərək elə gözəl nəğmə oxuyurdular ki, adamın yuxusu ərşə çəkilirdi. Yazın ortalarında bağ

cənnətə dönərdi. Rəngli çiçəklərlə bəzənmiş ağacların gözəlliyi, hələ o çiçəklərin ətri, quşların nəğmələri insanda ruh yüksəkliyi yaradırdı, adam elə istəyirdi ki, yeməsin, içməsin, bu gözəlliyə doyunca tamaşa etsin. Meyvə vaxtı qohumlar, kənd camaatı, tanışlar, dostlar gəlib özlərinə meyvə yığıb aparardılar. Atam öz dostlarını da unutmurdu, paylarını göndərirdi. Havalər isinən kimi evdəki böyük yemək stolu, stulları ilə birgə, xalça-palazlar bağa, böyük ağacların kölgələrinə daşınardı. Yemək-içmək, söhbət-filan hamısı bağda olardı. Bağda böyük bir armud ağacı var idi. Şirin, orta irilikdə meyvələri olurdu. Ağacın budağından yellənmək üçün ip asıb, üstünə döşək qoymuşduq. Ürəyimiz istəyən qədər yellənərdik.

Evimiz həmişə atamın bacıları, qardaşları, onların uşaqları, dayısı və dayısı uşaqları, əmisi oğlanları və xalalarının, onların qohumlarının ən əziz məkanı idi. Bu əziz insanları ailə üzvlərimiz kimi tanıyırdıq. Atam onlar üçün çox zəhmətlər çəkmişdi. Kimisinin savadı, kimisinin işi üçün çox vaxt ayırırdı. Kənd əhalisi demək olar ki, hamısı qohumlarımız idilər. Hamısı hər hansı bir çətinliklərini atamın məsləhəti ilə həll edərdilər. Evimiz bir gündə neçə dəfə qohum-əqrəba və qonaqlarla dolub-boşalırdı. Anam və atam hamısını gülürüzlə qarşılayıb süfrə açar, dərdlərinə şərik olar və məsləhətlərini verərdilər. O günlər bizim üçün əziz günlər idi. Əmilərim Əsgər və Həsəni atam çox istəyirdi. Onları öz övladı kimi sevirdi. Onlardan böyük olduğuna görə hər ikisi onu özlərinə ata, ərək yeri bilirdilər. Onların problemlili məsələləri olanda bütün iş-gücünü buraxıb o işlərlə məşğul olardı. Həmçinin bacı və uşaqlarının da qayğılarını yoluna qoyardı. Bacısı oğlu Telmana həm ata, həm dayı oldu. Oxutdurub ali təhsil verdi. Ən yaxşı işdə işləmək üçün imkanlar yaratdı. Əmisi oğlu Rəhman, əmisi qızı Kubra xalanın təhsil almalarının səbəbkarı atam oldu. Təkcə qohumlar üçün yox, eyni zamanda kənd cavanlarının təhsil almalarına atam köməklik edərdi. Yadımdadır, bütün qohum-əqrəba bizə yığışardı, söhbət, şənlik başlanardı.

Şəhərdə yaşayan əmilərim və atamın qohumları, dostları gələndə bağda şənlik şənliyə qarışırdı. Evimizin ətrafını da atam səliqə ilə bölüb yerbəyer etmişdi. Evin arxa tərəfi yamac idi, yamacın üstü isə geniş düz idi. Hər tərəf tamam gülə-çiçəyə bürünmüşdü. Həyətdə anam sürü ilə hinduşka, toyuq saxlayırdı və onların otlaq yeri bura idi. Ar təpə dağlarından başlayıb Ağzı bir, Kaha dərəsi və Fətəli çəpərindən gələn sudan bağa su çəkirmişdi atam. Digər arx isə bağın Üçdərələrə və meşəyə tərəf olan səmtindən gəlirdi. Əli bulağından başlayaraq Qala dibi bulaqlarının suyu böyük dərə ilə kəndə gəlirdi. Atam dərədə olan qayalığı çaparaq arx çəkdi. Sonradan qonşular da qoşuldu və növbə yarandı. Su növbəmiz çatanda hamımız sevincə səfərbər olurduq. Sevincin səbəbi arxların kənddən kənar, təbiət qoynunda olması

idi. Atam bağın kənarlarına hər tərəfdən dəmir tor (setka) çəkmişdi. Suyu bəhanə edib təbiəti gəzməyə gedərdik. Evin qarşı tərəfindən bağın bir qapısı var idi. Bağın üst tərəfi, meşəyə gedən yolun ətrafı biz uşaqların növbə ilə dərslərimizi hazırlamaq və instituta hazırlaşmaq məkanımız idi.

Burada sıldırım qayanın ətəyində kiçik bir təpə var idi. Yamyaşıl olan bu sahə itburnu kolları, kəklikotu, ətotu, dovşan alması kolu, halunc kolu ilə birlikdə kiçik bir meşəyə bənzəyirdi. Cürbəcür çiçəklərin xoş ətriləri bir-birinə qarışaraq sehrli bir aləm yaradırdı. Uşaqlıq illərimin ən xoş, unudulmaz xatirələrinin çoxu məhz burada keçib. Qonşu uşaqlar da gələr və hamımız birlikdə müxtəlif oyunlar oynayırdıq. Neçə dərdə dərman olan zirinc kollarının yarpaqlarını və qırmızı muncuq kimi salxım meyvələrini dərib yeyər, turşuluğuna görə üzümünü, ağzımızı əyər və bir-birimizə baxıb gülürdük. Bu kolların dibində yetişən turşəng-quzuqulağı yeməli ot bitkisinə hər addımbaşı rast gəlirdi.

Evdən kəndə çıxış yolu qonşu bağları ilə əhatə olunmuşdu, kiçik bir xiyabana bənzəyirdi. Bu yol Ağ yarğan deyilən yerdə qonşu yolları ilə birləşirdi. Atam yolu çox gözəl saldırmışdı. Daima kölgəli olan, güllərin, çiçəklərin ətri ilə ətrilənmiş bu yol bizə həmişə yoldaş, sirdaş və həyat məktəbi yolu olmuşdur. Boş vaxtlarımızda o kiçik xiyabanlarda gəzər, qonşu qız-gəlinlərlə əyləşib maraqlı söhbətlər edərdik. Əlçatmaz, ünyetməz, mənalı, şən, elli-obalı günlərimiz idi. Biz də anamla birgə evimizin dörd bir tərəfinin həmişə təmiz, güllü-çiçəkli olması üçün əlimizdən gələni edirdik.

Yaxşı qonşularımız var idi. Gözəl xala, Humay xala, Tamaşa xala, Raya, Sərhəd müəllim bizi əhatə edən mehriban, əziz qonşular idilər. Hələ Günəş nənə, çox mehriban, ipək nənə idi. Qardaşlarım əsgər gedəndə bu mehriban qonşular yun əlcək-corabdan tutmuş, qoz-fındığa qədər özləri ilə gətirər və gizlicə göz yaşlarını silər, üzdə isə zarafat edib gülər və əsgər gedənlərin sağ-salamat qayıtmalarını Allahdan diləyərdilər. Biz də onları çox sevər və bütün işlərində yaxından iştirak edərdik. Hələ məhəllə qonşuları, qız-gəlinlər, şirin söhbətlər, şən zarafatlar edərdilər. Hər axşamçağı Ağ yarğanın başına toplaşardıq. Ali məktəblərdə təhsil alan gənclər də oraya yığılardı. Maraqlı söhbətlər, elmi mübahisələr, dünyada baş verən iqtisadi və siyasi hadisələr, sosial problemlər söhbətimizin maraqlı mövzusu idi. Bacım Lətifə kənd qız-gəlinlərinin sevimli, söhbətçil yoldaşı idi. Hamı onun xətrini çox istəyirdi. Qızlar mehriban, dostluqda sədaqətli bacımı bir gün görməyəndə Ağ yarğanın başına gəlib onu səsləyər, niyə görünmədiyini soruşardılar. Heyif o günlərdən! Bəzən analar, atalar da bizə qonşular, söhbətdə iştirak edər və bizə məsləhətlər verərdilər. Bizim məhəllədə müəllim ailələri cəmləşmişdi. Atam və başqa müəllimlər də bəzən bizim söhbətimizə qoşu-

lardılar, həyat və elm haqqında maraqlı məlumatlar verərdilər. Söhbət qızğın şəkil alardı, gülüş səslərimiz ətrafa yayılardı. Atamın xalası qızı Qaratel xalagilin evi evimizin arxa tərəfində idi. Bu mehriban qadın ailəmizin ən yaxın adamı idi. Evdə birimiz nasaz olanda tez başımızın üstünü alardı. Qumru xala, Şərafət, Könül, Zinyət, Səlimə xala, İsmət, Rəfiqə, Səba, Raya, Gülbəniz, Nuridə, Nərgiz, Mirvari, Xavər unudulmaz qonşularımız idilər.

Kəndimizdə təbii bulaqlar çox idi. Ən böyüyü Ağ yarğanın baş tərəfində yerdən qaynayıb çıxan “Qızlar bulağı” idi. Bulağın başı heç vaxt boş olmurdu. Suyu dadlı və müalicəvi idi. Rayon mərkəzindən və yaxın kəndlərdən su götürmək üçün bulağa çoxlu insanlar gələrdilər. Atam başda olmaqla kənd ağsaqqalları bulaqdan kəndin 2-3 yerinə su çəkdimişdilər. Kənd hamamının suyu da məhz bu bulaqdan götürülürdü.

“Qızlar bulağı” bütün kənd qız-gəlinlərinin, qadınlarının ən möhtəşəm görüş yeri idi. Yeniliklər, məlumatlar bulağın başında müzakirə olunardı. Bulaq başı sevinc, gülüş, zarafatlar, xoş saatlar mərkəzi idi. Kəndin bütün qız-gəlinləri təzə paltarlarını ilk dəfə bulaq başına geyinərdilər. Toy-nişan söhbətləri məhz burada qərarlaşırdı. İlin bütün fəsillərində bulaq başı daima qız-gəlinlə, uşaq-böyükə dolu olardı. “Qızlar bulağı” kəndimizin sevinc rəmzi idi. Dərdli və kədərli insanlar belə bulaq başında sanki yüngülləşər, dərd-sərlərini azaldardılar. Bir-birini görmək istəyənlər bulaq başına tələsərdilər.

Ailəmiz böyük olub. Atamın yaşlı anası – nənəm uzunömürlü olub. 110 yaşında dünyasını dəyişdi. Nənəm bizi və atamı o biri övladlarından lap çox istəyirdi. O biri övladlarıgilə gedəndə bir gündən artıq qalmazdı. Rahatlıq və sevgini bizim yanımızda tapardı. Evdə onun sözü qanun idi. Anamgil hər ay maaş alanda onu dükən-bazara aparar və könlü istədiyi pal-paltarı alardılar. Xalq təbabətini çox gözəl bilən nənəm övladı olmayan ailələrə sevinc bəxş edərdi. Uşaq vaxtı axşamlar bizi başına toplayar və maraqlı nağıllar danışardı. Anam və nənəm bizi tez-tez tarixi və mənzərəli yerlərə gəzintiyə aparırdılar. 3-4 gün əvvəl bu işə hazırlıq görülərdi. Atam xüsusi olaraq heyvan alıb kəsərdi, yemək-içmək hazırlayırdıq. Atam bizi anama bərk-bərk tapşırırdı. Ən çox getdiyimiz yerlər Əli bulağı, Sultan və Baba türbəsi, Ağoğlu məbədi, Dəmirovlu pir, Ağyar idi. Kənddən aralı olduqlarına görə bir günümüz sərf olunardı, amma bu mənalı, unudulmaz günlər ömrümüzün qızıl səhifələrinə yazılırdı. Əli bulağı Ağ qayanın üst tərəfində, təpənin sinəsində idi. Paqqıltı ilə yerdən qaynayıb çıxan bulaq çox gur axırdı və ona eyni ölçüdə 4-5 təkne hazırlanmışdı, suyu müalicəvi idi. Ağ qaya nəhəng bir ağ daşdan ibarət idi, günəş altında müxtəlif rənglərə çalırdı, sonradan onun ağ mərmər daş olduğunu bildik. Yaşlılar onun tarixini bilmirdilər. Ağ qaya-

nın sıldırım zirvəsində qala divarlarının qalıqları görünürdü. Ancaq oraya enib çıxmaq mümkün deyildi. Bəlkə də əvvəllər yol olmuşdur, zaman keçdikcə uçub dağılıb.

Ağ qayadan üzü aşağı meşə başlanırdı. İçində hər cür meyvə və bəzək ağacları olan meşə çox valehedici idi. Böyük düz, onun taxtaları, torpaqlar, pöhrə, Üçdərələr, Göl yeri, Qızıl qaya bulağı kəndə söykənən yamyaşıl sipər idi. Meşə ilə talaların, dərələrin arasından gəzə-gəzə gəlib Qızıl qaya bulağının üstünə çıxırdıq. Göz yaşı kimi şəffaf, diş göynədən bulaq suyu balaca bir yastananın altından, içəriyə doğru əyilən ağac köklərinin dibindən qaynayıb çıxırdı. Ətrafı güllü-çiçəkli laləzar idi. Hər bir insan buradan ruhi qida alırdı. Qız-gəlinlər, cavanlar yazda, yayda bulağın başına yığışar, süfrə açar və təbiəti seyr edərdilər. Soyuq sudan evə də gətirərdilər. İlin bütün fəsilərində təsvirə gəlməz gözəlliyə bürünən bu yerlərdən adam ayrılmaq istəmirdi. Yay fəslində kənd əhalisi Qaragöl, Cilli göl, Sona bulağı, Qoşa novlu adlanan yaylaqlara istirahət etməyə gedərdilər. Bu yaylaqlar bizim kəndə məxsus idi. Atam hər il bizi Qaragöl yaylağına istirahətə aparırdı. Əvvəllər 2-3 dəfə nənəmlə, sonralar həmişə anamla gedərdik. On gün əvvəl geyim və ərzaq, çadır-filan tədarükü görülürdü. Məktəb bağlanan kimi yola düşərdik. İri yük maşını gələr, yükümüzü yığar və hazır olardıq. Əksərən gündüzlər yol gedərdik. Yol boyu təbiətin ilahi gözəlliklərini seyr edər və həzz alardıq. Yolda səfalı yerlərin birində atam maşını saxladar və günorta yeməyi yeyib yola düşərdik. Bizdən əvvəl çobanlar və ferma işçiləri gəlib alaçıqlarını qurub yerləşərdilər. Qaragöldə çal-çağır, hay-küy, qoyun-quzu mələrtisi, uşaqların sevinc səsləri bir-birinə qarışar, xoş bir ab-hava yarırdı. Yaylağa başqa rayon və kəndlərdən həm istirahət etmək üçün, həm də heyvandarlıqla məşğul olmaq üçün çoxlu ailələr gələrdi. Qaragöl iki hissədən ibarət idi. Cilin düzü və gölün ətrafı. Cilin düzü ilə göl arasında hamar bir təpə var idi. Cilin düzünün aşağı hissəsində göl var idi, kiçik və dərin idi, yarısı bataqlıq idi. Lətifə, mən və Nadir bir dəfə bilmədən bataqlığa düşdük, dizə qədər batdıq. Ayağımızın altında boşluq getdikcə dərinləşirdi. Anam tez gəlib bizi oradan çıxardı və bataqlıq haqqında bizə maraqlı hadisələr danışdı. Yaşlılar deyirdilər ki, Cil göl Qaragölün altından axıb gəlmədir. Qaragöl dağlarla əhatə olunmuşdu, elə Göygöl boyda, bəlkə də iri olardı. Keçəl dağ, İşıqlı dağı, Boz dağ gölü əhatə edən dağların adlarıdır. İşıqlı dağı təbii sərvətlər diyarı, qızıl yatağı imiş, parıltısına görə İşıqlı deyirmişlər. Keçəl dağ Cilin düzünü və gölü özündə birləşdirirdi. Başı həmişə dumanlı olardı, çox hündür idi. Başına qalxdıqca hava çatmırdı. Dağın başı kiçik bir meydança idi. Ortada böyük, sal qayalardan oyuq qurulmuşdu. Anam bizi növbə ilə dağın başına gəzməyə aparırdı.

Dağın zirvəsindən baxanda adama elə gəlirdi ki, bu saat yuvarlanıb gölə düşəcək. Halbuki, dağın sinəsində yastanalar və taplar var idi. Müxtəlif heyvanların yuvası olan bu qayalarda tor qarışandan sonra tək qalmaq qorxulu idi. O zaman ermənilər də Qaragölə gələr, qoyun sürülərini orda bəsləyər və bu yaylağın ermənilərin olduğunu iddia edərdilər. Yaşlılar deyirdilər ki, ermənilər bu yaylaqlarda gizlənir və xoşu gəlməyən adamları öldürüb qayalıqda gizlədərmişlər (yəqin ki, bizim xalqın nümayəndələrini). Qayaların üstündə bozumtul, palıdı, qonur, qırmızı mamıra bənzər bir şey var idi. Qız-gəlinlər onu xına adlandırırdılar və azacıq su ilə isladib dırnaqlarına çəkər, qurudar, sonra isə yuyardılar. Təbii xına rəngində dırnaqlarımız qıpqırmızı olurdu. Dırnaq sürüb çıxana qədər rəng getmirdi. Sirli bir aləm idi o qayalar. Həmin qayaların altı ilə birnəfəsə içilməsi mümkün olmayan, diş göynədən, ağız donduran su axıb gəlir və çınqıllığın ətəyində bulaq formasında üzə çıxırdı. Camaat bulağın ətrafını genişləndirmiş, səliqə ilə hamar daşlar düzmüşdülər. Nov və təkne düzəltmişdi elat. Böyük qardaşlarım və oba cavanları bulağın üst tərəfində daşlardan stullar düzəldərək adlarını yazmışdılar. Hər axşamçağı gələr, orada əyləşər, söhbət edər və gizlicə qızlara göz qoyardılar. Bulağın başı heç boş olmazdı. Qız-gəlinlər növbə gözləyərək şən, maraqlı söhbətlər edər, şaqraq gülüş səsləri obaya yayılardı. Çınqıl zolağının eni 100-200 metr olardı, kənarları al-yaşıl, güllü-çiçəkli, bənövşəli yamaclar idi. Kəklikotu, çay çiçəyi, bənövşə ətri bir-birinə qarışırdı. Axşam və səhər hava çox sərin olurdu.

Atam çadırımızı Cilin düzündə maşın yolunun alt tərəfində qurardı, səliqə və formasına görə o biri çadırlardan fərqlənirdi. Səhər tezdən durmağı, şəhli otların üstündə ayaqyalın gəzməyi atam bizə məsləhət görürdü. Cildəki göldə müxtəlif yeməli su quşları - ördək, anqut, qaz olurdu. Qardaşlarım silah götürüb ova gedər və əli dolu gələrdilər. Dağ yeri olduğuna görə silah hazır vəziyyətdə pərdənin arxasında asılandı. Oba camaatı bir-birinə tez isinişər, dostlaşardılar və bir-birinin evinə gedib-gələrdilər. Atam əksər vaxtı kənddə olurdu, həftədə bir dəfə gələr və heyvan alıb kəsər, kabab çəkərdi, tanış və dostlarını da dəvət edərdi. Ermənilər göldən balıq tutub satardılar. Ləzzətli, dadlı balıq idi. Anam tez-tez ləzzətli kətə bişirərdi.

Camaatın yarısı gölün ətrafında, yarısı isə geniş Cilin düzündə çadır qurardılar. Keçəl dağın başından baxanda bu çadırlar göbələyə bənzəyirdi.

Çobanlar taplarda və yastanalarda daşdan arxac düzəltmişdilər. Gecələr mal-qoyunu bu arxaclara yığar, ayı və canavarlardan qorumaq üçün növbə ilə keşik çəkərdilər. Əksər ailələrdə silah olardı.

Obada hamı bizim ailənin hörmətini saxlayar, qız-gəlinlər anamı özlərinə böyük sanar, nə məsləhətləri olsa anamın yanına gələrdilər. Kənddən

hər gün yaylağa maşın gəlirdi. Meyvə-tərəvəz və ərzaqlar yüklənmiş maşınların səsini alar və Yolaşana tərəf gəldiyini hiss edər, təpənin başından Cilə endiyini görüb, hansı şoferin maşını olduğunu deyər və maşınların qa-bağına qaçardıq. Gələn maşınlarda hamıya nə isə bir şey göndərərdilər. Atamın bizə göndərdiyi meyvə-tərəvəz oba camaatı arasında paylanardı.

Obaya tez-tez bizim və erməni “avtolorka”ları gələr, lazım olan şeyləri alardıq. Obada yun qırımı başlananda hay-küy daha da artırdı. Biz qızlara yunları iri çuvallara yığmaq tapşırırdı. Hər günümüzə bir yun verirdilər. On gün davam edən yun qırımında on yun qazanardıq.

Anam bizi gölə tək buraxmazdı, ya özü aparar, ya da qonşularla birgə göndərərdi. Gölün suyu qara və ağır idi. Kənarları sal qaya parçaları və xırda, yumru, sıgallı daşlardan ibarət idi. Həmçinin göy, narıncı, palıdı, şüşə kimi, balaca, bərk şüşə əşyalara da rast gəlirdik, onlara “dəvəgözü” də deyirdilər.

Bəlkə də nə zamansa buraya səma cismi düşmüşdü. Kim bilir Qaragöl necə yaranıb, neçə yaşı var? Boz dağ tərəfdə balaca çınqıllığı iri qaya parçaları əvəz edirdi. Çobanlar orada ayı yuvalarının olduğunu deyirdilər. İşıqlı dağının və Boz dağın başındakı ayı mağaraları aydınca görünürdü. Qaragölün iqlimi çox soyuq olduğundan orada nə ağac, nə də kol bitmirdi. Yalnız gölün ətrafında iri qayaların arasında 30 sm hündürlükdə moruq kollarına təsadüfən rast gəlmək olurdu. Anam bizi tez-tez Boz dağa, Keçəl dağa, Əyri qar, Ayı dərəsinə qonşularla birgə gəzməyə aparırdı. Bənövşə, kəklikotu, çayçığı və s. bitkilər yığardıq. Hər addımbaş dağ göbələkləri ilə rastlaşardıq, çox iri idilər və şirin dadları var idi. Anam növbə ilə hamımızı Keçəl dağın başına qaldırar və həmin meydançada adımıza oyuq qurardı.

Gölün suyu qara və ağır idi. Deyirdilər ki, ortada göl burulur və yaxına gələn insan və heyvan bu burulğana düşəndə bir daha geri qayıtmır. Cavanlar arasında gölü üzüb o biri sahilinə keçmək üstündə mübahisələr düşür. Qardaşım Süleyman çox qorxmaz və qüvvətli idi. Heç nədən çəkinmədən üzərək gölü keçmək istəyir, göl həm də dərin idi. Tez anama və oba camaatına xəbər verirdilər. Hamı, hətta dağdakı çobanlar da qorxu və həyəcanla gölün sahilinə toplaşdılar. Anam ağlayaraq Süleymanı səsləyir, camaat, çobanlar gölə girərək Süleymanı geri qayıtmağa çağırırdılar. Süleyman Allahdan olan kimi gölün tən yarısından qayıdıb gəldi, anamdan üzr istəyərək bir də belə etməyəcəyinə söz verdi.

Anam və bütün elat evin bütün xalça-palazını, yorğan-döşəyini göldə yuyub təmizləyirdilər. Yun alaraq təmizlədər, yeni yorğan-döşək düzəldərdilər. Bacılarım və mən də anama kömək edərdik. Nadir, Rafiq və Vüqar bizdən balaca olduqlarına görə onları qoruyur və tək gölə buraxmırdıq.

Nadir ətrafdakı hər bir işlə çox maraqlanır və hər şeyi bilmək istəyirdi. Ermənilər Qaragöl davası edəndə atam nümayəndə heyəti gətirdi. Nümayəndələr vertolyotla gəlmişdilər. Bizim çadırın qarşısında yerə endilər, vertolyotun küləyi alaçıqları yerindən oynadırdı. Biz uşaqlar maraqla vertolyota baxırıdık. Pilot bizi vertolyota yığıb Keçəl dağın başına qaldırmaq istəyəndə anam qoymadı. Günlərimiz bir-birindən maraqlı, şən keçirdi. Kəndə qayıtmaq vaxtı çatanda hamı kövrələrdi. Çadır, yaylaq həyatının sonunda tədarük başlanırdı. Köçlər yavaş-yavaş yola düşərdi. Anam yaylağın şirinlik əlaməti olaraq dadlı kömbələr bişirərdi. Sac içi boyda, qalınlığı 20 sm olan bu kömbələri anam süd, şəkər, yumurta, yağ, quyruq cızdığı, çiyə və undan hazırlayırdı. Obadakılara da pay verilərdi. Kəndə gəlib çatanda qonsulara, qohumlara anam kömbə payı göndərərdi. Qohum-qonşu hamı bizi görməyə gələr və əhvalımızı soruşar, dağdan nələr gətirdiklərimizi öyrənərdilər. Anam onlara da pay verərdi. İllər bir-birini əvəz edirdi. Orta məktəb həyatından sonra ali məktəb həyatı başlanırdı. 1975-ci ildən sonra daha Qaragölə getmədik. Ermənilər o gözəl yaylağı da əlimizdən aldılar. Atam haqq səsinə ucaltdığına görə, onları kəsərli cavabları ilə susdurduğuna görə girəvə gəzən ermənilər öz çirkin niyyətlərinə 1992-ci il mayın 18-də çata bildilər. Yaşa dolmuşca, həyatı dərk elədikcə bizə uşaq vaxtı adı görünən məsələnin bu gün yerini necə aldığının şahidi olduq. Güllü yaylaqlarımız, doğma yurduvamız, ölkəmizin dilbər guşələri xain düşmənlərin tapdığı altında inildəyir və bizlərdən imdad gözləyir. Hər gecə yurdumuz, elimiz, atam yuxuma girir, o yerləri elə həmişəki kimi, atamla anamı bağda, həyətdə gəzən görürəm. Allah, sən dadımıza çat! Yurd yerləri, ata-babaların ruhu bizdən necə inciyib indi? Bütöv bir elin, bir elə bərabər atamın keşməkeşli həyatından bəhs edən bu yazı qoy həmin elin gələn nəsillərinə bir xatirə olsun.

Rəfiqə ƏSGƏROVA,
*Laçın rayon Ağanus kənd
orta məktəbinin müəllimi*

NƏSR

GÖZ YAŞI OLMAYAN BULUDLAR

Əziz dostum, mərhum Vidadi Vəliyevin mənə danışdığı real bir əhvalat

*Ya Rəb, bəlayi-eşq ilə qıl aşına məni,
Bir dəm bəlayi-eşqdən etmə cüda məni!*

M.Füzuli

*Fələyin bir belə dövrü olacaqmış, nə bilim?
Saralıb bağı gülüstan solacaqmış, nə bilim?*

Həsənəli xan Qaradağı

Avqustun son günü idi. Hər tərəfdə bir canlanma var idi. Rayon mərkəzindən qayıdan avtobus kəndin mərkəzində, körpünün yanında dayanıb, sənişinlərin boşalmasını gözləyirdi. Avtobusdan düşən sənişinlər zənbil-lərini götürüb evə tələsirdilər. Axşamın yaxınlaşmasına baxmayaraq, qeyri-adi səs-küy bu dağ kəndini daha da ecazkar göstərirdi. Bu ecazkarlıq sabah-kı dərs gününün başlanması ilə əlaqədar idi.

Hər bir valideyn öz övladına məktəbli forması, ayaqqabı, çanta, dəftər, qələm, rəngli karandaşlar, rəsm albomu və digər vəsaitlər almışdılar. Uşaqlar alınan vəsaitlərə xüsusi nəvazişlə yanaşırdılar. Bu il birinci sinfə gedəsi uşaqlar axşamın düşməsinə, səhərin tez açılmasını səbirsizliklə gözləyirdilər. Alınan məktəbli formasını bir neçə dəfə geyinib-soyunmaqla, çantasını götürməklə bu balacalar xüsusi əda sahibi olurdular. Çünki sabah həyatın astanasına addım atılan günləri idi, amma ana nəvazişi altında olan körpələr bunu yalnız sabah məktəbə gedərkən dərk edəcəkdilər.

Qürub edən günəşin qızılvari şüaları, qənşər dağların zirvəsindən tədri-cən əriyib kölgə ilə əvəz olurdu. İki dağ silsiləsinin arasında yerləşən kənd-də qeyri-adi səs-küy getdikcə artırdı. Mal-qaranın ölüşdən qayıtması, kəndin hər tərəfindən topa-topa qoyun sürülərinin haylanıb gətirilməsi, qulunlu atların aygırın hikkəsi ilə tala tərəfə qovulması, ala-seyrək meşədə torağayın hərdən oxuması bu günün xoş ruhuna bir şərbət qatırdı.

Yay tətilinə buraxılan şagirdlərlə birinci sinfə gedəsi uşaqların sabaha münasibəti tam fərqli idi. Hər bir şagird sabahı öz fantaziyası ilə yaşayırdı. Yoldaşları üçün darıxan kim, yeni dərs ilinin başlanması üçün tələsən kim, valideyn buyruğundan canını qurtarmaq üçün məktəbi bəhanə edən kim, yay tətilinin çox sürətlə keçməsinə deyib gileylənən kim. Ümumi istəklərin arxa-sında insan mənəviyyatının formalaşması məhz bu yanaşmalardan keçirdi.

Əlinin yuxusu gecədən keçsə də gəlmirdi ki, gəlmirdi. Gah gözlərini bərk-bərk yumur, gah o yana-bu yana çevrilir, gah gözlərini tavana zilləyir, gah da özünə sual verirdi ki, niyə yata bilmirəm?! Bu təlatümlər içərisində necə yatdığını bilməyən Əli anasının səsinə ayıldı: “Dur, ay bala, dərəcə gecikirsen, axı bu gün dərəcədir.” Əli cəld yatağından qalxıb birinci saata baxdı və tez bayıra qaçıb yuyundu, paltarını geyinib, çantasını götürüb evdən çıxanda anası arxasınca harayladı ki, niyə yemək yemədin, hələ vaxta var.

– Yox, ana, iştahım yoxdu, – deyib məktəbə tələsdi. Hətta o qədər tələsdi ki, çay körpüsündən keçməyi də uzaq bildi.

Əligilin evi kiçik dağ çayının sağ sahilində, məktəb isə sol sahilində – yerin güney hissəsində idi. Əli çaya çatıb daşdan-daşa tullanaraq, çayı keçdi və məktəbin həyətinə daxil olanda ilk qarşılaşdığı müəllimlər oldu. Əli ədəblə salamlaşaraq tələsik şagirdlər olan tərəfə keçdi. Hər tərəfdən şagirdlər bir-bir, iki-bir gəlirdilər. Birinci sinfə gələn uşaqları isə valideynləri gətirmişdilər. Şagirdlər hamısı çox səliqəli geyinmiş, kimi gül-çiçəklə, kimi ancaq çanta ilə, kimi də adi dərəcə gəlidiyi kimi gəlmişdi. Hamıda bir həyəcan duyulurdu, məktəbin müəllimləri də həyəcanlı görünürdülər. Əli isə həm fərqli, həm də qeyri-adi görünürdü. Elə bil onun üçün nə isə çatmırdı.

Artıq saat səkkizə qalmışdı. Sınıf rəhbərləri ayrı-ayrı siniflər üzrə sinifləri təşkil edib sıraya düzmüşdülər. Gülnar əlində gül dəstəsi iki sinif yoldaşı ilə birlikdə məktəbin həyətinə daxil oldu. Əli yeni gələn sinif yoldaşlarını görüb özündə bir rahatlıq duydu. Artıq tədbir başlayırdı. Müəllimlər ön cərgədə əzizləyə-əzizləyə məktəbin yeni şagirdlərini, onların ardınca digər sinifləri yerləşdirmişdilər. İlk öncə məktəb direktoru kürsüyə qalxaraq çıxışa başladı. O, yeni dərəcə ilin başlanması münasibəti ilə müəllim və şagird kontingentini, eləcə də bütün iştirak edənləri təbrik etdi. Bu rəsmiyyəti görən birincilər həyəcanlanmağa başladılar. Kimisi ağladı, kimisi anasının əlindən bərk-bərk tutub, onu qucaqlayıb tez evə qayıtmağı tələb elədi. Beləliklə, zəngin səsi ilə ənənəvi qaydada yeni dərəcə ili başladı.

Əli ilə Gülnar bir sinifdə oxuyurdular. Onlar bu il yeddinci sinifdə idilər. Bu uşaqlar özləri də dərk etmədən bir-birlərinə çox bağlı idilər. Belə bir münasibətlə üç il gəlib keçdi. Onlar artıq onuncu sinfi bitirirdilər. Əli ilə Gülnar bir-birindən fərqli tərəfləri vardı. Ay kimi yaraşlıq, su kimi təmiz, dağ çiçəyi kimi ətirli, bənövşə təki kövrək, üstünə səhər şəhi düşmüş zərif lələyə bənzəyən bu qız böyüyüb boy-buxunlu, qamətli, həyalı, ədəbiyyatla bağlı, həyat sevgisi tükənməz, ulu Tanrının bəxş etdiyi ilahi sevginin özünə çevrilmiş, təhsil almaq arzusu ilə çırpınan, geniş mənada ali formalaşmaq istəyi ilə öz dünyasının sahibi olmaq, özünü əbədi dünyada xoşbəxt sayan,

ürəyi fərəhlə döyünən bir gənc olmuşdur. O, Əliyə dərk edilməz böyük bir eşq ilə bağlı olduğuna tam əmin idi.

Əli də Gülnarı bütün varlığı ilə sevən, hər an onu yaxından, ya uzaqdan görmək üçün fürsət axtaran, onsuz öz varlığını heç bilən, amma bir qədər cəsarətsiz və qətiyyətsiz olan bir gənc idi.

Doxsanıncı illər başlamışdı, siyasi islahatlar gedirdi. Azərbaycan böyük dövlətlər tərəfindən təzyiqlərə məruz qalmışdı. Yenə ermənilər siyasi mey-danda Rusiyanın və İranın atlarını çapırdılar. Yenə də ərazi iddiaları, “Böyük Ermənistan” xəyalı, harada türk varsa onu məhv etmək ehtirası ilə ermənilər böyük dövlətlərin marağını həyata keçirirdilər. Kəndlərimiz, rayonlarımız bir-birinin ardınca işğal olunurdu. Hamı təşviş içərisində idi. Amma Əli ilə Gülnar göylərdə idilər. Onlar həyatlarının ən fərəhli dövrünü yaşayırdılar. On yeddi yaş insan həyatının ən qaynar dövrü hesab olunur. Gülnar sevir və sevilir, bu sevgi Gülnara əlavə tərəvət və güc verirdi. İnsan seviləndə həm mənəvi, həm də fizioloji baxımdan gözəlləşir, durulur, saflaşır və xoşbəxt olur. Hər iki gənc səhərlər duranda özlərini hər tərəfdən əhatəyə alınmış dağ zirvələrindən uca, axşamlar isə qaranlıqda ulduzdan, aydan nurlu hesab edirdilər. “Sən saydığını say, gör fələk nə sayır” – el deyimi hadisələrin gedişində heç də xeyirli görünmürdü. Sanki bütün dünya Azərbaycanın üstünə qalxmışdı. Həm xaricdən, həm də daxildən ölkə didilirdi, parçalanırdı. Güclü havadarların hesabına vəhşi ermənilər ərazilərimizi hissə-hissə işğal edirdilər. Bu siyasi cərəyanın adı yox idi. Bu nə müharibə idi, nə də heç nə-yə bənzəməyən vandal təcavüz. Bir-birinin ardınca gələn dəhşətli, qorxunc xəbərlər cansız varlıqları belə ürpədirdi. Əhali təşviş içərisində idi, nə etdiyini bilmirdi. Çəşqinlik adamların ruhuna təsir etmişdi. Ruh sarsılmış xalq ölümə məhkumdur. Bu isə dəhşətdir!

Gülnar xəyal dünyasına qərq olmuşdu. Bu xəyallar gənc qızı ürpədirdi. Atasının, anasının, bütün yaxınlarının itirilməsindən, arzularının puç olmasından qorxurdu. Evlərin eyvanında xəyala dalmış Gülnarı Əli xəyaldan ayırdı. Çayın kənarına gələn Əli Gülnarın diqqətini cəlb etdi. Əli hansısa bəhanə ilə çayın kənarına, Gülnargilin evinin yaxınlığına gəlmişdi ki, bəlkə Gülnarı görə bilsin. Əlinin görkəmi çox dalğın idi və baxışlarını qaldıraraq baxanda eyvanda şahənə duruşla dayanan Gülnarı gördü. Onlar bir qədər bir-birlərinə baxdılar. Bu yaxın məsafədən seyr və sirt dolu baxışlar sanki onları bir-birinə əlçatmaz elədi. Nədənə hər ikisinin qəlbindən bir qorxunc üşütmə keçdi. Gülnar qəlbində dua elədi: “Allahım, sən bizi qoru!” Elə bu an həzin melodiya onu öz fikir dünyasından ayırdı. Radio ilə verilən bu musiqi qeyri vaxtı elə bir mənə kəsb etməsə də, bu anda bu nəğmənin sirli və seyrli mənası heysiyyətə toxunub dərk edildi.

*Harda olsam gələrəm,
Təki sən səslə məni.
Darda olsam gələrəm,
Təki sən səslə məni.*

Nəğmənin sözləri və mənası başa düşülən oldu. Ürəklər məhəbbətlə dolu olanda, vüsal anından hicran anınadək bir-birini anlamaq üçün kiçik eyham da kifayətdir.

Əli təlatümlü bir həyəcan keçirdi. O elə başa düşdü ki, bu nəğmə bilərəkdən oxuduldu. Astadan öz-özünə pıçıldadı: “Nəinki səslərəm, dünyanın harasında olsan arxanca gələrəm”. Müəyyən məsafə olsa da onlar birlərinin gözlərinin içinə baxa bildilər. Bəzən sözlə deyilə bilinməyən və ifadə olunmayan duyğular lal baxışlarla ifadə olunur. Beləliklə, onlar bu dar məqamda lal baxışlarla öz duyğularını ifadə etdilər. Nəğmənin şəkər kimi ruhu hələ də bu iki aşiqin qəlbində süzülürdü. Nəğmənin melodiyası onların ürəklərində həmahəng döyünürdü. Onların nəzərində kainatda kiçik və qaranlıq heç bir şey yox idi – bütün aləm gözəl idi. Amma nədənsə bu aləmin içərisində bir kabus dolaşmaqda idi. Bu kabus yada düşəndə damarlarda qan donur, həyat buz kimi olur. Bu kabusun adı çox qorxunc və vahiməli idi. Bunun adı ölüm, zorakılıq, təcavüz, meyitləri zorlayan, hissə-hissə parçalayan, dərisini soyan, dünyaya məlum olmayan və dünyanın gözündə “mələk” libasında görünən vəhşi erməni kabusu idi. Bu kabus zaman-zaman qədim-qayım olan qərb torpaqlarımızı bürümüş və tarixi izlərimizi kökündən qasıyıb məhv etmişdir. Ürək dolusu mədəniyyətdən, sivilizasiyadan danışan köhnə qitənin və bütövlükdə bütün dünyanın aparıcı liderlərinin beyni kütləşmiş, gözləri kor olmuşdu.

Yurd-yuva dağdan, insan qanından doymayan vəhşilərə “mədəni” dövlətlərin maraq göstərməsi cavabsız suala çevrilmişdir.

Kənddə bir sakitlik hökm sürürdü. Hava yavaş-yavaş qaralırdı. Uca dağların arxasından qalxan topa-topa qara buludlar, soyuq və zəif əsən yüngül külək bu qocaman dağları qaş-qabaqlı göstərirdi.

Əl-ayaq yığışılırdı, hər kəs öz isti ocağının başına cəmləşirdi. Şam yeməyinin vaxtına hələ vardı. Əli gündüz çayın kənarında olduğu xəyalla nəfəs alırdı. Gülnarın duruşu, baxışları, “oxutduğu” nəğmə az qalırdı ki, onu dəli eləsin. Əli xoşbəxt xəyal qanadları üstündə uçurdu. Gülnar isə öz aləmində Əlinin aşiqanə və lal baxışı ilə onu necə sevməsini ifadə etdiyini hiss etmiş və radioda verilən nəğmənin ruhu altında çox xoşbəxt idi.

Gülmar öz romantik xəyalları altında yenidən radioya yaxınlaşdı və düyməni basdı, elə bu an dəhşətli xəbər sanki bütün kainatı silkələdi. Əvvəl eşitdiyinə inanmadı, bir qədər özünə gəldikdə dəqiqliklə anladı ki, qorxunc kabus ətrafı alıb. Gülmarın qışqırtısına anası, ardınca bütün ailə otağa qaçdı. Gülmar ağappaq ağarıb titrəyirdi. Nə olub, qızım? - deyə anası həyəcanla soruşdu. Gülmar əsirdi, tövşüyürdü, hər bir gözündən gilələnən buz kimi göz yaşı bütün ailəni təlatümə gətirdi. Hamının rəngi qaçdı, hər bir kəsin içindən bir üşütmə keçdi və birdən hamı qışqırdı: "Axı nə olub?" Gülmar heç nə deyə bilmirdi, hıçqırtısı da yox idi, sanki canlı meyitə dönmüşdü. Nə isə demək istəyirdi, lakin bacarmırdı. Bu an bayırda dəhşətli qışqırtılar eşidildi: "Ermənilər gəlir!..."

Bu hadisədən artıq bir neçə il keçmişdi. Zaman öz köhlənini dördnalla çapırdı. Elə bil heç bir hadisə baş verməmiş, insanların ağrı-acısı, ah-vayları, dərdi-qəmi kimsə tərəfindən nə eşidilmiş, nə də duyulmuşdu. Sanki bu olanları Allahın özü də görməmişdi. Bəlkə Tanrının da başı oynamağa, oxumağa, bir-birinin bəhsi ilə çılpqlanan və öz çılpq bədəni ilə müştəri axtaranlara qarışmışdı? Dünyanın əzabı və işgəncəsi içərisində boğulan insanlar isə hansısa bir qaranlıqda yeni dünyanın gözünə görünməz olmuşdu. Doğulub bu dünyaya gələn insanların hər birinin və ümumi bir xalqın bir Tanrı haqqı var. İnsanlar həmişə Allaha pənah aparır. Allahın verdiyi müqəddəs haqq bir nəfərin, bir elin, bir xalqın əlindən alınanda insanların daxilində Allah sevgisi ölür və insan özü üçün ən dəyərli olan insan ləyaqətini itirir.

Ərazilərimiz işğal olundu. Biz isə çalıb-oxumağa, oynamağa üstünlük verdik, özümüzü xoşbəxt sandıq, yeni dünyaya "inteqrasiya etdik". Özümüzü rampa krallarının, video zuburların, dünya şousu əjdahalarının, sözlərini dərk etmədən, mahnılarının gurultulu sədaları altında xoşbəxt hiss etdik. Ağlımızı itirmiş, qeyri-ixtiyari halda bədənimizin arxa hissəsini ehtiras yaratmaq məqsədi ilə burcudub oynatmaqla, mənasız baxışlarla mənəviyyatın, düşünmək qabiliyyətinin məhv olması üçün əlimizdən gələni əsirgəmədik.

"Zəbt olunmuş Şərqlə ərazilərindəki camaatla nə edəcəyik?" sualına Hitler: – "Qoy radio bu əhaliyə yalnız mümkün qədər çox musiqi yetirsin. Mənəvi özbaşınalıq yaranmasın deyə, onları heç zaman əqli iş buraxmaq olmaz. Mənəvi tələbatı məhdud insanlar isə özlərini həmişə xoşbəxt sayarlar"...

Əli nə baş verdiyini tam mənasında dərk edə bilmirdi. Doğrudan da bu olanlar böyük bir siyasətin nəticəsidir, yoxsa insan mənəviyyatı ilə oynanılan bir oyundur?...

Dünyanın əşrəfi sayılan insan öz əşrəfliyini insan mənəviyyatının darmadağın edilməsində tapmışdırmı?!...

Əli düşünürdü ki, siyasət və mənəviyyat arasında bir tarazlıq olarsa, dünya süd gölündə olar. Amma Əli bilmirdi ki, siyasətin mənəviyyatı olmur və ona elə gəlirdi ki, yaxın günlərin birində qayıdacaqlar öz doğma kəndlərinə, Gülnarı çayın kənarından baxıb axıncı dəfə gördüyü eyvanda tapacaq. O, Gülnardan ötrü çox darıxırdı, amma ondan heç bir məlumat ala bilmirdi.

Bu vandal ermənilərin təcavüzündən canlarını qurtaranlar, ancaq canlarını qurtara bilməmişdilər. Əli maddi durumla üz-üzə idi və dərk etdi ki, bu dünya yalnız və yalnız maddiyyatdan asılıdır.

Gülnarı axtarmaq üçün cüzi də olsa xərc lazım idi. Əli və Əlinin ailə üzvləri gündəlik çörəyi düşünürdülər. Əlinin əlacsız sevgisi isə öz içərisində əriyirdi. O, iqtisadi əsarətin əsirinə çevrilmişdi. İnsan zorakılığa məruz qalanda onun insanlığı ölür, onu istənilən kimi idarə etmək olur. Bu da Əlinin tale yazısı idi və o da öz tale yazısı ilə barışmağa məhkum oldu.

Gülnar yad bir yerdə tənha idi. Hər tərəf, hər kəs ona yad və ögey idi. Bulaq suyu, dağ havasında böyüyən bu bahar ətirli qız sanki şaxta vurmuş bənövşəyə bənzəyirdi. Çox pərişan halda söyüd ağacının altında dayanıb, fikirli və yorğun gözlərini qaldıranda gözləri çox-çox uzaqlarda, göy qütbünün qurtardığı yerdə görünən lay-lay ağ buludlara zilləndi, gözləri doldu və xəyalı çox-çox uzaqlara uçdu. Qos-qocaman dağlar, saf və şəffaf bulaqlar, kəndləri, təhsil aldığı məktəb, sinif yoldaşları, meşələr, enişlər, yoxuşlar bir yuxu kimi Gülnarın xəyalından keçdi. Hara baxırdısa Əlini görürdü. Elə bilirdi ki, elə bu saat, bu dəm Əli gəlib onu aparacaq öz doğma yerlərinə.

İllər keçsə də Gülnar olanlarla barışmaq istəmirdi. Öz xəyal dünyasında yaşayırdı. Son dəfə kəndlərində dinlədiyi nəğmə hələ də onun ruhundan silinməmişdi. Bəzən istəyirdi Əlini qınasın, amma Allahın bəxş etdiyi ilahi eşq buna imkan vermirdi. Öz taleyini, doğulduğu günü qınaq atəşinə tuturdu və doğulub bu dünyaya gəldiyinə nifrət edirdi. Nəğmənin ruhu isə Gülnarın qəlbində vururdu. Bu nəğmənin buludlarından göz yaşı axmırdı, səsi eşidilmirdi, məsum bir qızın dözümlü eşqinin iztirabı isə qurtarmaq bilmirdi ki, bilmirdi...

Səhliyalı İSGƏNDƏROV

PUBLİSİSTİKA**TOP ATILAN
(ilk atəş)**

Bu məqalə 1919-cu ilin yazında, təqribən aprel ayında Laçında daşnak Andranik Uzunyanın 20 min¹ nəfərlik quldur dəstəsinə Sultan bəyin rəhbərliyi altında laçınlı igidlər tərəfindən vurulan öldürücü zərbənin indiyə qədər görünməyən (yazılmayan) tərəfləri barədədir.

XX əsrin əvvəlləri Azərbaycanda baş verən hadisələr xalqın qan yad-daşında əbədi qalacaqdır. Bakıda, Qubada, Şirvan zonasında daşnak rus quldur dəstələri Stepan Şaumyanın rəhbərliyi altında yerli türk-azərbaycanlı əhalini qəddar üsullarla kütləvi surətdə məhv edərək, var-dövlətini talan etmiş, yaşayış məskənlərini yandırmışlar. Məqsədləri min illərlə dövlətçilik tarixi olan Azərbaycanı və yerli azərbaycanlı əhalini tamamilə məhv edərək erməni dövləti yaratmaq, Azərbaycanın bütün ərazilərində qırğınlar törətmək, sağ qalanları isə uzaq ölkələrə köçməyə məcbur etmək idi.

I Dünya Müharibəsi zamanı Türkiyədə ölkə daxilində təxribatlar həyata keçirərək düşmənlərə xidmət göstərən ermənilər döyüş gedən ərazilərdən köçürülərək daha təhlükəsiz yerlərə aparılmışlar. Lakin Osmanlı-Türk ordusunun generalı rütbəsinə qədər yüksəlmiş erməni Andranik cəbhədə düşmən tərəfin xeyrinə təxribatlar törətdiyinə, türk generalı adına ləkə gətirən hərəkətlərə yol verdiyinə görə cəzalanacağını hiss edərək ordudan qaçmışdır. O, ətrafına erməni mənşəli quldurları toplayaraq Türkiyə ərazisində türklərə qarşı çoxlu sayda talanlar, qırğınlar törətmişdir. İngilis, fransız, rus hərbi dairələrindən hərbi, maliyyə yardımı alan Andranikin quldur dəstələri getdikcə daha da azğınlaşırdılar.

Stepan Şaumyandan təlimat alan quldur Andranik dəstəsiylə Qərbi Azərbaycana soxuldu. Onlar İrəvanda, Dərələyəzdə, Göyçə mahalında, Zəngəzurda və digər ərazilərdə Azərbaycan kəndlərinə hücum edərək misli görünməmiş talanlar, qırğınlar törədirdilər. Bu talanların, qırğınların miqyası günbəgün genişlənirdi. 1918-ci ildə Şuşada qubernator işləyən Xosrov bəy Sultanovun erməni quldurlarının törətdiyi qırğınların qarşısını almaq məqsədilə Bakıya yazdığı məktublarda istədiyi hərbi və mənəvi kömək isə göndərilmirdi.

Qərbi Azərbaycanda cəzasızlıqdan ruhlanan quldur Andranik Qarabağa, oradan isə Azərbaycanın digər ərazilərinə hücum edərək Kür çayı ətrafında Şaumyanın hərbi dəstəsi ilə birləşmək qərarına gəlir. Lakin Laçın bölgəsinin

¹ Bəzi mənbələrə görə 30 min

ən nüfuzlu, hörmətli igidi Sultan bəydən qorxduğu üçün onu aldadaraq özünün quldur dəstəsilə sakit, döyüşsüz Qarabağa keçmək istəyir.

Sultan bəy və qardaşı Xosrov bəy nəinki Laçın bölgəsində, Zəngəzurda, Qarabağda və digər yaxın ərazilərdə də hörmətə, nüfuza malik olan söz və güc sahibi idilər. Onlar yaxşı bilirdilər ki, Andranikin dəstəsinin Qarabağa keçməsi xoş niyyətli deyil. Daşnaklar Qarabağın əhalisinə divan tutaraq daha irəli getmək və Şaumyanın quldur dəstəsilə birləşərək Azərbaycanın bu ərazilərdə yaşamasına son qoymaq istəyirlər. Ona görə də Xosrov və Sultan bəy qardaşları qəti qərara aldılar ki, Andranikin qoşununu Laçın ərazisindən Qarabağa buraxmaq olmaz, düşməne qəti zərbə vurulmalıdır. Onlar döyüş üçün Zabux kəndinin arxasındakı Şalvar zəmi yüksəkliyi ilə Laçının (Abdalların) arasındakı ərazini seçdilər. Bu ərazi çətin keçilən keçidlərdən ibarət olmaqla meşəlik və kol-kosluq idi. El yolunun alt hissəsi 500 metr məsafəyə qədər dərin uçurum olmaqla Həkəri çayında qurtarırdı. Həkəri çayının daşması düşməne öldürücü zərbə vurmağa şərait yaradırdı.

Sultan bəyin hərbi bacarığı özünü məhz 1918-ci il martın sonu, aprelin əvvəlində Zabux dərəsi (Tat dərəsi) tarixi döyüşündə göstərdi. O, Cağazur kəndindən Ağaməmmədin dəstəsinə düşmən qüvvələri Zabux kəndini keçəndən sonra onların arxasında, Bağırbəylidən Abduləli bəyə, Ağanusdan Qəhrəman bəyə, Cəfər yüzbaşının adamlarına Həkəri çayının sol sahili boyu çaydan aralı meşədə mövqe tutmaq tapşırığı verdi.

Onlar döyüşə düşmən qüvvələrinin Həkəri çayına sıxışdırılan zaman qoşulacaqları haqda təlimatlandırıldılar.

Zabuxdan, Xallanlıdan, Mərkizdən, Susdan, Qızılcadan Topçu Dosməmmədin, Mahmud oğlu Musanın, Cəfərin, Ovçu Ələkbərin, Dadaşın, İsgəndərin, Lətifin dəstələrinə el yolunun üst hissəsində əsas qüvvələrlə hücumda birgə iştirak əmri verilmişdi. Sultan bəy bütün dəstələrin başçıları ilə ayrı-ayrılıqda söhbət edərək düşməne aman verməmək tapşırığını verib bildirdi ki, heç kəs icazəsiz atəş açmasın, çünki atəş əmri **top atəşi** olacaqdır. 3 gün müddətində döyüş mövqelərində keşidə dayanmaq əmri verildi.

Şalvar zəmi yüksəkliyi el yolundan 150 metr yüksəklikdə strateji baxımdan çox əlverişli bir mövqe idi. Oradan Həkəri çay boyu bütün ərazilərə, Araz çayına qədər Laçına, üzü yuxarı çay ətrafı bütün ərazilərə nəzarət etmək mümkün idi. Son yüz ilə yaxın müddətdir ki, Şalvar zəmi yüksəkliyi el arasında **Top atılan** adlanır.

İlk top atəşini açacaq şəxs geniş imkanlara malik olan çox səxavətli, qorxmaz və döyüşkən bir adam kimi tanınan qızılcalı Dosməmməd idi. Çoxlu sayda mal-qarası onun əsas gəlir mənbəyi idi. Qazandığı puldan kiçik si-lahlarla yanaşı yüngül türk topu da almışdı. Xüsusilə, əvvəlki illərdə bas-qınçı ermənilərə öldürücü zərbələr vurmuşdu. O yaxın kəndlərdən Zabuxa,

Mərkizə, Susa, Mollalara erməni hücumu zamanı düşmənlərin qarşısının alınması üçün yerli camaata silah-sursat paylamış və onlarla birgə vuruşmuşdu. Heç təsadüfi deyil ki, Dosməmmədin fədakarlığı, qoçaqlığı nəticəsində Qızılca kəndini ermənilər yandıra bilməmişlər.

Sultan bəy şəxsən özü Şalvar zəmi yüksəkliyindən Abdallara qədər olan 15 km məsafədə qurulmuş mövqeləri gəzərək döyüşçülərinə məsləhət və tapşırıqlarını verirdi. Düşmən qüvvələrinin keçəcəyi Tat dərəsindən 5 ailə, Bəylikdən 8 ailə köçürülərək təhlükəsiz yerə aparılmışdır. Cəfər yüzbaşıya xüsusilə tapşırılmışdır ki, döyüş zamanı əgər daşnaklar çayı keçərlərsə onları qətiyyənlə Yağlı dərəyə (sonradan bu dərəyə Qanlı dərə adı veriləcəkdir) buraxmaq olmaz. Xosrov bəyin yaxından köməyi ilə Sultan bəyin döyüşçülərinə kifayət qədər silah-sursat paylanmışdı. Sultan bəy ön mövqelərə ancaq döyüş təcrübəsi olan nişançıları yerləşdirmişdi.

Havaların xoş – isti keçməsi nəticəsində Həkəri çayının daşması döyüş zamanı igidlərimizin mövqeyini daha da gücləndirdi.

Ön nəhayət son hazırlıq. Sultan bəyə xəbər verilir ki, düşmən qüvvələri Zabux kəndinin qaşından, Gorus tərəfdən hərəkətdədir. Hamı mövqelərdə yerlərini bir daha yoxlayaraq son döyüşə hazır vəziyyətə gətirildi. Heç kəs icazəsiz atəş açma bilməz. Andranik və onun quldur dəstəsi Qarabağda və digər ərazilərdəki azərbaycanlılara yenidən törədəcəkləri qətliaamlar haqqında fikirləşərək məzlum görkəmdə irəliləyirdilər. Onlar əsasən yüngül silahlarla silahlanmışdılar. 20-yə yaxın üstü bağlı arabalarda ərzaq məhsulları ilə yanaşı, silah və sursatın olduğu hiss olunurdu. Saat 11-12 radələrində düşmən qüvvələri ətraf ərazilərə boylana-boylana Şalvar zəmi yüksəkliyindən keçərək Laçın istiqamətində hərəkət edirdilər. Ətraf ərazilərə tez-tez baxmaları, ətrafdakı ölü sükut onları daha da qorxudurdu. Andranik at belində mauzeri tez-tez çıxaraq bu ərazidən gecikmədən keçməyi tapşırırdı. Sultan bəy Andraniki Türkiyədə və Qərbi Azərbaycan ərazilərində törətdiyi vəhşiliklərə, qətliaamlara görə Laçından Qarabağa buraxa bilməzdi. Onun bəylik qüruru, millətə bağlılığı düşməndən intiqam almağa səsləyirdi. Çünki həmin vaxt laçınlı igidlərin daşnakların əsas qüvvələrinə vurduğu zərbə, onlardan aldığı intiqam olmasaydı, indiki Azərbaycan ərazilərində azərbaycanlıların yaşaması mümkün olmazdı. Düşmən qüvvələrinin ilk dəstəsi Abdallardakı qəbiristanlığa çatarkən arxasındakı qüvvələr Şalvar zəmi aşırımından keçərək tam nal şəkilli mühasirəyə daxil oldular. Kifayət qədər təmkinli olan qəhrəman Sultan bəy Dosməmmədə atəş işarəsini verdi. Bir an içərisində ölü sükut hökm sürən dərələri topun dəhşətli səsi lərzəyə gətirdi. Qaniçən düşmən üzərinə hücum başladı. Sultan bəy öz yaxın adamlarına Andranikin ancaq ölüsünü gətirmək əmrini vermişdi. Erməniləri igid babalarımız Həkəri çayı istiqamətində sıxışdırıqca ölənlərin sayı artırdı. Özlərini güclülər qar-

şısında qorxaq-məzlum göstərən erməni quldurları Həkəri çayından keçərək qaçmaq istəsələr də, qarşı tərəfdən atəslə qarşılaşdılar. Sanki Həkəri çayı igid eloğlularımızla düşməndən intiqam almaq üçün yarışa girmişdi. Çayın qəzəblənmiş suyu qırmızı rəngə boyanmışdı.

Atılan güllələrdən canını qurtaran quldurları Həkəri çayı ağuşuna alaraq məhv edirdi. 50 km-lərlə uzaqlardan pulemyotların, topların və digər silahların səsi aydın eşidilirdi. Tərəflər arasında əsl ölüm-dirim mübarizəsi gedirdi.

Ağaməmmədin 100 nəfərlik dəstəsi Zabux kəndinin arxasında, Həkəri çayının nisbətən seyrək-düzənlik ərazisinə düşərək çayın axarı istiqamətində qaçan yüzlərlə quldurla döyüşə atıldı. Döyüşdə odlu silahlarla yanaşı orta əsrlərə xas döyüş üsullarından, xəncərlərdən də istifadə edilirdi. Ağaməmməd yaxşı bilirdi ki, azərbaycanlı qadına, qocaya, uşaqlara belə aman verməyən düşmənlərə heç vaxt aman vermək olmazdı. Sursatın (patronun) tükəndiyini gören Ağaməmməd Şalvar zəmi istiqamətə kömək gətirmək üçün iki nəfər göndərdi. Az sonra onlara Sultan bəy beş xurcun patron göndərdi. Əsas kömək isə dostu Dosməmmədin 50 nəfərlik dəstəsi oldu. Çayın axarı boyu axaraq qaçmaq istəyən daşnakların sayı getdikcə artır, hava isə axşama doğru qaralırdı. Vəziyyətin ağırlığını başa düşən bu iki qardaş tez-tez öz adamlarına qışqırır, onları döyüşdən soyumamağa çağırırdı. Əsl qladiator sayağı döyüş gedirdi. Öldürülən quldurların sayı anbaan artırdı. Cəngavərlərimiz biri-birini tez-tez intiqma çağırır, ruhdan düşməyə qoymurdular. Sultan bəyin əsas qüvvələri isə Tat dərəsi bağları və Həkəri çayı istiqamətində düşmənin mühasirə həlqəsini getdikcə daraldırdı. Minlərlə türkü, xüsusilə qoca, qadın və uşaqlara aman verməyən daşnak cəlladları tülkü kimi cildlərini dəyişərək yalvarır, aman istəyirdilər. Lakin əmr qəti idi, günahsız qardaş-bacılarımızın qanı alınmalıdır. Sanki Həkəri çayı da igidlərimizin qəhrəmanlıqlarından cuşa gələrək düşmən qanından al qırmızı rəngə boyanmışdı. İgid eloğlularımızın bu intiqam döyüşü Abdallardan Həkəri çayının axarı boyu 2 çay qovuşana, Sınıq körpüyə qədər təqribən 20-25 km məsafədə hər iki sahil boyu bütün gecəni davam etdi. Sultan bəyin bu döyüş zamanı daha çevik-ağıllı bir hərbiçi olması keyfiyyəti özünü göstərdi. Onun dəstəsindən 100 nəfərdən artıq igid eloğlumuz xalqının yolunda canını fəda etdi. 200-ə yaxın döyüşçü isə yaralandı. Bu döyüş zamanı erməni xisləti, onların güc qarşısındakı qorxaqlığı da özünü biruzə verdi. Andranik Uzunyan öz quldur dəstəsini döyüş meydanında başsız qoyaraq gecə ikən çaydan keçib meşəyə girdi, 10 nəfərlik dəstə ilə Tikanlı zəmiyə, ordan isə Araz çayı istiqamətində İrana qaçdı. Bir sutka davam edən intiqam döyüşü igidlərimizin qələbəsi ilə başa çatdı. Bir gün sonra həlak olmuş igidlərimizin meyitləri dəfn olunmaq üçün öz kəndlərinə yola salındı, yaralılara dava-dərman verərək evlərinə göndərildilər.

Döyüşün 2-ci gününün sonunda Abdallardan Həkəri çayı boyu Sınıq körpüyə qədər ərazidə olan daşların, ağacların, kolların sayından çox düşmən əsgərlərinin meyitləri səpələnmişdi. Hələ uzun müddət bu ərazilərə insan cəsədlərinin üfunət qoxusundan, onun xofundan heç kəs hərlənə bilmirdi.

Sultan bəy döyüşdə xüsusi fərqlənmiş dəstələrin başçılarını yanına çağırtdıraraq hər birinə təşəkkür etdi. Hörmət əlaməti olaraq beşatılan tüfəngini Ağaməmmədə, şəxsi xəncərini isə bütün paltarı erməni qanına boyanmış Dosməmmədə hədiyyə etdi.

1919-cu ildə Laçının Zabux-Tat dərəsində Sultan bəyin rəhbərliyi altın-

da laçınlı igidlərin erməni quldurlarına vurduğu zərbə əvvəlki illərdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımlara ən layiqli cavabdır.

Bizlər 21 il bundan əvvəlki xoş güzəranımız üçün o igidlərə borcluyuq. Amma o igidlərin nigəran ruhu qarşısında müqəddəs bir borcumuz durur. O şərəfli səhifəni yenidən yazmaq, torpaqlarımızı azad etmək borcumuz.

Asif İSAYEV,
Qızılca kənd sakini,
Bərdə şəhərində yerləşən Laçın rayon
127 saylı texniki peşə məktəbinin direktoru

ŞƏHİDLƏRİMİZ

QARABAĞIN “QURD CƏBRAYIL”I

O şəxs ki, həyatda heç nəyini itirməyib, deməli onun heç nəyi olmayıb. Bəzən olur ki, insanlar sahib olduqlarının dəyərini məhz onları itirdikdən sonra anlayırlar.

Azərbaycan xalqı tarix boyu bir çox itkilər verib. Təbrizini, İrəvanını, Ərdəbilini, Borçalısını, Dərbəndini, Zəngəzurunu, Qarabağını itirən xalqım, canını, qanını Vətən, xalq və milli amallar uğrunda fəda etmiş minlərlə igid və qəhrəman övladlarını da itirmişdir. İki əsrlik əsarətə, rus, fars və erməni istilalarına, repressiyalara, soyqırımlara baxmayaraq, Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərləri, Vətənin azadlığı və bölünməzliyi uğrunda qəhrəman Azərbaycan övladları daima vuruşmuş və mücadilə aparmışlar. Belə igid oğlanlarımızdan biri də Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərdə şərəfli döyüş yolu keçərək şəhid olan Cəbrayıl Nuşirəvan oğlu Cəbrayılovdur.

Cəbrayıl Cəbrayılov 1959-cu il may ayının 30-da Ağdam rayonunun Qiyaslı kəndində sadə bir ailədə anadan olmuşdur. Atası Nuşirəvan kişi el-oba arasında mərd, qorxmaz və qonaqpərvər bir kişi kimi tanınardı. O, Ağdamın Qiyaslı kəndinə hələ gənc yaşlarında Laçın rayonunun Ələkçi kəndindən köç etmiş və ailə quraraq orada məskən salmışdır. Cəbrayılın soyu Laçın rayonunun tanınmış nəsilindən olan Hacısamlı camaatının Qasımuşağı nəslinin Əhmədoğlu tirəsindəndir. Qasımuşağı nəslə türk xalqının qəhrəman övladları Xosrov bəy Sultanov və Sultan bəy Sultanov qardaşlarının rəhbərliyi ilə Laçın rayonunun digər tanınmış nəsiləri ilə birgə, XX əsrin əvvəllərində ermənilərə qarşı mərdliklə vuruşmuş, erməni generalı Andranikin 30 minlik ordusunu Zabux dərəsində məhv edərək, Qarabağın işğalının qarşısını almışdır. Nuşirəvan kişi öz atababa yurdundan uzaqda yaşasa da, övladlarının Laçın rayonunda olan nəsiləri ilə bağlarının itməməsi üçün, böyük oğluna atası Davudun, Cəbrayılın babası Cəbrayılın, Cəbrayıldan kiçik qardaşı Əhməd isə ulu babası Əhmədin adını vermişdir. Cəbrayılın babalarının hər biri mərdliyi və qorxmazlığı ilə Qasımuşağı obasının sayılıb-seçilən şəxslərindən olmuşdur. Nuşirəvan kişi də övladlarını ata-babalarının, şərəfli bir tarixə malik olan nəsilərinin ad-sanına layiq tərbiyə etmiş, eyni zamanda, onlarda Vətənə və xalqa bağlılığı hələ uşaq yaşlarından aşılarmışdır. Cəbrayıl 1966-cı ildə Ağdam rayonunun Söyüdgöl kənd orta məktəbində orta təhsilə başlamış və 1976-cı ildə həmin məktəbi bitirmişdir. 1978-1980-ci illərdə Sovet ordusu sıralarında hərbi xidmətdə olmuşdur. Cəbrayıl Cəbrayılov Qarabağ müharibəsinin qızğın dövründə baş verən hadisələrə biganə qalmayaraq qardaşı Əhməd və əmisi oğlu Əli Cəbrayılovlarla birgə XX əsrin əvvəllərində babalarının etdiyi kimi silaha sarılıb Ağdam rayonunun “Qiyaslı kənd özünümüdafiə batalyonu”na qatılaraq Vətənin müdafiəsinə qalxırlar.

Cəbrayılın döyüş yolu 1992-ci ilin yanvar ayından başlamışdır. Xidmətini daha sonra 863 №-li hərbi hissənin tərkibində “Qatır Məmməd” ləqəbi ilə tanınan Yaqub Rzayevin komandirlik etdiyi könüllülərdən ibarət “Qarabağ şahinləri” batalyonunda bölük komandiri olaraq davam etdirmişdir. Onun ilk döyüşləri Xromort və Naxçıvan kəndləri uğrunda gedən döyüşlər olur. 1992-ci ilin fevral ayında Xocalı qətləli zamanı Qarabığa yüksəkliyi ermənilərin əlində idi. Yüksəklikdə özlərinə mövqe tutmuş erməni quldurları pulemyotla dinc sakinləri atəşə tutur, onların Xocalıdan Ağdam

istiqamətinə hərəkət etməsinə maneə olurdular. Fevral ayının 26-sı səhər saatlarında Yaqub Rzayevin komandirlik etdiyi dəstə qızgın atışmalardan sonra yüksəkliyi ələ keçirir. Cəbrayıl Cəbrayılov bu döyüşlərdə rəşadətli vuruşaraq 3 nəfər qadını və 2 uşağı xilas edir. 1992-ci ilin mart ayının 6-sı Cəbrayıl gecə saatlarında təkbaşına Əsgəran ərazisinə keçərək erməni döyüşçülərinin mövqə tutduğu posta basqın edir və 8 erməni əsgərini məhv edərək onlara məxsus 8 avtomat silahı və 1 ədəd qumbaraatanı hərbi hissəyə təhvil verir. Göstərdiyi bu şücaətdən sonra ermənilərin kabusuna çevrilən bu mərd və qorxmaz türk oğlu doğulub boya-başa çatdığı, uğrunda silaha sarılıb vuruşduğu doğma Ağdamında “Qurd Cəbrayıl” ləqəbi ilə ad-san qazanır. Mart ayının sonlarında Cəbrayıl bir daha Xromort və Naxçıvanik kəndləri uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak edir. 1992-ci ilin aprel və may aylarında Azərbaycanda baş verən siyasi hadisələr pərakəndə formada fəaliyyət göstərən silahlı qüvvələrə də öz mənfi təsirini göstərirdi. Vahid komandanlıq tərəfindən idarə olunmayan özünümüdafiə batalyonları və digər silahlı birləşmələr cəbhə xəttində ağır məğlubiyyətlərə uğrayırdı. Belə ki, may ayının 8-də Azərbaycanın tarixi şəhəri Şuşanın, 18-i isə Cəbrayılın ata-baba yurdu olan Laçın rayonunun işğalı, minlərlə insanın öz yurd-yuvalarından didərgin düşməsi, faciələrin ard-arda gəlməsi, sadə xalqda olduğu kimi, silahlı qüvvələrdə də ruh düşkünlüyü yaratmışdır. Belə bir zamanda müxtəlif özünümüdafiə batalyonlarının və digər hərbi birləşmələrin bir araya gəlib, vahid komandanlıq yaradaraq əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərmələri labüd idi. Belə ki, 1992-ci ilin may ayında bir neçə özünümüdafiə batalyonları və digər hərbi birləşmələrin komandirləri bir araya gələrək “Hərbi birlik” yaratmağa nail olurlar. Elə bu birliyin nəticəsi idi ki, cəbhə xəttində gedən 7 aylıq ağır məğlubiyyətlərdən sonra, 1992-ci ilin iyun ayından başlayan “I Ağdam Cəbhəsi” və “II Ağdərə” cəbhəsi istiqamətində geniş miqyaslı hücum əməliyyatları keçirildi. Keçirilən əməliyyatlarda Azərbaycan silahlı qüvvələri hər iki cəbhədə böyük uğurlar qazanaraq bir çox yaşayış məntəqələrini işğaldan azad etdilər. 12-16 iyun tarixlərində Ağdam cəbhəsi boyunca genişmiqyaslı hücum planı hazırlanır. Əməliyyatın aparılmasından öncə Cəbrayılın komandirlik etdiyi kəşfiyyatçı dəstə Əsgəran rayonu ərazisinə girərək, Azərbaycan silahlı qüvvələrinin hücumuna maneə ola biləcək bir gözətçi məntəqəsini zərərsizləşdirir, bir düşmən tankını ələ keçirir. Aparılan əməliyyatlardan sonra Mənikli, Xromort, Xanabad, bütövlükdə isə, 12 kənd işğaldan azad edilir. Bu döyüşlərdə daima xalqımızın qəlbində yaşayacaq milli qəhrəmanlarımız Allahverdi Bağirov, Şirin Mirzəyev, Çingiz Mustafayev də olmaqla, bir çox Vətən övladları şəhid olmuşdur.

Qızgın döyüşlərin cəbhənin hansı istiqamətində getməsindən asılı olmayaraq Cəbrayıl o döyüşlərdə iştirak etməyi özünə borc bilir. Belə ki, 1992-ci ilin avqust ayının 18-də Ağdərə rayonunun Gülyataq və Canyataq kəndləri uğrunda gedən şiddətli döyüşlərə qoşularaq, silahdaşları ilə birgə 7 erməni əsgərini öldürüb 7 ədəd avtomat silahını ələ keçirirlər. Həmin döyüşlərdə göstərdiyi şücaətə görə 10.000 rubl mükafatla təltif olunur. Həmin dövrdə bir neçə qəzetdə bu igid Azərbaycan oğlu haqqında "Qurd Cəbrayıl" başlığı altında məqalələr yazılaraq onun igidlikləri işıqlandırılır. Gülyataq və Canyataq kəndləri işğaldan azad olunduqdan sonra, Ağdərə rayonunun Mehmanə kəndini düşməndən azad etmək üçün keçirilən əməliyyatlarda iştirak edir. Bu döyüşlərdə də Cəbrayıl igidlik göstərir. Lakin qızgın atışmalar zamanı kürəyindən və ayağından ağır güllə yarası alır. O, bir müddət Ağdam rayonunun Məhrizli kəndində yerləşən hərbi hospitalda müalicə alsada, yaraları tam sağalmamış yenidən cəbhə xəttinə qayıdır. Cəbrayıl bu dəfə Xanabad kəndi uğrunda gedən döyüşlərə qoşulur. Lakin, bu döyüş onun son döyüşü olur. 1992-ci il sentyabr ayının 24-də qızgın döyüşlər zamanı bu qəhrəman türk oğlu başından ağır güllə yarası alaraq döyüş meydanındaca şəhidlik zirvəsinə ucalır. Beləliklə, Azərbaycan xalqı Vətən uğrunda daha bir igid oğlunu itirir. Qarabağ müharibəsi zamanı Cəbrayıl kimi minlərlə Vətən övladları son nəfəslərinədək vuruşaraq, canlarını sahibi olduğumuz Vətən torpağına fəda etmişlər. O torpağa ki, işğalından 20 il keçir və hələ də düşmən tapdığı altındadır. Odur ki, dəyərlərimizin qədrini sahibi olarkən bilək. İgid Azərbaycan övladlarını daima yad edərək, şəhidlərimizi unutmayaq. Unutmayaq ki, itirdiklərimizə bir daha sahib olaq.

Cəbrayıl Cəbrayılov doğulub boya başa çatdığı Qiyaslı kəndində dəfn olunmuşdur. Qəhrəmanın məzunu olduğu Söyüdgöl kənd orta məktəbi bu gün onun adını daşımaqdadır. 1992-ci ildə Azərbaycan Milli Qəhrəmanı adı alması üçün döyüş yoldaşları, məzunu olduğu Söyüdgöl kənd orta məktəbinin kollektivi, Qiyaslı kənd sakinləri və doğmaları tərəfindən dəfələrlə müraciət olunmasına baxmayaraq, həmin dövrdə ölkədə baş verən özbaşınalığın nəticəsində şərəfli döyüş yolu keçmiş belə bir igid – Azərbaycan övladı diqqətdən kənar qalır. Lakin 1994-cü ilin oktyabr ayının 4-də mərhum prezident Heydər Əliyev oğlu Əliyev Qarabağın "Qurd Cəbrayıl"ı – Cəbrayıl Nuşirəvan oğlu Cəbrayılovu ölümündən sonra "Azərbaycan Bayrağı" ordeni ilə təltif edir.

Ailəli idi, 3 övladı var.

Orxan CƏBRAYILOV

POEZİYA

Şəhriyar SEYİDOĞLU

Məmməd zadə Şəhriyar Seyidməmməd oğlu 27 avqust 1990-cı ildə Bərdə rayonunun Samux kəndində anadan olub. “Bərdə”, “Sabah”, “Bütöv Azərbaycan” qəzetlərində şeirləri dərc olunmuşdur. Bərdə “Söz” ədəbi birliyinin üzvüdür.

BU QIZ GƏLMƏDİ, GƏLMƏDİ

Yollar, ömrün uzandımı,
Bu qız gəlmədi, gəlmədi.
Həsrət adam udandımı,
Bu qız gəlmədi, gəlmədi.

Boynu bükülü qalmışam,
Bağrı sökülü qalmışam.
Uçub tökülü qalmışam,
Bu qız gəlmədi, gəlmədi.

Dünyanın bir qarış yeri,
Duyğuların örüş yeri.
Yetim qaldı görüş yeri,
Bu qız gəlmədi, gəlmədi.

**BU QATAR DOSTUMU
GƏTİRİR MƏNİM**

Əziz dostum Firudin Cabbarlıya

Gözüm tunellərdə intizar dolu,
Həsrət sinəm üstə qılınc kimidir.
Yaman uzun oldu səadət yolu,
Yollar da könlümü talıyıb didir.

Qatarlar şütüyür relsləri üstə,
Dayanan qatara gözüm zillənir.
Görəsən bu dostum hansı qatarın,
Qüssə tünlüyünə sıxılıb gəlir.

Səbrim də tük kimi nazilib mənim,
Dindirsen dağılıb töküləcəkdir.
Qaranlıq tunelə bir toxum kimi,
Vüsəlin toxumu səpiləcəkdir.

Arzu, istəyimi gətirir mənim,
Qatar həsrətimi bitirir mənim.
Yox-yox, gözləyəcəm bu qatarı mən,
Bu qatar dostumu gətirir mənim.

GÖRMÜŞƏM

İnanma dünyanın etibarına,
Neçə xanımın talan görmüşəm.
Həqiqət gəzirəm əli çıraqlı,
Hər yerdə iftira, yalan görmüşəm.

Nə bir toy qurulur, nə də bir büsat,
Sözü düz deyənə susdurur həyat.
Deyir bəxtin yatdı elə sən də yat,
Sərvət dünyasını talan görmüşəm.

Ürək dostlarımı var axtarmışam,
Yayda dostlar üçün qar axtarmışam.
Özümə layiqli yar axtarmışam,
Tapa bilməmişəm, hicran görmüşəm.

Hər üzə gülənə dostumdur demə,
Çəkib cəfasını sonra qəm yemə.
Dünya vəfasızdı, kim yana kimə,
Dostu min dərdlərə salan görmüşəm.

Şəhriyar, aldanma zərif tellərə,
Şəkər gülüşlərə, incə bellərə.
Bal kimi süzülən şirin dillərə,
Mələk libasında ilan görmüşəm.

KİMLƏR KEÇDİ BU DÜNYADAN**RAMİZ İSMAYIL OĞLU ALIYEV**

Bu gün insan nəfəsinə həsrət qalan Zəngilan rayonun Məmmədbəyli kəndində də daxilən zəngin, mayası halal, geniş mühakimə qabiliyyətinə malik, yüksək intellektli adamlar çox idi. Onlardan biri də ali təhsilli iqtisadçı, yüksək əxlaqı, maraqlı dünyagörüşü, saf qəlbi, incə, yumorlu söhbətləri ilə hamımızın sevimlisi olan Ramiz idi. Ramiz poeziya vurğunu, söz sərrafıydı. Şair-publisist Salam Cavadlının dediyi kimi, mübaliğəsiz demək olar ki, o, təkcə Azərbaycan poeziyasından deyil, dünya ədəbiyyatından da çoxlu şeirlər bilirdi. Özü də gözəl şeirlər yazardı. Əfsuslar olsun ki, sağlığında həmin şeirlərin heç birini çap etdirmədi.

Ramiz Aliyev 25 oktyabr 1952-ci ildə Məmmədbəyli kəndində dünyaya göz açmışdır. 1958-1959-cu dərslər ilində birinci sinfə gedib, 1969-cu tədris ilində orta məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. Bir il əmək cəbhəsində özünü sınaqda, sonra könüllü olaraq Sovet ordusu sıralarında xidmət etmişdir. Xidməti borcunu başa vurduqdan sonra sənədlərini S.Ağamalıoğlu adına Kənd Təsərrüfatı İnstitutuna (indiki Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Akademiyası) vermiş, “Kənd təsərrüfatının iqtisadiyyatı” fakültəsinə daxil olmuşdur. Qiyabi təhsil almaqla yanaşı kənd təsərrüfatının bir çox sahələrində işləmiş, mühasib köməkçisi, mühasib vəzifələrində çalışmışdır. İşgüzarlığı, insanlarla mədəni, səmimi davranışı, ixtisasına dərin bələdliyi ona həyat yolunda müvəffəqiyyətlər qazandırmışdır. Bir neçə il Akara tütün qəbulu məntəqəsində qəbuldar, baş mühasib işləmişdir. Sonralar iş yerini dəyişən Ramiz Aliyev Zəngilan rayon Sosial-Təminat şöbəsində baş mühasib vəzifəsində çalışmışdır. İşlədiyi bütün sahələrdə uğurlara imza atmış, çalışdığı təşkilat və idarələrdə iş yoldaşlarının dərin hörmətini qazanmışdır.

Həyat yoldaşı üçün sadıq ər, övladlarına görə yaxşı ata, onu tanıyanlar üçün səmimi, nəcib və mənəviyyatlı insan olan Ramiz İsmayıl oğlu Aliyev 12 fevral 2012-ci ildə-ömrünün çiçəkləndiyi bir vaxtda Bakı şəhərində vəfat etmiş, Maştağa qəsəbəsindəki Karyer adlanan sahədəki məzarlıqda dəfn edilmişdir. Allah rəhmət eləsin!

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi Ramiz çox həssas insan idi. Hamının sevincini öz sevinci, kədərini öz kədəri sayardı. Duyğulu, duyumlu şəxsiyyət idi. İncə duyğularını poetik misralara çevirməklə bəzən dərdlərin yaxasından xilas olmağa çalışardı. Maraqlı olacağını düşünərək onun iki şeirini oxucularımıza təqdim etməyi özümə mənəvi borc bilirəm.

ƏZİZİMİZ LALƏNİN VƏFATINA

BİZƏ ƏZİZ OLAN

Eşidin qohumlar, eşidin dostlar.
Solub Səxavətin Laləsi bu gün.
Xalam Gülayənin “bala” deməkdən
Ərşə şəkilibdir naləsi bu gün.

Azərin göy gözü yaş ilə dolub,
Axı bacı ona bir qardaş olub.
Şakan ağlamaqdan gül kimi solub,
Kəsilib hamının çarəsi bu gün.

Allahın qarğıışı tutub bizləri,
Yazıq Zülfıyyənin əsir dizləri.
Hər yanda görünür Lalə izləri,
Gedir bəy Qaranın Sonası bu gün.

Olur bu həyatın eniş, yoxuşu,
Hamı Lalənin o gözəl baxışı?
Həyatda ölümün yoxdur çıxışı,
Gözləyir Laləni Xalası bu gün

Gülzar qəşş eləyib özündən gedir.
Nazlı baş-gözünü, üzünü didir.
Gülzar ağlamaqla min fəryad edir,
Sökülür göylərin hənası bu gün...

Pəri bulud kimi dolub-boşalır,
Sərvərin üstünü boran-qış alır.
Asen kədərli, xəyala dalır,
Köç edir elin gül balası bu gün.

Qüssədən hamının tutulub üzü,
Ramiz lal baxışla tabutu süzür.
Doğrudan da, insan hər dərdə dözü,ür,
Dağıldı bir nəslin qalası bu gün.

Hamıdan çox istədiyim xalam var,
Dərdimizə qalan odur, qalan o.
Xəstələnsək, bikiş olsaq, hər zaman
Qadamızı alan odur, alan o.

Oğlu gedib, qızı gedib, göynəyib,
Ərli olub axı, yazıq neyləyib?
Hər vaxt “Allah özü bilər” söyləyib,
Bu həyatda sınıan odur, sınıan o.

Bir iş çıxs, orda lövbər salandı,
Qohumların dərd-sərinə qalandı.
Ondan başqa xala varsa yalandı,
Bizə əziz olan odur, olan o.

Bərk ayaqda çox çatıbdır dadıma,
Qərib eldə yaman düşüb yadıma.
Qazan asa, aş bişirə adıma,
Bizi hər an sanan odur, sanan o.

Yetmiş səkkiz qara gəldi bizlərə,
Qüssə, kədər, qəm çəkildi üzlərə.
Zaman yaman balta vurdu dizlərə,
Dərdi dərya, ümman odur, ümman o.

Bax, o ildən həna çəkmir saçına,
Bayramlarda buğda tökmür sacına.
Doğmalara hey acına-acına,
Möhnətlərdə yanan odur, yanan o.

Nə yaxşı ki, Azər, Cümşüd, Elman var,
Zülfıyyə var, qızlar şahı Şakan var.
Bu dünyada yaşamağa güman var,
Arzu, ümid güman odur, güman o.

Təqdim etdi:
Mütəllim HƏSƏNOV

MƏKTƏBLƏRİMİZ

AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVƏ ADINA TEKNİKİ FƏNLƏR TƏMAYÜLLÜ MƏKTƏB-LİSEY

Yolumuz hal-hazırda Aran Qarabağın mərkəzi sayılan Bərdəyə düşmüşdü. Dahi Nizami Gəncəvinin hələ XII əsrdə “Bərdə nə gözəldir, necə qəşəngdir, Yazı da, qışı da güldür, çiçəkdir” – deyə tərənnüm etdiyi bu qədim şəhər elə indi də gözəlliyi ilə diqqət çəkir. Təbii ki, 9 əsrlik zaman məsafəsində, təbiət gözəllikləri istisna olmaqla, gözəlliyin ölçüləri də dəyişib, elə şairlərin missiyası da... Hansısa şair bu gün əlinə qələm alıb yazsa ki: – “Cənnətdir bahar da, qış da bu yerdə, Gecə də, gündüz də nurdur, işıqdır. Bütün şəhərlərin gözəli Bərdə, Aran Qarabağa bir yaraşıqdır” – ən azı bir köşə yazısının mənfi qəhrəmanına çevrilər...

...Gərək unutmayaq ki, geniş küçələri, şərq və qərb memarlığının ənənələrini özündə birləşdirən, yeni tikililəri ilə göz oxşayan “aran gözəli” həm də böyük qayğılarla yüklənib, dədə-baba yurdlarından didərgin düşən minlərlə soydaşımıza, o cümlədən laçınlılara bərəkətli torpağında yer ayırıb. Yaşlı nəsil yaxşı bilir ki, Qarabağ müharibəsindən əvvəl də Laçınla Bərdə arasında sıx əlaqələr olub. Yayda yaylağa qalxan elat payızda arana enib. Müəyyən vaxt axarında köçəri həyatdan yorulan dağ adamlarının bir qismi Bərdəni özlərinə daimi yaşayış məskəni seçiblər. Təsədüfi deyil ki, indi yerli əhali ilə qaynayıb-qarışan yüzlərlə laçınlının burada nüfuz sahibi olması heç kəsi təəccübləndirmir. Sözümlərin canı odur ki, bu gün onların təhsil aldıkları məktəblər də, iş yerləri də, xeyir-şər məclisləri də eynidir.

Ona görə də mamamın (bibimin) nəticəsi, dayımın nəvəsi Raulun Akademik Zərifə Əliyeva adına texniki fənlər təmayüllü məktəb-liseydə oxuduğunu eşidəndə təəccüblənmədim. Məktəblə daha yaxından tanış olmaq keçdi ürəyimdən. Şəhər tezdən balaca Raulla məktəbin girişinə çatanda gördüyüm mənzərə gözümlü, könlümü oxşadı. Ətrafdakı səliqə-səhman, şagirdlərin çöhrələrindəki saf uşaq təbəssümü, müəllimlərin sadəliyi, ədəb-ərkanı, eyni zamanda ciddi nizam-intizam ovqatına təsirsiz ötürmədi. Deyəsən şairliyim tutmuşdu. Tez yadıma düşdü ki, XII əsr deyil, artıq növbəni rəsmi məlumatlara verməyin vaxtıdır...

...Məktəb-liseyin direktoru **Şərifov Rzaqulu Yaqub oğlunun** özü barədə məlumatı qısa oldu. Öyrəndik ki, o, 1953-cü ildə Bərdə rayonunun Kətəlparaq kəndində anadan olub. 1969-cu ildə Kətəlparaq kənd orta məktəbini bitirərək elə həmin il indiki Gəncə Dövlət Pedaqoji Universitetinə qəbul olub. 1973-cü ildə ali təhsilini başa vurub və Bərdə rayonuna təyinat alıb. Piyadalar kənd 8 illik məktəbində pedaqoji fəaliyyətə başlayan Rzaqulu müəllim 1980-ci ildən həmin məktəbin dərş hissə müdiri, 1982-ci ildən isə direktoru vəzifəsində çalışıb. 1986-cı ildə qazandığı uğurları və təşkilati ba-

carlığını nəzərə alaraq onu Kətəlparaq kənd orta məktəbinin direktoru vəzifəsinə irəli çəkirlər. 2004-cü ildə müsabiqə yolu ilə Bərdə şəhərində istifadəyə verilən Akademik Zərifə Əliyeva adına texniki fənlər təmayüllü məktəb-liseyə direktor seçilib.

31 ildir ki, məktəb direktoru işləyən Rzaqulu Şərifov müəllim və şagird kollektivinin rəhbətini qazanıb. 2008-ci ildə ölkə başçısı İlham Əliyevin sərəncamı ilə Əməkdar müəllim fəxri adına layiq görüldü.

Rzaqulu müəllim hal-hazırda rəhbərlik etdiyi məktəb-lisey haqqında isə daha ətraflı danışdı:

– **Akademik Zərifə Əliyeva adına texniki fənlər təmayüllü məktəb-lisey** 2004-cü il sentyabr ayının 11-də fəaliyyətə başlamışdır. Məktəbin açılışında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev iştirak etmişdir. Məktəb-lisey 1,8 ha ərazidə yerləşir. Tədris binasının ümumi sahəsi 5200 kv m-dir. Şagirdlərin hər bir fənni daha dərinlən mənimsəmələri üçün məktəbdə müasir avadanlıq, cihaz və vəsaitlərlə təchiz olunmuş təlim otağı və laboratoriya yaradılıb. Müxtəlif ədəbiyyatlarla zəngin olan kitabxana və fənn otaqları ilə birlikdə 31 sinif otağı var.

Müəllimlərlə əməkdaşlığı yaxından qurmaq üçün sinif otaqlarına səsli və görüntülü kameralar yerləşdirilmişdir. Hazırda məktəbdə 1300-ə yaxın şagird təhsil alır ki, onların təlim-təربiyəsi ilə 136 nəfər müəllim məşğuldur. Məktəb-liseyin məzunlarından 2004-2005-ci tədris ilində 6 nəfər, 2005-2006-cı tədris ilində 9 nəfər, 2006-2007-ci tədris ilində 16 nəfər, 2007-2008-ci tədris ilində 24 nəfər, 2008-2009-cu tədris ilində 32 nəfər, 2009-2010-cu tədris ilində 49 nəfər, 2011-2012-ci tədris ilində isə 61 nəfər nüfuzlu ali məktəblərə qəbul olunmuşdur.

2011-2012-ci tədris ilində məktəbin 82 məzununun hamısı ali məktəblərə qəbul olunmaq üçün sənəd vermiş, onlardan 61 nəfəri keçid balı toplamışdır.

Ali məktəblərə qəbul olan məzunların 6 nəfəri 500-dən, 10 nəfəri isə 600-dən çox bal toplamışdır. Hazırda məktəb-liseydə 46 sinif komplekti fəaliyyət göstərir. Azərbaycan-Türkiyə Özəl Liseyinin Mingəçevir filialının Bərdə şəhərində keçirdiyi qəbul imtahanlarında məktəbimizin VI sinif şagirdləri iştirak ediblər. Onlardan 64 nəfəri qəbul üçün mümkün bal toplayıb. Məktəbin VI sinif şagirdi Mikayılov Ayxan Arif oğlu 100 mümkün baldan 99 bal toplamışdır.

Məktəbin müəllimi Hacıyeva Mehriban İmran qızı 2007-ci ildə “Tərəqqi” medalı ilə təltif olunmuşdur. Mənimlə bərabər məktəbin müəllimi Həsənova Rəna Hilal qızı da Əməkdar müəllim fəxri adına layiq görülmüşdür. Müəllimlərimizdən Kazımova Könül Rəşid qızı (2009-cu ildə), Həsənova

Rəna Hilal qızı (2009-cu ildə), Mehdiyeva Püstə Tahir qızı (2010-cu ildə), Əliyeva Flora Firuddin qızı (2011-ci ildə) və Hacıyeva Mehriban İmran qızı (2012-ci ildə) “İlin ən yaxşı müəllimi” müsabiqəsinin qalibi olmuşlar.

Məktəb 2008-ci ildə “İlin ən yaxşı məktəbi” müsabiqəsinin qalibi olmuşdur. Məktəbin 4 nəfər şagirdi ulu öndərimiz Heydər Əliyevin ad günü münasibətilə keçirilən inşa-yazı müsabiqəsinin Respublika turunda iştirak edərək uğurlu nəticələr göstərmişlər.

Məktəbin məzunu olmuş İbrahimli Pərviz Araz oğlu 2007-ci ildə keçirilmiş “Muğam 2007” müsabiqəsinin qalibi olmuş və Prezident təqaüdünə layiq görülmüşdür. O, “Biz qayıdacağıq” bədii filmində baş rola çəkilmişdir.

Qasimov Yaşar Müsaməddin oğlu 2006-cı ildə Latviyada keçirilmiş sərbəst güləş üzrə Avropa çempionatında gümüş medal qazanmışdır.

Məktəbin şagirdləri beynəlxalq idman yarışlarında iştirak etdikləri kimi rəsm müsabiqələrində də fəal iştirak edirlər. Belə ki, 2010-cu ildə Çexiyada 36 dövləti təmsil edən məktəblərin iştirakı ilə keçirilən rəsm müsabiqəsində məktəbimizin VII sinif şagirdi Məhərrəmov Fərhad Eldəniz oğlu I yeri tutaraq qızıl medal almış, Baxşəliyev Rauf Elçin oğlu isə həvəsləndirici yer tutaraq diplomla mükafatlandırılmışdır.

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin 21 iyul 2008-ci il tarixli 939 Nəli əmri ilə bu təhsil ocağı məktəb-liseyə çevrilmişdir.

RAULUN MÜƏLLİMİ

Oxucularımızı Raulun sevimli müəllimi Məryəm xanımla tanış etməyi də özümə borc bildim.

Axundova Məryəm Məhərrəm qızı 1961-ci ildə Bərdə rayonunun Türkmən kəndində anadan olub. İlk müəllimlik fəaliyyətinə Bərdə şəhər 1 Nəli orta məktəbində başlayıb. Uzun illər həmin məktəbdə çalışan Məryəm Axundova 2005-ci ildən Akademik Zərifə Əliyeva adına texniki fənlər təmayüllü məktəb-liseydə müəllimlik fəaliyyətini davam etdirir.

Əmək fəaliyyətinə başladığı ilk illərdən sənətinə bağlı olan Məryəm xanım dərs dediyi şagirdlərə həmişə analıq qayğısı göstərərək. Başlıca məqsədi ibtidai sinif şagirdlərinə yazıb-oxumağı öyrətməklə bərabər, onları əsl vətəndaş kimi yetişdirmək olub. Arzusu budur ki, dərs dediyi şagirdlərin hamısı Vətəninə, xalqına layiqli övlad olsunlar, gələcəkdə bütöv şəxsiyyət kimi formalaşaraq ailələrinə, təhsil aldıqları məktəbə başucalığı gətirsinlər.

Hazırladı: Arif KAMRANOĞLU

ZƏHMƏTKƏŞ AİLƏNİN SONBEŞİYİ

Hörmətli oxucular, sizləri Laçın rayonunun ucqar kəndlərindən biri olan Soyuqbulaq kəndinin bir zəhmətkeş ailəsi ilə tanış edirəm. Nəbiyev Həsən Nəcəfqulu oğlu 1914-cü ildə doğulub. 1941-1945-ci illərdə Böyük Vətən Müharibəsində iştirak edən Həsən kişi müharibə qurtardıqdan sonra öz doğma Soyuqbulaq kəndinə qayıdır. Ömür-gün yoldaşı Nəbat Lazım qızı ilə birlikdə 7 övlad tərbiyə edib və onlardan dördünün ali təhsil almasına nail olub.

Nəbiyev Əli 1949-cu ildə Soyuqbulaq kəndində anadan olub. Azərbaycan Neft və Kimya İnstitutunun mexanizasiya fakültəsini bitirib. SSRİ dövründə uzun müddət Bakı şəhərində müxtəlif tikinti idarələrinin müdiri işləyib.

Nəbiyev Kərəm 1951-ci ildə anadan olub. Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunu bitirib.

Nəbiyev Ənvər 1955-ci ildə anadan olub, sürücülük peşəsinə yiyələnib.

Nəbiyev Rəşid 1957-ci ildə anadan olub. Azərbaycan Politeknik İnstitutunun (indiki Azərbaycan Texniki Universiteti) mexanizasiya fakültəsini bitirib.

Qız övladları Bayramova Kamilə (1961-ci il) və Məmmədova Familə (1963-cü il) evdar qadınlardır.

Sonuncu övladı Nəbiyev Etibar 1965-ci ildə anadan olub. 1986-cı ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin fizika fakültəsinə daxil olub, 1991-ci ildə həmin fakültəni əla qiymətlərlə bitirib.

Etibar müəllimi yaxından tanıdığımından onun haqqında bir qədər ətraflı məlumat verməyə çalışacağam.

O, universiteti bitirdikdən sonra müəllimlik fəaliyyətinə öz doğma kəndində başladı. Çox heyif ki, Soyuqbulaqda quracağı iş planları onun ürəyində arzu kimi qaldı.

Əvvəlcə Soyuqbulaq kənd natamam orta məktəbində direktor müavini vəzifəsində işləyib. 1992-ci ildə məlum hadisələrlə əlaqədar doğma kəndini tərk etmək məcburiyyətində qalan Etibar müəllim o vaxtdan indiyədək Bərdə rayonunun Qaradağlı kəndində müvəqqəti məskunlaşıb. Özünə ev-eşik düzəltmə də, yenə arzusu doğma Laçına qayıtmaqdır.

Öz peşəsini sevən Etibar Nəbiyev müəllimlik fəaliyyətini Laçın rayon 24 sayılı orta məktəbində davam etdirib. 2007-ci ildə Laçın RTŞ-də məsləhətçi işləyib. 2011-ci ildən Bərdə rayonunda fəaliyyət göstərən Z.Ələkbərov adına Laçın rayon Aşağı Fərəcən kənd tam orta məktəbinin direktorudur. Təkcə təşkilatçılığına görə deyil, həm də insani keyfiyyətlərinə görə qısa müddətdə rəhbərlik etdiyi pedaqoji kollektivin hörmətini qazanıb. Etibar müəllimin ata-anası Bərdə rayonunun Qaradağlı kəndində dəfn olunublar. Onlar isə doğulduqları Soyuqbulaq kəndində dəfn olunmağı arzulayırdılar. Bu istəklərinə çatmamaları övlad qəlbinin həsrətini daim alovlandırır.

Etibar müəllimin ən böyük arzusu doğma Soyuqbulaq kəndinə qayıtmaq, öz bilik-bacarığını gənc nəslin təlim-tərbiyəsinə yönəltməkdir.

Allahdan arzulayırıq ki, arzuları həyata keçsin. Torpaq həsrəti ilə yaşayanlar öz doğma yurdlarına dönsünlər.

Dağbəyi ABBASOV

POEZİYA

Rəfiqə ƏSGƏROVA

BACIM LƏTİFƏYƏ

Gözəl bahar çağı gəldin həyata,
Hamımız sevindik bu gəlişinə.
Elə bil dünyanı bizə verdilər,
Atam qurban kəsdi hər gülüşünə.

Əlimdə kaş elə imkan olaydı,
Laçınımdan sənə pay gətirəydim.
Dünyanın ən yaxşı talelərindən
Fəxrlə birini sənə verəydim.

Ağ, pənbə, tər, qönçə güllər-çiçəklər,
Ətrin, gözəlliyin səndən alırdı.
Könlümün bəzəyi Lətifə bacım,
Ay, ulduz hüsnünə heyran qalırdı.

Neçə ki, həyatda ömür payın var,
Heç zaman qəm, kədər görməsin üzün.
Diləyimiz budur, hər an həyatda
Bizə dayaq olsun söhbətin, sözün.

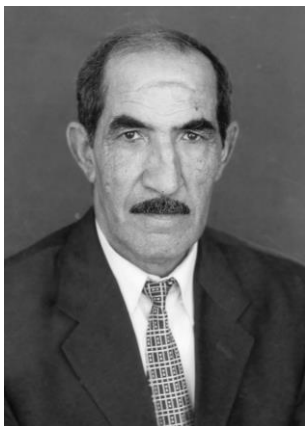
Sən bizə ən munis həmdəm, dost oldun,
Adınla fəxr etdi qardaşın, bacın.
Anamın ən böyük arzusu idi,
Başından düşməsin xoşbəxtlik tacın.

Ömrüm başdan-başa səndən nur alıb,
Çətin günlərimin həyanı sənsən.
Deyirəm, ay bacım, nə az, nə də çox,
Sağlam canla yüz il ömür sürəsən.

Məhlədə, məktəbdə, kənddə sevildin,
Sədaqətli oldun elə-obaya.
Öz ömür payından əməllərinlə
Şan-şöhrət gətirdin ata, anaya.

KİMLƏR KEÇDİ BU DÜNYADAN

YAQUB NƏSİB OĞLU HACIYEV

Dünya, səndən kimlər keçdi... Əgər ömür vəfa etsəydi, Yaqub Nəsim oğlu Hacıyev yaşasaydı martın 3-də 75 yaşı olacaqdı. O, 1938-ci ildə qədim Göyçə mahalının Basarkeçər rayonunun Daşkənd kəndində anadan olub. Yeddinci sinfə qədər (1946-1953) anadan olduğu kənddə oxuyub. 1953-cü ildə azərbaycanlıların Ermənistandan deportasiyası ilə əlaqədar Bərdə rayonuna köçməli olub. 1953-1957-ci illərdə Bərdə rayon Yeni Daşkənd

kənd orta məktəbində təhsil alıb. 1958-1960-cı illərdə Gədəbəydə ilk əmək fəaliyyətinə başlayıb – əvvəl fəhlə, sonra isə usta işləyib.

1960-1963-cü illərdə Rusiyanın Çita Vilayətində hərbi xidmətdə olub. 1960-1961-ci illərdə kursant, 1961-1963-cü illərdə təyyarədə foto qurğular üzrə mexanik kimi hərbi borcunu yerinə yetirmişdir. 1970-ci ildən leytenant, 1977-ci ildən baş leytenant hərbi rütbəsini daşımış, elə həmin rütbədə də ehtiyata buraxılmışdır.

Yaqub Hacıyev 1963-cü ildə Azərbaycan Politexnik İnstitutunun “İnşaat” fakültəsinə daxil olub. 1968-ci ildə institutu “İnşaat mühəndisi” ixtisası üzrə bitirib. 1968-ci ildə Zaqatalada 51 saylı Tikinti Quraşdırma İdarəsində iş icraçısı, 1969-1971-ci illərdə Bərdə kolxoztikinti idarəsində mühəndis və istehsalat texniki şöbəsinin rəisi işləyib. 1970-ci ildə Leninin anadan olmasının 100 illiyi ilə əlaqədar “Fədakar əməyə görə” dövlət mükafatı ilə mükafatlandırılıb. 1971-1972-ci illərdə “Kəndtikinti-4” trestində istehsalat texniki şöbənin rəis müavini, 1972-1974-cü illərdə 54 saylı İstehsalat Mexanikləşdirilmiş Dəstədə baş mühəndis, 1974-1978-ci illərdə Bərdə kolxoztikinti idarəsində əvvəl baş mühəndis, sonra isə iş icraçısı, 1979-1980-ci illərdə 1 saylı Tikinti İdarəsində mühəndis, 1980-1982-ci illərdə 2 saylı İstehsalat Mexanikləşdirilmiş Dəstədə mühəndis, baş mühəndis və İstehsalat plan şöbəsinin rəisi vəzifələrində çalışıb. 1982-1987-ci illərdə Bərdə 11 saylı Dəmir Beton Məmulatları Zavodunda əmək haqqı və kadrlar şöbəsinin rəisi, 1987-1995-ci illərdə isə Bərdə 9 saylı DBMZ-də əvvəl istehsalat şöbəsinin rəisi, sonra isə zavodun baş mühəndisi işləyib. 1990-1993-cü illərdə Bərdədə İqtisadi Cinayətkarlığa qarşı şöbənin tikinti sahələrinin yoxlanılması üzrə əməkdaşı olub. 1996-1998-ci illərdə Dövlət Əmlakının İdarə Edilməsi üzrə Dövlət Komitəsinin (indiki Əmlak Məsələləri Dövlət Komitəsi)

Bərdə rayon şöbəsində aparıcı məsləhətçi, 2000-ci ildən vəfat edənə qədər isə “Bərdə-Xidmət” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin sədri vəzifələrində fəaliyyət göstərmiş.

Yaqub Hacıyev 30 iyun 2005-ci ildə Bərdə rayon Yeni Daşkənd kəndində 67 yaşında vəfat edib. Ölümündən sonra Yaqub Hacıyevin həyat və fəaliyyəti haqqında “Elin yaddaşında yaşayan ömür” (Bakı, “Nurlan”, 2006) adlı kitab çap olunub.

SƏHİDLƏRİMİZ

SƏRHƏDÇİ XƏLİL HƏSƏNOV

Həsənov Xəlil Qədir oğlu 25 iyun 1979-cu ildə Laçın rayonunun füsunkar mənzərəsi olan Daşlı kəndində anadan olmuşdur.

1992-ci il may ayının 17-18-də rus ordusunun köməkliyi ilə ermənilər Laçın rayonunu işğal edəndə Xəlilin 12 yaşı vardı. Hər şeyi yaxşı dərk edirdi. Kəndi tərk edəndə Xəlilin atası Qədirin idarə etdiyi “Zil-130” markalı maşının “kuzası”na arvad-uşaq ağlaya-ağlaya minirdilər. Babası – II Dünya Müharibəsi veteranı Qələndərov Xəlili məcburən “kabinka”ya oturdular. İki gündən sonra kəndin 5-6 ailəsi Qobustan rayonunun Hilmilli kəndinə gəldilər və orada müvəqqəti məskunlaşdılar.

Xəlil ata-anasına, əmi-dayısına, müəllimləri Həsənov Lətifə, Cəfərov Əsgərxana, Mahmudov Fəmilə tez-tez sual verərdi ki, bizi nə səbəbə görə doğma kəndimizdən, o yaraşıqlı evimizdən köçürdülər? Bizə niyə köçkün, qaçqın, didərgin deyirlər?

Böyüklərin cavabından öyrəndi ki, bizi mənfur qonşularımız müasir silahlarla silahlanmış rus və quldur, qaniçən erməni əsgərləri tərəfindən doğma Laçınımızdan çıxarıblar.

Xəlil böyüdükcə, televiziyada gedən verilişlərə baxıb, ona dərs deyən müəllimləri dinlədikcə düşməyə qarşı nifrəti çoxalırdı. Sağlam böyüyən Xəlil idmana xüsusi maraq göstərirdi. Musiqi alətlərindən tar və qarmona çalmağı da bacarırdı.

Xəlil məktəbdə də yaxşı oxuyur, həmyaşıdları kimi hərbi olmağı arzulayırdı. Təsədüfi deyildi ki, Ali Hərbi Akademiyada təhsil almaq üçün orta məktəb şagirdləri arasında hərbi komissarlıq tərəfindən seçim aparılarkən

təkcə Xəlili seçmişdilər. Xəlil orta məktəbi bitirdikdən sonra sənədlərini hərbi məktəbə verir. Normal bal toplasa da, qəbul olunanların siyahısında adı olmur.

Xəlil boylu-buxunlu, yaraşıqlı, pəhləvan cüssəli, qorxmaz bir oğlan idi. Orduya çağırış vərəqəsi alanda onun sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Çünki o, uşaqlıqdan hərbiçi olmaq, Vətəni qorumaq, Vətənə xidmət etmək arzusunda idi.

Həm də qohumcanlı olan Xəlil ata-anasını, 2 qardaş və 3 bacısını çox sevirdi. Orduya yola düşəndə deyirmiş: “Qarabağ uğrunda gedən döyüşlərdə olacam. Laçında şəhid olmuş əmim oğlu Həsənov Elşad Lətif oğlunun və ən yaxın qohumum Tağıyev Suldüz Arif oğlunun qisasını düşməndən alacağam. Laçınımıza qələbə bayrağını sancanlardan biri mən olacağam.”

Xəlilə Azərbaycan Dövlət Sərhədlərində xidmət etmək nəsim oldu. Sərhəd zastavasında sərhədi qorumaq üçün təlim-məşq və siyasi dərs keçilirdi. O, bildirdi ki, Dövlət Sərhədini göz bəbəyi kimi qorumaq lazımdır.

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Bənövşə Daşdılının “Sərhəd haqqında düşüncələr” şeiri yada düşür:

Sərhədlər çəkilib kirpiklərimdən,
Əsgərlər yeriyən baxışlarımdı.
Bütün əsgərlərin anasıyam mən,
Bütün əsgərlər də övladlarımdı.

Şirin yuxudadı, yatır körpələr,
Gözetçi əsgərlər oyaqdır indi.
Sərhədlər əsgərə söykənidilər,
Əsgərlər sərhəddə dayaqdır indi.

Dirəklər torpağa sancılmış qələm,
Çıxartsan ucundan qanım süzülər.
Hər şeydən birinci sərhəddir Vətən,
Hüzurunda min-min əsgər düzülər.

Sərhəd ana yurdun qan damarları,
Yurdun ürəyinə təzə qan verər.
Sərhəd əsgərləri çəkər sınağa,
Burda gecə-gündüz imtahan gedər.

Küləklər sərhəddə əsər gizlicə,
Elə bil simində muğamat çalar.
Sərhəd əsgəriylə pozula bilər,
Sərhəd əsgəriylə hər vaxt ucalar.

Əsgərin ahəstə addımlarından
Sərhədlər dincələr, yatar, uyuyar.
Əsgərin gözündə qızarıbdı dan,
Bir azdan gözündə günəş oyanar.

(Bu şeir 14 avqust 2007-ci ildə Dövlət Sərhəd xidmətinin “Fəxri fərmanı”na layiq görüldü)

Xəlil 20 iyun 1998-ci il tarixindən Dövlət Sərhəd qoşunlarında xidmət edirdi. Komandirlərin və əsgər yoldaşlarının dərin hörmətini qazanmışdı.

Komandiri kapitan Samir Salamovun dediklərindən: “Xəlil çox maraqlı oğlan idi. Hər işdən baş çıxarırdı. Çətinlik qarşısında qalanda ha-

mı ona üz tuturdu. Əlindən gəlməyən iş yox idi. Avtomatı bir göz qırpımında söküüb yığırdı....” (“Ədalət” qəzeti, 6.VI.2003)

Kiçik “naryad” Muxtar Hüseynov: *“Axşam saat doqquz olardı. Sərhəd zolağında naməlum adamlar gördük. Kimliyini müəyyənləşdirmək istədiyimiz şəxslər onlara tərəf hərəkət etdiyimizi görüb iz itirmək istədilər. Biz çalışdıq ki, onları gözdən qoymayaq. Məqsədimiz onları ələ keçirmək idi. Hava get-gedə qaralırdı. Birdən Xəlil ayaq saxladı. Üzünü mənə tutub yavaşca “sağ tərəfdədirlər” dedi və mənə yerimdə dayanmağı tapşırıb qamışlığa yönəldi.*

Birdən qışqırdı ki: “tez gəl, tutmuşam.”

Mən ona kömək məqsədilə irəli yüyürdüm. Sən demə əks tərəf silahlı imiş. Qəfildən güllə açıldı və “...” (“Ədalət” qəzeti, 06.06.2003)

“21 avqust 1999-cu il Dövlət Sərhədini qorumaq Xəlilə canı, qanı bahasına başa gəldi. Xəlil təsadüfi güllədən yaralanmadı. Bədnıyyətli adamlar öz çirkin məqsədlərinə çatmaq üçün onu aradan götürdülər.

Xəlil ölümün üzərinə qorxmadan yeridi. Xəlilin dünyaya sığmayan sonsuz arzuları, təmiz əqidəsi qarşısında doğrudan da ölüm çox aciz idi. O güllə Xəlilə öldürmədi, onu qəhrəman timsalında Vətənə, xalqına silahdaşlarına yenidən tanıtdı. Ölümündən qorxmayanlar ölmürlər. Xəlil kimi (“Ədalət” qəzeti 06.06.2003).

Xəlilin silahdaşları onun köməyinə çatanda vəziyyəti ağırlaşmışdı. Onun başını dizinin üstünə almış sərhədçi zabıt onun dodaqlarını su ilə isladıb “bir az da döz, hər şey yaxşı olacaq” – deyə göz yaşını saxlaya bilmirdi.

Xəlilin döyünən ürəyi dayanandan qabaq bircə bu sözü deyə bilib: “Ölümümü anama bildirməyin”!

Amma Xəlilin ölümünü ana da bildi, Ana Vətən Azərbaycan da bildi.

Xəlilin cənəzəsini Hilmilli kəndinə Sərhəd Qoşunlarının zabidləri, hərbi komissarlığın işçiləri, MTN-nin yerli nümayəndəsi, icra başçısı, icra nümayəndələri və başqa adamlar gətirdilər.

Sərhəd qoşunlarının zabidləri Xəlilin igidliyindən söz açıb, onun ata və anasına başsağlığı verdilər.

Gələnlərlə bərabər kənd camaatı və qohumlar ağlaya-ağlaya şəhid olmuş Xəlilə kənd qəbiristanlığında babası – II Dünya müharibəsi veteranı Xəlil Qələndərovun yanında şərəflə dəfn etdilər.

Başağılığına gələnlərə atası Qədirin və anası Sonanın əsas deyimləri bu idi: “Siz sağ olun, Vətən sağ olsun!”

Vətən uğrunda şəhid olanların adı çəkildə şair Elbrus Xaspolad oğlu Abbasovun “Şəhidim” şeirini xatırlayıram:

Başımın tacısan, gözümün nuru,
Canım qurban olsun sənə, Şəhidim!
Elə bir zirvəsən dağlardan uca,
Bu gün sən örnəksən mənə, Şəhidim!

Vətənin yolunda canını qoydun,
Soyuq səngərlərdə qanını qoydun.
Ömrünün ən şirin anını qoydun,
Qurban getdin sən Vətənə, Şəhidim!

Bir qarış torpağı qıymadın yada,
Qorudun Vətəni, atıldın oda.
Sən qeyrət rəmzisən bütün dünyada,
Nizələrə gərdin sinə, Şəhidim!

Sən ölməzsən, yaşayırsan ürəkdə,
Yaşayırsan arzularda, diləkdə.
Sən əzizsən, əziz tutur fələk də,
Rəhmət sənə dönə-dönə, Şəhidim!

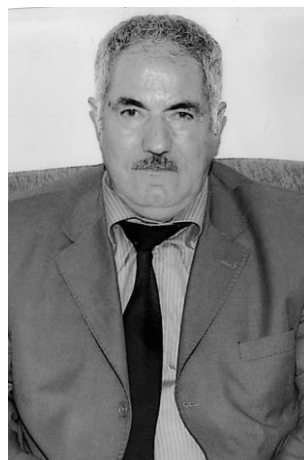
Kim deyər ki, yox olmusan, ölmüsən,
Şəhid adla sən cahana gəlmisən.
Hələ o vaxt Elbrusu görmüsən,
Çıxacaqdır azad günə, Şəhidim!
Bu gün də örnəksən mənə, Şəhidim!

Şəhid Xəlilin ata və anasının qəminə, kədərinə bütün eşidənlər şərik olurdular. Azərbaycan Dövlət Sərhəd Xidmətinin rəisi, general-mayor Elçin Quliyev tez-tez bu ailə ilə əlaqə saxlayıb köməkdarlıq edəcəyini bildirirdi. Amma bu ailə üçün ən qürurverici təskinlik mərhum prezidentimiz Heydər Əliyevin verdiyi fərman oldu.

Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin 17 avqust 2001-ci il tarixli fərmanı ilə Azərbaycan Respublikasının Dövlət sərhədinin qorunmasında müqəddəs əsgərlik və xidməti borcunu yerinə yetirərkən fərqləndiyinə görə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin Sərhəd qoşunlarının hərbi qulluqçusu Həsənov Xəlil Qədir oğlu ölümündən sonra "İgidliyə görə" medalı ilə təltif edilmişdir.

17 noyabr 2002-ci il tarixdə Bakının Sabunçu rayonu ərazisində yerləşən Laçın rayonunun 3 Nəli tam orta məktəbinə Həsənov Xəlil Qədir oğlunun adı verilib. Məktəbin həyətində Xəlilin xatirəsini əbədiləşdirən memorial lövhə qoyulub. İndi burada təhsil alan şagirdlər hər gün birinci olaraq həmyerliləri igid Xəlilin xatirə lövhəsi önündə bir anlıq dayanır, qəhrəmanlıqda ona oxşayacaqlarına and içirlər.

Hüseyn ABDULƏLİOĞLU

“VƏTƏN ÇAĞIRIŞI”

Yenicə işıq üzü görən “Vətən çağırışı” (Bakı, 2012) adlı kitabın müəllifi Muxtar Aslan, redaktoru isə Nazim Əhmədli. Kitabda Qarabağ müharibəsinin fəal iştirakçısı, II qrup müharibə əlili Muxtar Aslanın döyüş xatirələri geniş şəkildə təsvir olunmuşdur. Müəllif yüzlərlə Vətən fədaisinin ağır döyüşləri haqqında geniş söhbət açır. Bu ibrətamiz həyat yolu gələcək nəsillərin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasında və gənc zabitlərin hazırlanmasında geniş istifadə oluna bilər.

Xüsusən kitabda verilən döyüş gündəlikləri dəqiqliyi ilə oxucunu qane edir. Kitabı oxuyarkən sanki elə təəvvür edirsən ki, hər hansı filmə baxırsan. Kitabda Laçın alayı və onun döyüşçüləri, eləcə də şəhidlər haqqında məlumatlar, döyüşçülərin şəkilləri öz əksini tapıb.

Nazim Əhmədli bu kitabı haqlı olaraq “yüzlərlə döyüşçü, yüzlərlə insan taleyi haqqında dolğun bir dastan” adlandırır. Amma bu dastanın klassik dastanlardan başlıca fərqi reallığı heç bir şişirtməyə yol vermədən əks etdirməsidir.

Müəllif “Uca və rəhimli Allahın adı ilə” müraciət etdiyi oxucusunu əvvəldən axıradək səmimi təhkiyəsinin cazibəsində saxlamağı bacarıb: “Əziz oxucu! Təvazökarlıqdan uzaq olsa da, qələmə almaq istədiyim bu hadisələr elə doğma Vətənimizin azadlığı və ərəzi bütövlüyü uğrunda gedən mübarizənin bir hissəsidir. Özü də səngərdən görünən hissəsidir”.

Kitabı vərəqlədikcə bir-birini əvəzləyən qeyri-adi hadisələrin, döyüş səhnələrinin izinə düşür, ayrı-ayrı qəhrəmanların keçdiyi şərəfli yolu birgə addımlayırsan.

Bir kənd müəlliminin, Azərbaycan ordusunun zabitinin düşüncələrini, ölüm-dirim mübarizəsinin təsvirini önə çıxardan Muxtar Aslan eyni zamanda döyüş zonalarının xəritəsini çəkir, coğrafiyasını göstərir.

Kitabın dəyərini artıran əsas xüsusiyyətlərdən biri də hadisələrin yığcam, sadə xalq dilində nəqlidir. Hər bir epizodun, əhvalatın, dialoqun və igid oğullarımızın həyat yoluna işıq tutan bioqrafik məlumatların müxtəlif başlıqlar altında yerləşdirilməsi kitabla ünsiyyəti asanlaşdırır, oxucunu yormur.

Komandir-yazıçı hərbi xidmət dövründə yerli icra hakimiyyəti orqanları rəhbərləri ilə münasibətlərinə aydınlıq gətirməyi də unutmur.

Təbii ki, bu qısa təqdimatda məqsədimiz kitabın təhlilinə deyil, anonsuna yer ayırmaqdır. Ümidvarıq ki, hələ müharibənin bitmədiyi, qələbənin dadını dadmadığımız məqamda nadir hallarda əlimizə keçən bu cür “cəbhə gündəlikləri” hər kəsin stolüstü kitabına çevriləcəkdir. Gələcəkdə kitabdan hissələri də jurnalımızın oxucularına çatdırmağı nəzərdə tutmuşuq.

“Laçın yurdu”

SƏHİDLƏRİMİZ

BU SOYADI KİM DAŞIYACAQ

Həyat olduqca rəngarəng və qəribədir. Bu rəngarənglik və qəribəlik içərisində ən çətin şey insanları yaxından tanımaq və onların qəlblərini oxuyub duymaqdır. Bəzən sənin hər gün qarşılaşdığın, olduqca sadə bir insan kimi tanıdığın bir şəxslə yaxından həmsöhbət olanda, onun daxilində qərar tutan nəcib Vətən eşqini hiss edəndə onu gec tanıdığına çox-çox təssüflənirsən.

Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü və işğal edilmiş torpaqların azğın düşmən tapdağından azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak edən yüzlərlə belə el oğulları olmuşdur. Bu cür insanların həyat və fəaliyyətinə diqqət edəndə görürsən ki, onların həyatı, yaşayışı, əmək fəaliyyəti, hətta ölümü belə digərlərindən bir xeyli fərqlənir.

Belə qəhrəman Vətən övladlarından, Qarabağ müharibəsi zamanı şəhidlik zirvəsini fəth etmiş fəthlərdən biri – Xəqani Axundovun tale yazısına, yarımçıq qalmış ömür yoluna nəzər salmaqla, bu yolu bir qədər işıqlandırmaqla öz daxili aləmində bir rahatlıq tapmaq istədim.

Xəqaninin hündür boyu, cüssəli qaməti, enli kürəyi, zəhmli baxışları, iti addımları, enli biləkləri, həmişə qayğılı görünən gözləri, şair ruhlu xasiyyəti bu gün də mənim gözlərim qarşısındadır.

Xəqaninin atası Həsən kişi (Ağakışiyev Həsən Lələkişi oğlu, 1914 – 26.08.1980) Laçın rayonunun Kürdhacı kəndində anadan olmuş, oxumuş, xüsusi orta tibbi təhsil almış və tibb sahəsində müxtəlif vəzifələrdə çalışmışdır. Böyük Vətən müharibəsi başlayan zaman qardaşı Ağakışi (Ağakışiyev Ağakışi Lələkişi oğlu) ön cəbhəyə yollansa da arxa cəbhədə tibb işçilərinə olan güclü tələbatı nəzərə alıb Həsən kişini arxa cəbhədə saxladılar. Müharibənin başladığı ilk günlərdən Həsən kişi arxa cəbhədə fədakarcasına

çalışmışdı. Asudə vaxtlarında əhali arasında siyasi tərbiyə və hərbi vətənpərvərlik mövzularında söhbətlər aparırdı. Bu xidmətlərinə görə 5 noyabr 1946-cı ildə "Böyük Vətən Müharibəsində fədakar əməyə görə (1941-1945-ci illər)" medalı ilə, 9 may 1975-ci il tarixdə "Böyük Vətən Müharibəsində qələbənin 30 illiyi (1941-1945-ci illər)" medalı ilə, eləcə də digər medal, fəxri fərman və diplomlarla təltif olunmuşdur.

Böyük Vətən Müharibəsi qurtardı, Ağakəsi müharibədən geri dönmədi. Lələkişinin ocağında soyad daşımaq yükü Həsən kişinin üzərinə düşdü. Ailə qurdu, gözəl bir yaz günündə – 10 may 1950-ci ildə Həsən kişinin ocağında bir oğlan uşağı dünyaya göz açdı və atası ona Xəqani adını verdi.

Xəqanigil ailədə dörd övlad olmuşdular – 1 oğul, 3 qız. Xəqani ailənin ilk övladı idi.

Uşaqılıq illərini ata yurdu Kürdhacı kəndində keçirdi, orada böyüyüb boya-başa çatdı, ayaq tutub yeridi, dil açdı, 1957-ci ilin payızında Kürdhacı kənd ümumtəhsil orta məktəbinin I sinfinə getdi. Yazı-pozuya, oxumağa olduqca böyük marağı olan Xəqani hələ kiçik yaşlarından yaz-yay fəsillərini yaylaqda keçirdiyindən ərazidəki bütün yol-cığı, bənd-bərəni ovcunun içi kimi tanıyardı. Yay aylarında yaylaqlarda gün-güzəran keçirən Xəqani mənfur qonşularımızdan erməni dilində danışmağı öyrəndi. Atasından ərəb qrafikası ilə yazıb oxumağı öyrənməyə başladı. 1967-ci ilin yazında Laçın rayon Kürdhacı kənd orta ümumtəhsil məktəbinin X sinfini müvəffəq qiymətlərlə bitirən Xəqani Axundov həmin il imtahan verərək Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun baytarlıq şöbəsinə daxil olur. Təhsilini burada uğurla başa vuraraq Şuşa Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun həmin şöbəsini bitirmişdi.

1970-ci ildə hərbi xidmətə yola düşdü və Moskva ətrafında hərbi xidmət borcunu yerinə yetirərək 1972-ci ildə doğma el-obasına, Laçına, Kürdhacı kəndinə qayıtdı. Kənddə "28 aprel" kolxozunda ilk əmək fəaliyyətinə başladı.

Xəqani öz kəndinə, el-obasına çox bağlı bir insan idi. Şair olmasa da onun qəlbi hər zaman el-oba, yurd həsrətli olduğundan bəzən qəlbindəki hiss və düşüncələrini şeirin dili ilə söyləməyə çalışmışdır. Bu gün həmin şeirlərin bir hissəsi onun qayğılarından, həyatından bizlərə söhbət açır. Xəqanidə qəhrəmanlığın əsasını qoyan amillər – müxtəlif səviyyə və istiqamətlərdə Vətənə, millətə sevgi hissi, bir sözlə desək, vətənpərvərlik hissi çox güclü olmuşdur.

Tanış-biliş içində ciddi, tünd xasiyyətli, sözübütöv, təvazökar olan Xəqani evdə, ailə üzvləri arasında səbirli, qayğıkeş, mülayim, mehriban xasiyyətli idi.

Artıq ərəb qrafikası ilə yazıb-oxumaq qabiliyyətinə malik olan Xəqani rəvan Quran oxumağı da bacarırdı.

1992-ci ilin əvvəlləri – Vətənin, doğma yurdumuz Azərbaycanın başı üstünü artıq "qara buludlar" almışdı. Torpağı düşmən məngənəsində qalan, var-dövləti talan edilən, kənd-kəsəyi yandırılan, günahsız qohum-əqrəbası şəhid olan, əsir götürülən, didərgin düşən Xəqani qəm-qüссə dəryasına qərq olmuşdu. Baş vermiş hadisələrə öz münasibətini bildirən Xəqani yas tutdu, saqqal saxladı. Bu işdən xəbərdar olmayan və saqqal saxlama səbəbini soruşan tanış-bilişə isə "Saqqalımı ermənilərə təmizlətdirəcəyəm" söylərdi.

El-oba darda, Vətən torpağı düşmən tapdağında olanda qəhrəman övladlara ehtiyac duyulur. Hər şey bir an içində, bir göz qırpmında baş verir. Həmin an kimliyindən asılı olmayaraq hər kəs ya qorxaq, ya da məğlubedilməz döyüşçü ola bilər. Qarabağda ermənilərin at oynatmasına, erməni vəhşiliklərinə tab gətirə bilməyən eloğlumuz Xəqani Axundov ikinciylə üstünlük verərək, heç nə düşünmədən, hətta ailə üzvləri ilə məsləhətləşmədən Laçın rayonunda təşkil edilən, yeni yaranmış, hələ tam formalaşmamış könüllülər batalyonuna üzv yazılaraq əlinə silah alıb torpaqlarımızın müdafiəsinə qalxdı. Həmin gündən Xəqaninin yaşayış yeri cəbhə xətti, oylağı soyuq səngər, ovlağı döyüş meydanı oldu. Qarabağ ərazisinin hər bənd-bərəsinə, cığırına ovcunun içi kimi bələd olan döyüşçü 15 sentyabr 1992-ci ildə N saylı hərbi hissənin kəşfiyyat bölüyündə hərbi xidmətə başladı. Hərbi xidmət göstərdiyi müddətdə özünü çox bacarıqlı, nizam-intizamlı, öz işinin bilicisi olan bir hərbi kimi tanıtmışdır. Cəbhənin ən qaynar nöqtələrinə can atırdı. Yeni olmasına baxmayaraq, qısa müddətdə adı hərbi hissənin ən bacarıqlı kəşfiyyatçıları ilə eyni sırada çəkilirdi.

Hərbi Nizamnaməni yaxşı bilir və şəxsi heyətlə iş aparmağı bacarır, ümumi mənafeyi şəxsi mənafeədən üstün tutur, həmçinin tapşırılmış hərbi tapşırığı və verilən hər bir əmri qeyd-şərtsiz, vaxtılı-vaxtında, keyfiyyətlə yerinə yetirirdi.

Doğma Vətəni olan Laçın torpaqlarının qəddar erməni quldurlarından təmizlənməsi işində çox fəal iştirak etmiş, şəərəfli döyüş yolu keçmiş, kəşfiyyat bölüyünün əsgərləri arasında daha çox hörmət qazanmış Xəqani tezliklə həmin bölüyə komandir təyin edilir. Kəşfiyyat bölüyünün komandiri təyin olunduqdan sonra özünü döyüşçülərə qorxmaz, cəsür, ağıllı və bacarıqlı

rıqlı bir komandir kimi tanıtdı. Ən çətin kəşfiyyat tapşırıqları Xəqaniyə etibar edilirdi. Onun topladığı hərbi sirlər, düşmənin ən gizlin mövqeləri haqqında gətirdiyi informasiyalar çox dəqiq və düzgün olurdu. Komandir kimi əsgərlərlə birlikdə düşməyə qarşı bir çox döyüş əməliyyatlarında fəal iştirak edərək uğurlar qazanmışdır. Hissə komandiri P.Süleymanovun Xəqani Axundov haqqında qaldırdığı vəsadəti oxuyaraq belə nəticəyə gəlmək olur ki, o, cəsur, iradəli, ağıllı komandir kimi çətin məqamlarda heç vaxt özünü itirmir, ağıllı, məqsədyönlü qərar çıxarmağı bacarır. Elə bu səbəbdən də döyüşçülər hər zaman bu bölüyün şəxsi heyətində kəşfiyyata getməyə can atırdılar. Ağdərənin Dovşanlı, Vəng, Qızılqaya, Qozlu yaşayış məntəqələri, Laçın rayonunun Ərdəşəvi, Qozlu, Fingə, həmçinin Sarıbaba uğrunda gedən döyüş əməliyyatlarında Xəqani və onun komandiri olduğu bölük xüsusi ilə fərqlənmiş, fədakarlıqları ilə seçilmişlər. Qərargah rəisi Kərimov Mahir Fərhad oğlunun bildirdiyinə görə Xəqaninin başçılıq etdiyi bölüyün qüvvəsi hesabına ermənilərin canlı qüvvələri barədə həmişə onların qərargahı dəqiq məlumatlar əldə etmişdir.

Kəşfiyyat bölüyünə komandir təyin edildikdən sonra Xəqani bölüyün atla təmin edilməsi təklifini irəli sürdü və məqsədinə nail olmaq üçün çalışdı. Atların əldə edilməsi, saxlanılması və yemlə təmin edilməsi işini öz öhdəsinə götürdü. Beləliklə, kəşfiyyat bölüyünü atla təmin üçün ilk addım olaraq bir neçə at əldə edildi. Düşmənlərin tutduğu mövqenin arxasına keçən ilk atlı kəşfiyyat bölüyünün üzvləri gecələr atla daha uzaq məsafələri qət edir, bölük komandiri Xəqani erməni dilini yaxşı bildiyindən düşmənin hərbi və mülki sirlərini araşdırmaq üçün hətta ermənilərlə müxtəlif ərazilərdə dəfələrlə söhbətlər aparmış, geri dönərkən hərbi sirlərlə yanaşı qənimət kimi "canlı dil"də gətirmişdi. Bir çox hallarda düşmənin canlı qüvvəsi onun komandanlığı altında elə yerindəcə məhv edilərdi.

Keçirilən bütün hərbi əməliyyatlar zamanı ön cərgədə olan Xəqani Axundova Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin 31 dekabr 1992-ci il tarixli 01555PM sayılı əmri ilə gizir rütbəsi verildi.

Qarabağ müharibəsinin başlandığı ilk günlərdən ermənilər Ağdərə rayonunun Qozlu, Qızılqaya kəndlərini böyük qüvvə ilə müdafiə edir, bu ərazilərdə nəzarəti tam ələ keçirərək buradan qonşu azərbaycanlı kəndlərinə hücum etməyə, günahsız insanları qırmağa başladılar. Bunun qarşısını almaq üçün Azərbaycan Silahlı Qüvvələri 1992-ci ilin yayında təşkil etdiyi hücum zamanı həmin əraziləri erməni işğalçılarından təmizləməyə başladı. Bu kəndlərlə bərabər bu ərazilərə yaxın olan kəndlərin erməni separat-

çılarından təmizlənməsində Xəqani xüsusi fəallıq göstərmişdir. 1993-cü ilin fevral ayının əvvəllərində Ermənistan Silahlı Qüvvələri yenidən hücumla keçərək Qozlu, Qızılqaya kəndlərini yenidən işğal etməyə çalışırdı.

Bu vaxt Xəqani növbəti məzuniyyətə buraxılmışdı. Ana-bacı, qohum-əqrəba, tanış-bilişlə görüşən qəhrəman döyüşçü 9 fevral 1993-cü il tarixdə axşam televiziyada gedən xəbərlərə qulaq asarkən öz eşitdiklərinə inana bilmədi. Uğrunda döyüşüb erməni qəsbkarlarından qarış-qarış təmizlədiyi torpaqlar düşmən tərəfindən yenidən ələ keçirilmişdir. Şən əhval-ruhiyyəsi olan Xəqaninin qaşları çatıldı, baxışları qəzəblə doldu, hirsindən dodaqları titrədi. Naxoş olmasına baxmayaraq gecəni yola çıxmağa çalışdı. Nəqliyyat vasitəsinin olmaması səbəbindən burada gecələyən Xəqani səhəri bir təhər – sanki tikan üstündə dayanırmış kimi narahat qarşıladı. Səhər erkən, hava işıqlanar-ışıqlanmaz döyüş bölgəsinə yollandı.

Qızılqaya və Qozlu kəndləri istiqamətində qızgın döyüşlər gedirdi. Ordumuz Qızılqaya kəndinə üç istiqamətdən hücumla keçmişdi. Xəqaninin başçılıq etdiyi bölük döyüşə sağ cənahdan nəzarət edirdi. Döyüşə qatılan Xəqani ilk andan düşmənin xeyli canlı qüvvəsini məhv etdi. Döyüşçülərimiz ölümün gözüne dik baxaraq, düşmənlərin hücumunu dəf etməyə çalışırdılar. Düşmənlərə bir daha öz gücünü göstərən Xəqani döyüşçülərimizin tutduqları mövqeyə doğru hərəkət edən düşmənin zirehli maşınını sıradan çıxardı. Xeyli davam edən ölüm-dirim mübarizəsində qəhrəman döyüşçü neçə-neçə düşmən əsgərini yerə sərsə də sonda düşmən gülləsi qəhrəman Vətən övladından yan keçmədi, Xəqani çox ağır yaralandı.

Ölüm qabağı hər kəs bir izzət hissi keçirir, xəyalı ona əziz olan kəsləri axtarır, soruşur; ya ata-anası, ya deyiklisi, ya da övladları yada düşür, bir anlıq ona doğma olan hər hansı bir hissi yaşayır. Ancaq Xəqani ölümün cəynəyində belə bu hisslərdən çox-çox uzaqda olmuş, Vətən, yurd eşqi hər bir hissədən ona əziz olmuşdur. Bölük komandiri leytenant Məmmədov Cəmpolad Səlim oğlunun təqdim etdiyi təriqədən oxuyuruq: "Yaralanandan sonra 10 dəqiqəyə qədər yaşadı. Onda da döyüşçülərə mövqe tutmağı əmr etdi". Azgün erməni cəlladları ilə son nəfəsinə qədər döyüşən mətin, mübariz eləğ-lumuz Vətən eşqini şəxsi mənafeyindən üstün tutdu. Döyüşçü dostları onun həyatını xilas etməyə çalışsalar da güllə öz işini görmüşdü, məğrur və dö-yüşkən eləğlumuzu ölümün cəngindən almaq mümkün olmadı. Kəşfiyyat bölüyünün cəsur komandiri, gizir Xəqani Həsən oğlu Axundov 10 fevral 1993-cü il tarixdə Qızılqaya kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə aldığı ağır ya-radan qəhrəmancasına həlak oldu. İgid döyüşçünün şücaət göstərən qəh-

rəmanlıqla şəhid olması xəbəri həmin gün bütün cəbhə boyu yayıldı. Həmin gün Xəqanigilin ailəsinə bu bəd xəbəri hərbi hissədən telefon vasitəsi ilə çatdırdılar. Laçın rayonunun Ərdəşəvi kəndindən başlayan şərəfli döyüş yolu Ağdərədə, Qızılqaya kəndi ətrafında gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıqla sona yetdi. Axundovlar ailəsinin soyadını davam etdirəcək yeganə insan — Xəqani torpaq, Vətən yolunda həyatla vaxtsız vidalaşdı.

Xəqani yaradıcılığının bəhrəsi olan, bacılarına xitabən yazdığı “Axtarsın məni” adlı şeirdən bir bəndi yada salmaq yerinə düşərdi:

Kəmfürsət fələyin əlində qulam,
Özüm təbiətə elə vurğunam.
Ümmandan buğlanıb dolmuş buludam,
Quraq səhralarda axtarsın məni.

Özü ilə bağlı kədərli və kövrək xatirələr qoyub gedən Xəqani təkcə bacılarının qəlbində deyil, Qasımuşağı obasının əhalisi təmsalında bütün laçınlıların qəlbində əbədi yaşayacaqdır. Bu gün də onun Vətən sevgisi, yurd həsrəti, el-oba qayğısı hər kəsin yadındadır və bu qəhrəman el oğlu indi də sevilir, unudulmur və unudulmayacaq.

Subay idi. Evdə ana və bacıları dəfələrlə təkid etsələr də evlənməmiş, istəklisi olsa da ailə qurmamışdı.

1993-cü il sentyabr ayının 12-də Xəqaninin cənazəsi Bakının Səbail rayonunun ərazisində yerləşən Şəhidlər Xiyabanında dəfn edildi. Bir iradəli, igid, cəsur Vətən övladı doğmalarla, qohum-əqrəbə ilə vidalaşdı, ana torpağa tapşırıldı. Görəsən bu məğlubiyyətmidi? Xeyr, bu bizim – döyüşən mərd oğulların məğlubiyyəti deyil. Şəhidlik ali, əlçatmaz zirvədir, ölümsüzlükdür. Döyüşən cəsur igidlərimiz heç kimin torpağına hücum etməmiş, əksinə, Vətənimizə, üzərinə şəhid qanı axıdılmış torpaqlarımıza sahib çıxmağa çalışsan qarşı düşmənin qarşısına alınıyaq, üzünə çıxaraq Vətən, torpaq yolunda döyüşdülər. Onlar həyatları bahasına ölümsüz bir həyat qazanaraq əbədiyyətə qovuşdular.

Qarabağ bölgəsində gedən ağır döyüş əməliyyatlarında rəşadət göstərən igid bir döyüşçünün şərəfli döyüş yolunun son səhifəsi bax beləcə tamamlandı. Xəqani Axundovun keçdiyi şanlı döyüş yolu digərləri üçün örnək olmaqla yanaşı onun qəhrəmanlığı, igidliyi, mərdliyi komandanlıq tərəfindən hələ sağlığında dəfələrlə yüksək qiymətləndirilmişdir. Ancaq müqəddəs

amal, müqəddəs Vətən torpağının toxunulmazlığı uğrunda vuruşan Xəqani heç vaxt ad-san, şan-şöhrət üçün vuruşmadı.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 21 iyun tarixli 2257 sayılı sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanmasında xüsusi xidmətlərinə, öz xidməti vəzifələrini və hərbi hissənin qarşısında qoyulmuş tapşırıqları yerinə yetirərkən fərqləndiyinə görə gizir Axundov Xəqani Həsən oğlu ölümündən sonra "İgidliyə görə" medalı ilə təltif edilmişdir.

Cavanşirlər, Babəklər, Koroğlular soyundan olan azərbaycanlı oğullar Vətənin bir qarış torpağı üçün bu torpağı qanları ilə suvarıb, həyatlarını qurban verdilər. Təəssüflə deməliyik ki, bu gün Xəqani kimi yüzlərlə vətənpərvəri olan doğma Vətənimizin torpaqları hələ də işğal altındadır, əsirlikdə olan qız-gəlinlərin yollara dikilən baxışları hər zaman bizləri, Vətən oğullarını axtarır, gözləri həsrət dolu yollara dikilib. Odur ki, mətin və iradəli olmaq, igid, qəhrəman oğullarımızın döyüş yollarını davam etdirmək bugünkü gəncliyin, qorxmaz, cəsur Vətən övladlarının çiyində ağır bir yük olaraq qalır.

Tarix boyu cəmiyyətin inkişafı zamanı yer üzünün əşrəfi olan insanlar şəhidlərə nümunə kimi baxmış və onlardan ibrət almağa çalışmışlar. Bizim də yeganə təsəllimiz ondan ibarətdir ki, şəhidlərimiz Azərbaycanın müstəqilliyi, sərhədlərimizin təmliyi, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda cismən həlak olublar, mənən isə onlar bizlərin qəlbində əbədiyaşardır. Nə qədər Vətən var, biz yaşayırsaq şəhidlərimiz yaşayacaqdır. Və sonda inanırıq ki, vaxt gələcək düşmən tapdağında olan torpaqlarımız azad ediləcək, erməni terrorçularının ayağı Qarabağ adlı torpaqlara bir daha dəyməyəcək.

Şair ruhlu döyüşçü həmyerlimiz Xəqani Axundova Allahdan rəhmət diləyirik. Qəbri nurla dolsun! Biz hər birimiz Səninlə qürur duyuruq...!

Sultan HÜMBƏTOV

QALMAZ YADA, QALMAZ LAÇIN

“Laçından Azərbaycanın nə qədər görkəmli elm, mədəniyyət, dövlət xadimləri çıxıbdir. Bu baxımdan Laçın rayonu həm təbiətinə, həm də insanlarına görə Azərbaycanın ən dəyərli guşələrindən biridir”.

Heydər Əliyev

Heydər Əliyevin bu müdrik kəlamı Azərbaycanın dağlar gözəli olan Laçın və laçınlıları daha yüksək səviyyədə səciyyələndirir. Doğrudan da ölkəmizin ən dəyərli guşələrindən biri olan Laçın gözəl təbiətli, mərd, etibarlı, məğrur və qonaqpərvər insanlar diyarı idi.

Bu yazımda Laçının yetişdirməsi, nurlu ziyalı, xeyirxah insan, vətənpərvər bir insan olan Rəfael Sətdar oğlu Məhərrəmov haqqında söhbət açacağam.

Öz uşaqlıq aləminə baş vurmaq, xatirələri yada salmaqla qəlbən təmizlənmək xoşbəxtlikdir. 1960-cı illərin ortalarında Laçın şəhər orta məktəbinin son siniflərində oxuyarkən həyat məktəbində bizi hansı çətin və mürəkkəb dərslərin gözləyəcəyinin fərqinə varmadan orta məktəbi tezliklə bitirib, dərslərdən qurtulmağı düşünürdük. Bizim dövrümüzdə gənclər üçün başqa meyarlar, mənəvi dəyərlər var idi. Əfsanəvi partizan Mehdi Hüseynzadə, general Həzi Aslanov, xalq qəhrəmanı Babək, ilk kosmonavt Yuri Qaqarin və başqaları bizim üçün qəhrəmanlıq örnəyi idilər. Hətta bizdən yuxarı sinifdə oxuyan uşaqlardan elələri var idi ki, onlar da bizim gözümüzdə qəhrəman kimi görünürdülər. Bizdən iki sinif irəlidə oxuyan uşaqlar məktəbimizin tarixində xüsusi bir iz qoymuşdular. Onlar yaxşı oxumaqla, ictimai işlərdə fəal iştirak etməklə bərabər, çox yüksək səviyyədə təşkilatlanmışdılar. Bununla yanaşı olduqca nadinc, davakar idilər. Məktəbdə yaramaz hərəkət edən uşaqlara qarşı, hətta həddini aşan müəllimlərə qarşı da cəza verməkdən çəkinmirdilər. Ancaq haqsız yerə heç kəsi cəzalandırmırdılar. Qızlara sataşan, özlərindən kiçik, zəif uşaqları döyüb incidən, ədəb-ərkan qaydalarını gözləməyənlər haqqında təsirli tədbirlər görürdülər. Bir dəfə məktəbimizin cavan idman müəllimini gözünün altı qaralmış gördük, onu hansısa günahına görə cəzalandırmışdılar. Mən lap sonralar bildim ki, onlar sinif-

də yarığizli təşkilat yaratmış, təşkilata özlərindən sədr, prokuror, məhkəmə sədri və icraçı yasovullar seçmişlər. Həmin təşkilat “RCD” adlanmış, mənası – “Rütbəli Cənablar Dövləti” deməkdir. Təşkilat bir məsələ haqqında qərar qəbul edir, sənəd tərtib olunaraq kartofdan düzəldilmiş möhürlə təsdiqlənir və yasovullar tərəfindən icra edilirdi.

“RCD”-nin yaradılmasının təşəbbüskarlarından biri və sədri Rəfael Məhərrəmov, fəal üzvləri Yusif Vəliyev, Akif Məhərrəmov, Elbrus Xıdırov, Eldar Məhərrəmov, Ərşad İbrahimov, Nadir Səfəreliyev, Ərəstun Kərimov, Yaşar Şamilov və b. idilər. Allah Yusifə, Akifə və Eldara rəhmət etsin!

Dəfələrlə onların nizam-intizam məsələləri müzakirə üçün qaldırılsa da, əla və yaxşı qiymətlərlə oxuduqlarına və bəlkə də rayonda olduqca nüfuzlu ailələrin övladları olduqlarına görə cəzalandırılmırdılar.

“RCD”-nin dəstəyi ilə rayonda müxtəlif idman oyunları, teatr tamaşaları oynanırdı, onlar rayon və respublika olimpiadalarında məktəbimizi fəal təmsil edirdilər. Dəfələrlə rayon mədəniyyət evində klassiklərin dram əsərlərinin tamaşalarını qoyurdular. Yadımdadır ki, tamaşalar o qədər baxımlı keçirdi ki, yer olmadığı üçün insanların çoxu həyətdə dayanıb pəncərələrdən tamaşanı seyr edirdilər. Tamaşaların hazırlanması və qoyulmasında onlara həmyerlimiz, heç bir ixtisas təhsili olmayan, o vaxtlar adicə ayaqqabı təmiri ustası işləyən, olduqca qeyri-adi istedadlı Fazil Abışov yaxından kömək edirdi. O, peşəkar bir rejissor kimi teatr tamaşalarına yüksək səviyyədə quruluş verirdi.

“RCD” üzvləri hamısı bir nəfər kimi orta məktəbi bitirən il ali məktəblərə qəbul oldular.

Rəfael Məhərrəmov 1968-ci ildə Azərbaycan Politeknik İnstitutunu bitirərək doğma rayona qayıtdı. Bəlkə də “RCD” yaratmaqdan qaynaqlanan təşkilatçılıq qabiliyyəti qısa müddətdə rayonun ictimai həyatında fəal iştirak etməyə və mühüm mövqe tutmağa ona kömək etmiş oldu. İlk əvvəl Rəfael rayonda yeni təşkil edilmiş Bərdə 5 saylı peşə texniki məktəbinin kurslarına rəhbərliklə işə başladı. Rayonun ayrı-ayrı sahələrində müxtəlif ixtisaslı peşə sahiblərinə olan tələb və ehtiyac nəzərə alınaraq filial böyüdüldü, kursların sayı artırıldı. Beləliklə, Bərdə 5 saylı PTM-nin Laçın filialı müstəqil məktəbə çevrildi. Məktəbə olduqca nüfuzlu, mərd, cəsur, yüksək səviyyədə savadlı, seçilib-sayılan el ağsaqqalı – Əliş Tanrıverdiyev direktor, Rəfael Məhərrəmov isə müavin təyin edildilər. Əliş müəllimlə birlikdə çalışmaq gənc Rəfaelin gələcək karyerasında böyük, həm də həlledici rol oynadı. Onlar qısa müddətdə Bərdə peşə texniki məktəbinin filialını maddi-texniki imkanları daha böyük müstəqil bir məktəbə çevirdilər. Laçında mühasib, mexanizator, sürücü və s. ixtisaslı mütəxəssislər hazırlandı, onlarla müəllim bu

məktəbdə özlərinə iş yerləri tapmaqla bərabər, rayonda ixtisaslı peşə kadrlarına olan tələbat ödənilirdi.

1970-ci ildə Rəfael müəllim rayon avtobazasına istismar rəisi vəzifəsinə keçdi. Onun işgüzarlığı, xüsusən də avtobaza kimi çətin bir təsərrüfatın kollektivi arasında qazandığı böyük nüfuz rayon və respublika nəqliyyat nazirliyi rəhbərlərinin diqqətindən yayınmadı. 1972-ci ildə rayon avtonəqliyyat müəssisəsinin, yəni avtobazanın direktoru kimi çətin və məsul bir vəzifə ona həvalə edildi. Bacarıqlı, işgüzar, təşəbbüskar olmasına baxmayaraq bir çoxları 27 yaşlı gənc birisinin bu vəzifənin öhdəsindən gələ biləcəyinə şübhə ilə yanaşırdılar. Çünki, o vaxtlar idarə müdirləri adətən yaşlı adamlardan təyin edilirdi. O isə respublikada ən gənc avtobaza direktoru olmasına baxmayaraq, bu şübhələrin əsassız olduğunu tezliklə öz işi ilə sübut etdi. Rəfael iri yük tutumlu avtomobillər, taksilər, avtobuslar hesabına avtomobil parkının kəmiyyət və keyfiyyət tərkibinin kökündən dəyişdirilməsinə nail oldu. O, işə başlayanda avtobaza üzrə cəmi 5 taksi, 9 avtobus və 21 yük avtomobili var idi. Olduqca az vaxt ərzində taksilərin sayı 40-a, avtobusların sayı 60-a, yük avtomobillərinin sayı isə 120-yə çatdırıldı. Laçının 120-dən çox kəndi olmasına baxmayaraq rayon üzrə cəmi 5 avtobus marşrutu var idi. Rəfael müəllimin təşkilatçılıq səyi nəticəsində bu marşrutların sayı 26-ya çatdırıldı. Kollektivdə tələbkərliliklə yanaşı səmimiyyət, inam, etibar hökm sürürdü. O, sözünün sahibi olan əsl cəntlən, gözü-könlü tox bir rəhbər idi, kollektivdə hamı qayğı və diqqət ilə əhatə olunmuşdu.

Onun təşəbbüsü ilə avtobaza işçiləri üçün çox mənzilli yaşayış binası tikilib istifadəyə verilmişdi. Rayonda bir çox idarə-müəssisə rəhbərləri bu nəcib təşəbbüsə qoşuldular. Rayon Elektrik Şəbəkəsinin rəisi Eldar Məhərrəmov bu təşəbbüsə ilk qoşulanlardan oldu.

Yerli və respublika əhəmiyyətli yollarda avtobazanın sürücüləri tərəfindən törədilən qəzaların nəticələri Rəfael müəllimin həmişə diqqətində olurdu, sürücülərin haqsız olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmasının qarşısı hər vasitə ilə alınır. Görülən tədbirlər öz bəhrəsini verir, qəzasız xidmətə görə müəssisə təltif və mükafatlar alır.

Ucqrar rayon olan Laçının bütün sənaye, tikinti, ticarət, kolxoz-sovхоз və s. təsərrüfatlarının yüklərinin Yevlax, Xankəndi və Həkəri dəmir yolu stansiyalarından daşınması Laçın avtobazası vasitəsi ilə həyata keçirilirdi. Daxili yükdaşıma, adamların şəxsi tələblərinin ödənilməsi, xüsusən də sərt qışda çörək kombinatının fasiləsiz işləməsi üçün uzaq məsafədən unun daşınaraq, çətin keçidli dağ yolları ilə kəndlərə çatdırılması, idarə, müəssisə və məktəblərin qızdırılması üçün odun daşınması problemlərinin həllini də nəzərə alsaq Rəfael müəllimin üzərinə nə qədər ağır məsuliyyət düşdüyünü

təsəvvür etmək o qədər də çətin olmaz. Ancaq o, yüksək bacarığı, işgüzarlığı və təşkilatçılıq qabiliyyəti ilə bütün problemləri çox asanlıqla aradan qaldırmağa nail olurdu.

O, yüksək intellektual səviyyəsi və qonaqpərvərliyinə görə paytaxtdan və regionlardan Laçına gələn nüfuzlu qonaqların, məşhur incəsənət xadimlərinin qarşılınması, rayonun baxımlı yerləri ilə tanış edilməsi və laçınlılara məxsus qonaqpərvərliklə yola salınması daim ona həvalə edilirdi. Nəticədə rayon haqqında yüksək səviyyədə təəssüratlar yaranırdı.

Rəfael müəllim rayonun ictimai-siyasi həyatında fəallıq göstərməklə rayonun problemlərinin həllində yaxından iştirak edirdi. Belə ki, 1985-ci ildə heyvandarlığın cins tərkibinin yaxşılaşdırılması məqsədi ilə Rusiyanın Stavropol vilayətindən bizim rayona toxumluq 1000 baş cins mal-qara ayrılmışdı. Avtomobil yolundan başqa digər nəqliyyat yolu olmayan rayona həmin mal-qaranın gətirilməsi böyük bir problem kimi qarşıda dururdu. Rayon rəhbərliyi bu məsul vəzifəni kimin icra edəcəyini xeyli götür-qoy etdi. Geniş müzakirələrdən sonra rayon rəhbərliyinin yekdil qərarı ilə bu vəzifənin icrasının Rəfael müəllimə həvalə edilməsi məqsədəuyğun hesab edildi. O, məzuniyyətdən geri çağırıldı, məsələnin mahiyyəti ona izah edildi. O, təcili olaraq böyük tonnajlı yük avtomobillərini hazırlayıb Stavropol vilayətinə ezam olundu. 25 gün ərzində qəzasız, itkisiz 1000 baş cins heyvan rayonun təsərrüfatlarına çatdırıldı. Bu işə heyvandarlığın inkişafında böyük təkanə səbəb oldu. Rayon rəhbərliyi, nəqliyyat nazirliyi onun bu məsul işini yüksək qiymətləndirdi.

220 avtomobili və 250 nəfər işçisi olan avtobaza vahid bir ordu idi. Kollektiv ona böyük hörmət və rəğbət bəsləyir, ən adi həyat problemlərini belə onunla bölüşürdülər.

Rəfael müəllimin söylədiklərindən: – Bir gün adi qaydada iş otağında idim. Qapı açıldı və rayonun sayılıb-seçilən ağsaqqallarından biri olan Rizvan Nayıbov içəri daxil oldu. Onun şəxsiyyətinə hörmət və özünə layiq qaydada mən ayağa qalxıb, oturmaq üçün yer təklif etdim. Həmişəki kimi yanıma yük daşımaq üçün avtomobil tələbi üçün gəldiyini zənn edərək – nə üçün zəhmət çəkib gəlmisiniz, telefonla da deyə bilərdiniz – sözümlü yarımçıq kəsdi:

– Oğul, indi mən sənənin yanına ayrı işə görə gəlmişəm. Sənənin avtobazaya müdir təyin edildiyini Ağcabədidə qış yataqlarında olanda eşitdim. Adətən, çox vaxt kadr seçimində qabaqcıl təsərrüfat rəhbəri və bir ağsaqqal kimi rayon rəhbəri Muradxan Cabbarov mənimlə də məsləhətləşərdi. Mən onun bu təyinatını səhv hesab edərək, fikrimi ona bildirdim. Mənim nəzərimdə təcrübəsiz, nadinc bir gənc olduğundan, avtobaza kimi ağır, rayon iqtisadiy-

yatında mühüm rolu olan çətin bir müəssisəyə belə bir təyinat düzgün deyildi. Ancaq sən öz işinlə, bacarığınla mənim səhv fikirləşdiyimi sübut etdin. Cins mal-qaranın gətirilməsi ilə sən bunu bir daha sübut etdin. İndi qocalırıq, sonra öz fikirlərimi demiş olsam gec olar, gəldim ki, həmişə böyük hörmət və ehtiramla qarşılanıb, yola salındığım yerdə bunu özüm etiraf edib, rahatlıq tapım, sevinirəm ki, fəxrimiz olan belə kadrlar yetişdirə bildik.

Dağ rayonu olmasına, böyük zavod-fabrik və digər iri müəssisələrin olmadığına görə adamların işlə təmin edilməsində böyük çətinliklər var idi. Bunu nəzərə alan rəhbərlik rayonda maddi-texniki bazası olduqca zəif olan, artıq fəaliyyəti dayanmaq üzrə olan Yerli Sənaye Kombinatının istehsal fəaliyyətini genişləndirmək məqsədi ilə 1988-ci ildə Rəfael müəllimi geri qalmış bir sahəyə direktor vəzifəsinə tövsiyə etdi. Qətiyyət və bacarıqla işə başlayan Rəfael müəllim qısa vaxtda kombinatın istehsal sahələrini genişləndirdi, yerli xammal hesabına yuyucu tozlar, mərmər, xüsusi geyimlər və s. müxtəlif tikilmiş məmulatları istehsal edən sexlər təşkil etdi. Tələbat yarandığı üçün rayonda böyük ehtiyatlara malik mərmər yataqları aşkarlandı. Müəssisədə istehsal olunan məhsullar Pribaltika ölkələrinə göndərildi. İşçilərin sayı 12-dən 100-ə çatdırıldı. Ucqar kəndlərdə istehsal sexləri açıldı. Rayonun Hoçaz və Bozdoğan kəndlərində böyük ehtiyatlara malik olduqca qiymətli mərmər yataqları aşkarlandı və istehsalı üçün müvafiq tədbirlər görüldü.

Laçın rayonunun iqtisadiyyatının əsasını heyvandarlıq təşkil edirdi. Maddi-texniki təchizatın kənd təsərrüfatı istehsalındakı mühüm və əsas rolunu nəzərə alan rəhbərlik Rəfael müəllimi 1989-cu ildə Rayon Maddi-Texniki Təchizat və Mexanikləşdirmə İstehsalat Birliyinə baş direktor vəzifəsinə təyin etdi. O, yuxarı respublika təşkilatları ilə əlaqə qurmağı olduqca yaxşı bacardığından kənd təsərrüfatı kimi çətin və mürəkkəb bir sahənin texniki təchizatını qısa müddətdə yüksək səviyyədə qura bildi.

...Vətənimizin üzərini təhlükə alanda, erməni qəsbkarları öz havadarlarının köməyi ilə Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonların dinc əhəlisinə qarşı istilaçılıq müharibəsinə başlayanda Rəfael müəllim özü üçün yeni bir yol seçdi.. O, əyninə hərbi mundir geyinərək özünümüdafiə alayı komandirinin texnika üzrə müavini kimi silaha sarılıb rayonun müdafiəsinə qalxdı. İşçilərdən ibarət özünümüdafiə dəstələri yaratdı. Sərhəd kəndləri ilə kəsilmiş əlaqəni mərkəzləşdirilmiş naqilsiz hava telefonu rabitəsi ilə bərpa etdi və rayonun bütün ərazisi ilə daimi telefon əlaqəsi yarandı. Ermənistanla olan sərhədlərin möhkəmləndirilməsi vacib olsa da, mövcud texnika bunun öhdəsindən gələ bilmirdi. Sovetlər məkanında iqtisadi münasibətlərin pozulmağa başladığı ərəfədə il ərzində 1 və ya 2 buldozer traktoru almaq ancaq mümkün olurdu. Vəziyyətin çətinliyini duyan Rəfael müəllim yenə də şəxsi

əlaqələrindən istifadə edərək Mingəçevir traktor zavodu ilə əlaqə yaratdı. Qısa bir zamanda 17 ədəd buldozer traktoru alınıb nəqliyyat nazirliyindəki keçmiş həmkarlarının köməyi ilə xüsusi nəqliyyat vasitələri ilə rayonun sərhəd kəndlərə çatdırıldı. Onun vətənpərvərliklə yoğrulmuş təşkilatçılıq qabiliyyəti bir daha burada da özünü göstərdi. O, idarə işçilərindən ibarət qruplar yaratdı. Bu qruplar gecələr Ermənistanla sərhəd ərazidə növbələr çəkir, təxribatın qarşısının alınması üçün qabaqlayıcı tədbirlər görürdülər. Rəfael müəllimin ehtiyatda olan zabit olması və hərbi xidmətdə zabit təcürbəsi burada da köməyə çatdı. Onun göstərişi və rəhbərliyi ilə köhnə tanklar və digər zirehli texnikalar təmir edilib döyüş hazırlığı vəziyyətinə gətirildi, sexdə gəzdirilə bilən atıcı silahlar istehsal edildi. Bərdə rayonundan dostu və yaxın qohumu Aydın Əhmədovun təşkilatçılığı ilə hazırlanmış qrad tipli reaktiv qurğuların alınıb gətirilməsi təşkil edildi.

Görülən tədbirlər sayəsində düşmənin xeyli sayda mövqeləri, hədəfləri, texnikası məhv edildi. Yəqin ki, vətənpərvər laçınlılar hərbi geyimli, mayor rütbəli Rəfael müəllimi bu gün də yaxşı xatırlayırlar.

1992-ci il may ayının 18-də yağı düşmən ölkədaxili siyasi çəkişmədən istifadə edərək qeyri bərabər qüvvə ilə mühasirədə tək qalmış Laçın özünü-müdafiə qüvvələrinin müqavimətini qıraraq yurdumuzu işğal etdi. Erməni qəsbkarları Laçını Qarabağın “qara qapısı” adlandırırdılar. Onlar arzularına çataraq, Ermənistandan Dağlıq Qarabağa birbaşa yol açdılar, müqəddəs torpaqlarımız qoca tarixin nə vaxtsa cəzasını verəcək xəyanət nəticəsində yağı tapdağına məruz qaldı. Rəfael müəllim döyüş meydanı olan Laçınımızı ən son tərk edənlərdəndir. Hətta onun döyüşdən sağ çıxmadığı haqqında sözsöhbətlər belə gəzirdi. Dəhşətli döyüş meydanında keçirdiyi ağır psixoloji sarsıntılar bu gün onun səhhətində özünü göstərir.

Məcburən köçkün edilmiş laçınlılar respublikamızın rayonlarına səpələndilər. Laçınlıları yaşadan ən böyük arzu – doğma torpağa qayıtmaq arzusu idi. Əhali əsasən Ağcabədi, Bərdə, Bakı və Sumqayıt şəhərlərində müvəqqəti məskunlaşdı. Rəfael müəllim də digər həmyerliləri kimi Bərdə şəhərində məskunlaşdı.

Rəfael müəllimin dediklərindən: – Mən Laçında rəhbər vəzifələrdə çalışarkən insanlardan qayğı və xeyirxahlığı heç zaman əsirgəməmişəm. Cəmaatımız Laçından qəflətən çıxmış, əşyasız, paltarsız Bərdə rayonuna gəldilər. Vəziyyəti təsəvvür etmək biz laçınlılar üçün o qədər də çətin deyil, axı bu yolu biz hamımız keçmişik. Ağır, çətin vəziyyətdə evsiz, geyimsiz, işsiz insanlar kömək üçün müraciət edirdilər. Hamımız müharibədən aldığımız psixoloji sarsıntının təsiri altında idik. Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq cəmaatımızla sıx əlaqə yaradıb onlara maddi və mənəvi dayaq olmaq üçün işə

başladığ. Yaşayış sahəsi ilə təmin olunmaları üçün bütün vasitələrdən istifadə etdik. Bu çətinliklərin həllində o vaxt Bərdə rayon Pambıq Emalı Zavodunun direktoru vəzifəsində çalışan, sonralar isə Bərdə rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı işləyən Aydın Əhmədovun yaxından qayğısını xüsusi qeyd etmək istərdim. O, yüzlərlə məcburi köçkünün Bərdə rayonunda fəaliyyət göstərən Pambıq Emalı Zavodlarında, Yaşıllaşdırma Kombinatı, Kommunal Təsərrüfatı şöbəsi və s. idarə, müəssisə və təşkilatlarda işlə və yaşayış yeri ilə təmin olunmalarına nail oldu. Lakin o dövrdəki çətin bir şəraitdə hamını işlə təmin etmək mümkün deyildi. Vəziyyətdən çıxış yolunu istehsal yönümlü böyük bir müəssisə yaratmaqda gördük və qısa müddətdə əsasən tikiş məmulatları istehsal edən müəssisə təsis edərək, yüz nəfərədək həmyerlimizi işlə təmin edə bildik. Bu zaman bir sıra problemlərlə qarşılaşdıq. Belə ki, əsasən dağ kəndlərindən gəlmiş, heç bir peşə sahibi olmayan şəxslərin istehsalatda işləməsi çox çətin idi. Odur ki, müəssisənin nəzdində tikişçi ixtisası üzrə kurslar təşkil edildi. Kurslara Bərdə peşə texniki məktəblərdən ixtisaslı müəllimlər, texnoloqlar, ustalar cəlb edildi. Kurslara qəbul edilmiş köçkünlərin hər birinə peşə təhsili aldıkları müddətdə müəssisə tərəfindən əmək haqqı verdik. Peşə ixtisası kursunu başa vurub, müvəffəqiyyətlə imtahan verən 50 nəfər məzuna peşə ixtisası üzrə şəhadətnamə verildi və dərhal müəssisədə işə qəbul olundular. Əsasən tikiş məmulatları istehsalı olan, bütün texnoloji istehsalat avadanlıqları ilə təchiz edilmiş, normal iş şəraiti yaradılmış sexlər onların istifadəsinə verildi. Müəssisədə işləyən bir neçə ailə müəssisənin binasında, bir neçə ailə isə digər yerlərdə yaşayış sahəsi ilə təmin edildi və onlar hal-hazırda da həmin evlərdə yaşayırlar.

Müəssisədə çalışan bütün məcburi köçkünlərə zəruri yaşayış şəraiti yaradıldı, yeni ailə qurana yardım göstərildi, 3 yeni ailə qurmuş gənc torpaq sahəsi ilə təmin edildi. Rəfael müəllim xeyriyyəçilik işlərindən geri qalmır, aztəminatlı və şəhid ailələrinə maddi yardım göstərir, evsizlərin yaşayış yeri ilə təmin olunmasına hər vasitə ilə kömək edirdi.

1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin torpaqların qorunması üçün xalqa müraciətinə qoşulan Rəfael müəllim respublika və yerli mətbuatda laçınlıları Milli Orduya səfərbərliyə çağırın və laçınlılardan ibarət alay yaratmaq təşəbbüsü ilə çıxış etdi. Bu haqda 6 noyabr 1993-cü ildə "Bərdə" qəzetində Rəfael Məhərrəmovun laçınlı məcburi köçkünlərə müraciəti çap edildi. O, yaradılacaq alayın təşkili üçün pul vəsaiti köçürməyi və döyüşçülərin arxa cəbhədə qalan ailə üzvlərinə maddi yardım göstərməyi öz öhdəsinə götürdü. Onun bu müraciətinə laçınlılar müsbət cavab verdilər. Nəzərdə tutulandan da xeyli artıq sayda çağırışçı göstərilən ünvana toplandı. Gələnlər içərisində hətta başqa respublikalarda yaşayanlar,

hərbi xidməti başa vuranlar və yaralı əsgərlər də var idi. Bu isə laçınlıların Vətənə sevgisinin daha da güclənməsinin bariz nümunəsi idi.

O, əlaqədar təşkilatları məlumatlandırmaqla cəlb edilən zabitlərin təlim məşqləri keçməsi və yaşayışı üçün Bərdənin Zümürxan adlanan sahəsində alay üçün yer aldı. Bir neçə aylıq təlimdən sonra onları könüllü olaraq hərbi hissələrə göndərdilər.

İşgüzarlığı, bacarığı, idarəçilik qabiliyyəti, insanları öz arxası ilə aparmaq qabiliyyəti, ən çətin anda belə təmkin, səbir və müdrikliyini itirməmək qabiliyyəti hansı kollektivdə çalışdısa ona böyük nüfuz və hörmət qazandırdı.

Rəfael müəllim yüksək qabiliyyətli bir təşkilatçı olmaqla bərabər, həm də həssas qəlbli bir insandır. Onun Vətənə, məcburi köçkünlərin dağıdılmış doğma ocaqlarına həsr edilmiş şeirləri vətəndaş bir övladın laçınli dünyasının, laçınli günlərinin kövrək və kədərli mənzərələrini əks etdirir. Laçınsoy təxəllüsü ilə yazıları respublika mətbuatında çap olunmuş, “Qalmaz yada, qalmaz Laçın”, “Mənə qaçqın deməyin”, “Turşsuyum mənim” və s. şeirləri sabaha tam və qətiyyətli çağırışdır.

“Qalmaz yada, qalmaz Laçın” şeiri düşmənlə qalmayacaq, nəyin bahasına olursa-olsun azad ediləcək Vətən yurduna həsr edilmiş marş-nəğmədir, ibrətli və faydalı həyata səsləyişdir, bu gün, sabah alova çevriləcək qığılıcımdır:

Sarı Aşıq saralıbdı,
Güləbirdi qar alıbdı.
Şamkənd sönüb qaralıbdı,
Qalmaz yada, qalmaz Laçın!

Qəm çəkmə, bacım-qardaşım,
Qalmaz yada, qalmaz Laçın!

Ölmədik, batdıq günaha,
Ahımız çatsın Allaha.

Qaragöl qanlı göz yaşım,
İşıqlıdağ məğrur başım.

And olsun gələn sabaha,
Qalmaz yada, qalmaz Laçın!

Bir neçə bənddən göründüyü kimi bu şeirində sərt inamı bayraq edərək yetim qalmış Həkarini, vüqarlı Çalbayırı, min bir dərindən dərmanı olan Turşsuyu, Sarı Aşığın doğma yurdu, saralıb-solmuş Güləbirdi, yanıb qaralmış Şamkəndi, qanlı göz yaşına çevrilən Qaragölü düşmən tapdağından azad etməyə çağırır.

Rəfael Vətəninini, millətini sevən qürurlu, mərd bir azərbaycanlı olmaqla bərabər, sözün əsl mənasında həm də böyük bir DOSTDUR. O, gəncliyindən dost dediyi şəxslərlə bu gün də əlaqəni kəsmir. Kin-küdurət, həsəd, paxıllıq ona yad olan xüsusiyyətlərdir. O, Laçından kənarda və rayonda nüfuzlu adamların olmasına ürəkdən sevinən, imkan daxilində dostlara şərait yaratmağa hər cür kömək göstərən bir insandır.

O, dostlarını özündən yüksəkdə görməklə fəxr edən, bu zirvəyə çatmaq üçün onları istiqamətləndirən, çətinlikləri olanda bildirmədən bu yükü öz boynuna götürən, düzgün yol göstərən sədaqətli DOSTDUR. Gəncliyindən dostluq etdiyi dostlarından biri Tofiq Novruzov Rəfael müəllimi hələ ilk tanışlıqdan dostların ağsaqqalı hesab edərək, hər işdə onunla məsləhətləşmələrini, onun dəyərli tövsiyələri ilə hərəkət etməyin hər zaman gərəkli olduğunu bildirir və qiymətləndirir.

Rəfael müəllim xəstəxanada müalicə olunarkən Tofiq Novruzovun necə böyük sarsıntı və həyəcan içərisində palataya daxil olmasını yaxşı xatırlayıram. Onun – “Rəfael müəllim, Sən bizə hər şeyi – dostluq etməyi, insanları sevməyi, səbir, təmkin sahibi olmağı, həyatda özümüzlə layiqli yer tutmağı öyrətdin. Sənin xəstələnməyə ixtiyarın yoxdur, sən bizə hələ çox lazımsan” – dediyi sözlər hələ də qulağımda səslənir.

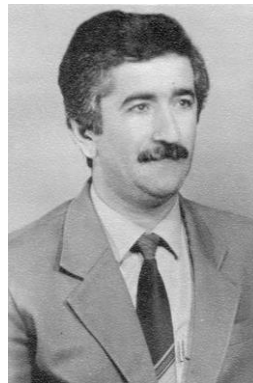
Uşaqlıq və gənclik illərindən dostluq etdiyi və bununla fəxr duyduğu Dürhəsənin, Tofiqin, bu sətirin müəllifinin və dünyalarını dəyişmiş Yusifin, Aydınin, Akifin, Eldarın adları Rəfael müəllimin dilindən düşmür, həmişə “dostunu mənə göstər, sənin kim olduğunu deyim” atalar sözünü təkrar-təkrar misal gətirir. O, dost itkisini ağır bir itki sayır. Onun üçün ilk dost itkisi 40 yaşını 1984-cü ilin may ayında Laçında təntənə ilə qeyd etməyə hazırlaşdığımız Yusif Vəliyevin ölüm xəbəri oldu. Sonra isə Aydın, Akif, Eldar vaxtsız dünyalarını dəyişdilər. O, dostlarının varlığı ilə təsəlli tapır, onlarla hər gün əlaqə saxlamasa özünə rahatlıq tapa bilmir...

Yüksək səviyyədə təşkilatçılıq Rəfael müəllimə irsən keçən bir qabiliyyətdir. O, Laçında nüfuzlu bir nəslin – “Məhərrəmuşağı” nəslinin layiqli övlədidir. Hər bir xalq, xüsusən də şərqdə, tayfalar birliyindən təşəkkül tapmışdır. Bu tayfaların bir çoxu öz nüfuzları ilə söz sahibi olmağı bacarmışlar. Belə nüfuzlu tayfalardan biri Laçında “Məhərrəmuşağı” tayfasıdır. Bu tayfanın, nəslin layiqli övladları olmuş və vardır. Bu nəsil alimlər, hərbcilər, yazıçı-şairlər, dövlət xadimləri yetişdirmişdir. Keçən əsrin əvvəlində Qarabağın ali üləması – axundu, Nəcəfül əşrəfdə ali islam dini təhsili almış Hacı Molla Şükür “Məhərrəmuşağı” tayfasındandır. Bu tayfanın övladı, Laçında özünə mərdlik adı qazanmış Həsənxan KİŞİ haqda qısa da olsa yazmağı özümə borc bildim. Onu tanıyanlar mənim bu fikirlərimlə razılaşacaqlar. Laçında qış əksər vaxtlarda olduqca sərt keçərdi. Həsənxan KİŞİ rayon istehlak cəmiyyətinin sədri vəzifəsində çalışarkən, qar-çovğun Laçın-Şuşa yolunu bağlayır, Yevlax dəmir yolu stansiyasından rayona ərzaq, xüsusən də un daşımaq mümkün olmadığından rayonun ərzaq təminatı böyük təhlükə altına düşür. Həsənxan KİŞİ Xankəndində yerləşən sovet hərbi polkunun komandirindən Şuşa-Laçın yolunu keçə biləcək zirehli texnika ayrılmasını xahiş

edir. Komandir onun xahişinə heç diqqət belə yetirmir. İkinci Dünya Müharibəsinin iştirakçısı, istifadə olan zabıt Həsənxan KİŞİ rus dilində söyüşlərlə ona “düzlən-farağat” komandası ilə əmr edir. Rus komandir onun zabıtlı əmrindən qorxuya düşərək çaşır və ayağa qalxaraq ona hərbi təzim edir və lazımı zirehli texnikanı onun ixtiyarına verir, beləliklə camaat aclıqdan xilas olur. Onun həyatında fəvqəladə vəziyyətlərdən çıxmaq üçün qətiyyətli və riskli qərarlar qəbul etmək halları çox olmuşdur. O, həm də acı olsa da düz söz danışan adam idi. Mən onun acı, lakin ədalətli nəsihətindən gəncliyimdə, o qədər də düzgün qərar qəbul edə bilmədiyim bir ərəfədə bəhrələndim və karyeramda xeyir tapdım. ALLAH ona rəhmət etsin!

Rəfael müəllimin zəngin həyat və əmək fəaliyyəti bir yazıya sığmaz... Yüksək bacarıqlı təşkilatçı, Vətəninə, yurdunu, el-obasını ürəkdən sevən vətənpərvər bir ziyalı, həssas və kövrək qəlbədən sızılıb gələn şeirlər müəllifi olan Rəfael müəllim haqqında sanballı bir kitab yazmağı qələm əhli olan dostların öhdəsinə buraxaraq, onun haqqında mənim və dostlarımızın fikirlərini oxucularla bölüşməyi özümə borc bildim.

Qəzənfər HÜSEYNOV
gazanfar47@mail.ru

KİMLƏR KEÇDİ BU DÜNYADAN

Rafiq Bağirov (sağdan birinci)

BİR İGİDİN ÖMÜR YOLU

Bağirov Rafiq Amanxan oğlu 19 dekabr 1969-cu ildə Laçın rayonunun Vağazin kəndində sürücü ailəsində anadan olmuşdur. 1977-ci ildə orta məktəbə getmiş və 1987-ci ildə orta məktəbi bitirərək SSRİ ordusunda hərbi xidmətə başlamışdır. Hərbi xidməti bitirdikdən sonra Vətənə dönmüşdür.

1990-cı ildə işləmək məqsədi ilə Bakı şəhərinə getmiş və 1991-ci ildə Xüsusi Təyinatlı Polis (XTP) dəstəsində xidmətə başlamışdır. Bir müddət sonra Bağirov Rafiq Amanxan oğlunun qorxmaz və cəsur olduğunu görən XTP dəstəsinin komandiri Röv-

şən Bəxtiyar oğlu Cavadov onu öz yanına gətirmişdir. Rafiq ən etibarlı silahdaş kimi çox böyük hörmət qazanmışdır.

1992-ci il iyun ayında Laçın rayonunun Piçənis kəndinə erməni silahlı qüvvələri hücum edərkən kənd sakinləri duyqu düşərək kəndi tərk edib dağlara çəkiliblər. Kənd sakinlərindən bir neçəsi yaxında yerləşən XTP dəstəsinə xəbər verərək bildiriblər ki, ermənilər artıq Piçənis kəndini işğal etdilər. XTP dəstəsinin 12 nəfərdən ibarət qrupu və kənd sakinlərindən ibarət silahlı dəstə Rafiq Bağirovun komandanlığı altında kəndi ermənilərdən azad etmək üçün mübarizəyə qatılırlar. Bir neçə saat gedən döyüşdən sonra kənd mühasirəyə alınır. Bu zaman Rafiq görür ki, iki erməni əlində silah kənddəki evlərdən birinin zirzəmisinə qaçıb girir. Həmin evi mühasirəyə alırlar və Rafiq deyir ki, mən içəri girirəm, heç kim atəş açmasın. O, zirzəmiyə daxil olaraq erməniləri tərk-silah edir, kimin komandanlığı altında bura gəldiklərini soruşur. Erməni əsgərləri qorxa-qorxa bildirirlər ki, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti prokurorunun atasının komandanlığı altında gəlmişik.

Yenidən Rafiqin başçılığı altında Piçənis kəndi üzərində əməliyyat hazırlanır, erməni əsgərlərinin komandirini də tapıb tərk-silah edərək əsir götürürlər. Erməni komandiri Rafiqə yalvarır ki, nə qədər qızıl, pul istəyirsən oğlum verəcək, biz zəngin adamlarıq, mən Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinə təhvil vermə. Rafiq onun sözlərinə əhəmiyyət vermədən öz döyüşçü missiyasını yerinə yetirərək onu erməniyə əsir düşmüş Vağazin kənd sakininin ailəsinə təhvil verir ki, erməniyə əsir düşmüş ailə üzvü ilə dəyişsinlər.

1992-1993-cü illərdə Ağdərə uğrunda gedən döyüşdə bir neçə kəndi erməni işğalçılarından azad edən XTP dəstəsinin üzvləri şənlük məclisi düzəldirlər. Bu zaman Rafiq erməninin evində qalan gitaranı götürüb ifa etməyə başlayır. Onun bu ifaçılıq qabiliyyətini görən dəstə üzvləri Rafiqə elə o zamanda “Aşıq” ləqəbi verirlər. Bununla da Rafiq Bağirov “Aşıq” ləqəbi ilə Qarabağ zonasında və döyüşçülər arasında tanınır. Bu, Rafiq Bağirovun etdiklərindən biridir. Qarabağ döyüşlərində onun belə cəsurluğu çox olmuşdur.

Rafiq Bağirov 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Polis Akademiyasına daxil olmuşdur. Lakin məlum hadisələrdən sonra təhsilini yarımçıq qoymuş, 1994-cü ildən mühacir kimi Rusiya Federasiyasında yaşamışdır.

28 oktyabr 1999-cu ildə Rusiyanın Dmitrovqrad şəhərində vəfat etmiş və Ağcabədi rayonunda yerləşən Taxtakörpü köçkün qəsəbəsinin Vağazin obasında dəfn edilmişdir.

Xaliq DÜNYAMALIYEV

SƏHİDLƏRİMİZ

ŞAHİN BU GÜN DƏ SƏMALARDADI

Zaman-zaman təcavüzə məruz qalan, torpaqları bir neçə yerə parçalanan, XX əsrin 37-ci ilindən başlayaraq müdrikləri repressiya qurbanı olan, uzun illər rus imperiyasının tabeliyində dinini, dilini və milli adət-ənənəsini qoruyub saxlamağı bacaran, ötən əsrin axırlarında ikinci dəfə müstəqilliyinə qovuşan bu millətin başının üstünü yenicən qara buludlar aldı. Yenə də torpaqlarımız parça-parça, millətimiz pərən-pərən düşdü. Elan olunmamış müharibədə şəhidlərimiz adlarını öz qanları ilə tarixə yazdılar. Şuşa rayon İcra Hakimiyyətində

hüquq məsləhətçisi vəzifəsində çalışan Şahin Əli oğlu Abbasovun, həyat yoldaşı Sədaqət və qızı Səadətın də içərisində olduğu “Ağdam-Şuşa” reysi ilə ucan vertolyot nankor ermənilər tərəfdən vurulmuşdur.

...Qədim oğuz yurdu olan Laçın rayon Ərikli kəndində 1950-ci ilin dekabrında dünyaya göz açan Şahinin doğma Əriklisinə səhərin açılan çağında ölüm xəbəri çatanda eli-obası ilə birgə əzəmətli dağları, soyuq bulaqları, hirsli axan çayları da sanki susmuşdu. Çox ağır itki ilə üzləşən ailə üzvləri və el-obası üçün açılan səhərin qaranlığı çəkilmədi, çünki Şahin həyat yoldaşı və qızı ilə birgə əbədiyyətə qovuşdu. Yadıma vətənpərvər şairimiz B.Vahabzadənin bir bənd şeiri düşür:

*Ömrü az olsa da qartal yenmədi,
Dedi səmalarda öz oylağım var.
Ömrün azlığından gileylənmədi
Ömrü insan kimi başa vuranlar.*

Həqiqətən də el-obasında hörmət qazanan Şahin qısaca ömrünü böyük bir insan kimi başa vurdu. Şahin bu gün də səmalardadı, heç zaman səmalardan enməz.

...Həmişə olduğu kimi bu il də Gəncədə – Kəpəz rayonunun Hacıkənd qəsəbəsində yerləşən Şahin Əli oğlu Abbasov adına Laçın rayon Ərikli kənd ümumi orta məktəbində tədbir keçirildi. Tədbiri təşkil edənlərə və tədbirdə iştirak edən müəllim və şagirdlərə, valideynlərə, kənd sakinlərinə öz təşəkkürümü bildirir, məktəbin dil-ədəbiyyat müəllimi **Məhəmməd Mahmudovun həmin tədbirdəki çıxışını diqqətinizə çatdırıram:**

– Hörmətli mərasim iştirakçıları! Bu gün hər birimizin qəlbində əziz xatirəsi qalan Şahin Abbasov haqqında mənim üçün söz demək çox çətindir,

nə qədər çətindisə bir o qədər asandır. Ona görə çətindir və kədərlidir ki, bu gün Şahin Abbasov bizim aramızda yoxdur. Ona görə asan və sevinclidir ki, uzun illər boyu ruhunu ürəyimin ən dərin guşələrində, beynimin ən zərif düşüncələrində qoruyub saxladığım insan haqqında danışmaq mənə nəşib olub. Düşünürəm ki, Şahin tək burada toplaşanların yox, bütün əriklilərin, bütün laçınlıların, bütün azərbaycanlıların fəxridir, qürur mənbəyidir və eyni zamanda and yeridir. Cəmi 42 il ömür sürən Şahin haqqında saatlarla danışmaq olar. Ancaq qısaca Şahinin ömür yolundan danışmaq istəyirəm.

Laçın rayonunun Şimal qütbündə yerləşən, kürəyini Qırxqız dağına söykəyən, üzünü uca Keşikdağına tutan, dörd bir tərəfi təbiətin gözəlliyi ilə əhatə olunan nərgizli, bənövşəli gözəl bir kənddə, gözəl bir məkanda 1950-ci ilin dekabrında dünyaya göz açan balaca Şahin elə həmin kənddə valideynlərinin və kənd camaatının gözü qarşısında böyüdü. O, kiçik yaşlarında da öz hərəkətləri, düşüncələri, davranışı və uzaqgörənliyi ilə bütün həmyaşıdlarından seçilirdi, bütün ailələrdə nümunə göstərilirdi. Bununla da ağsaqqal və ağbirçəklərin diqqətini özünə çəkirdi. Şahin 1957-ci ildə Ərikli kənd ibtidai məktəbinin I sinfinə gedir. Oxuduğu illərdə o bütün müəllimlərin sevimlisi olur. Şahin əla qiymətlərlə rübdən-rübə, sinifdən-sinfə keçirdi. Ancaq 1963-cü ildə atası Əli kişi Dağlıq Qarabağın Xocalı yaşayış məntəqəsinə köçür və orada əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmağa başlayır. Bu yerdəyişmə 13 yaşlı Şahinin təhsilinə və gələcək arzularına heç bir maneə törətmir. Əksinə, Şahin yeni məktəbdə, yeni müəllim kollektivində özünü daha bacarıqlı, əlaçı şagird kimi tanıdır. Onun arzusu hələ uşaqlıqdan hüquqşünas olmaq idi, orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirən Şahin öz bilik və bacarığına arxalanaraq iradəsindən dönmədi.

O, Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) hüquq fakültəsinə daxil olur və bu ali məktəbdə də böyük nüfuz qazanır. 1980-ci ildə universiteti əla qiymətlərlə başa vuran Şahin öz vətənpərvərliyini, elinə-obasına bağlılığını nümayiş etdirərək yenidən Dağlıq Qarabağa qayıdır. Elə həmin gündən Şahinin keşməkeşli günləri başlayır. Belə ki, Dağlıq Qarabağ ərazisində hüquq-mühafizə orqanlarında çalışmaq istəyən Şahini nankor və hiyləgər ermənilər işlə təmin etməkdən imtina edirlər. Bir müddət işsiz qalan Şahin Abbasov əvvəl bir neçə il hüquq məsləhətxanasında, sonralar isə hüquq şöbəsinin müdiri vəzifəsində işləyir. Ancaq bu ərəfədə ermənilərin bizə qarşı quduzlaşması fəaliyyəti çətinləşdirir. Şuşa-Ağdam yolu bağlanır. 1992-ci il yanvar ayının 28-də ömür-gün yoldaşı Sədaqət və 13 yaşlı qızı ilə sərnixin vertolyotunda Ağdamdan Şuşaya uçan Şahin çox təəssüf ki, mənzil başına çatmır. Nankor qonşularımız vertolyotu “stinger” raketləri ilə vururlar.

Hörmətli mərasim iştirakçıları, mən inanıram ki, qəhrəmancasına həlak olmuş Abbasov Şahin, həyat yoldaşı Abbasova Sədaqət, balası Abbasova

Səadət, həmyerlimiz Sevindikov Ərşad Qara oğlu və başqaları bizim hər birimizin qəlbində əbədi olaraq yaşayacaqlar.

Onu da qeyd edim ki, əgər biz o dəhşətli faciədən 21 il, 7665 gün, 183960 saat 11037600 dəqiqə keçməsinə baxmayaraq, Şahin Abbasovu unutmamışıqsa, deməli, heç bir vaxt da unutmayacağıq. Bu mərasimin Hacı-kənddə keçirilməsi heç də təsadüfi deyil. Buna səbəb Şahin Abbasovun davamçılarını yetişdirən Şahin Abbasov adına Laçın rayon Ərikli kənd ümumi orta məktəbinin burada fəaliyyət göstərməsidir.

Xüsusi qeyd etmək istəyirəm ki, bizim məktəbə bu adın verilməsində həmin vaxt Laçın rayon İH-nin şöbə müdiri işləmiş Məhəmməd İsgəndərovun, hüquq-mühafizə orqanlarında çalışan İlhami İsgəndərovun və məktəbin direktoru Xanoğlu Şükürovun çox böyük zəhməti var. Abdulla müəllimin və bu gün Şahinin anım mərasiminin təşəbbüskarı və təşkilatçısı olan Elman Alış oğlu Abduləzimovun əməyini də xüsusi olaraq qeyd etmək istəyirəm.

Mərasim iştirakçıları adından, öz adımdan, Şahini tanıyanlar adından Laçın rayon İcra Hakimiyyəti başçısından xahiş edirik ki, gələcəkdə Şahinin məsləhət bilinən yerdə büstünün qoyulmasına nail olsunlar. Allahdan Şahinə bir daha rəhmət diləyirəm!

Tədbirdə məktəbin şagirdi Midhəd Mahmudlu şair Vaqif Kəhrizlinin şəhid Şahin Abbasovun xatirəsinə həsr etdiyi şeiri söylədi:

Ötür ömrümüzün gənclik çağları,
Tale hər insana bir paltar biçir.
Tufan vurur bağçaları-bağları,
İldırım da uca dağları, seçir.

Cavan idi, ucalırdı zirvəyə,
Əməlləri insanlığın çırağı.
O dözürdü hər hədəyə, zərbəyə,
Azad görə bilə bu Qarabağı.

Çətin vaxtdı, düşmən namərd, hiyləgər,
Şahin bunu düşünüb anlayırdı.

Etsə də xalqına kömək nə qədər,
O özü-özünü çox danlayırdı.

Onun xalq istəyi, Vətən sevgisi
Odlu ürəyində alışdı-yandı.
Yoxluğu hər zaman yandırdı bizi,
Pak ruhu bizimlə qoşa dayandı.

Elə bil uçuram mən də onunla,
Vertolyot qəzaya düşməyib hələ.
Uçuram, uçuram Şahinlə birgə,
O doğma ocağa, o Ərikliyə.

Təqdim etdi: Elman ALIŞOĞLU

**YARIMÇIQ QALAN ÖMÜR
VƏ YA BİR MÜƏLLİMİN HƏYAT HEKAYƏSİ...**

Mart ayı yenidən girmişdi. Bayramlar ayı olan bu ayın gəlişi tezliklə bahar olacağından xəbər verdiyi üçün uzaq dağ kəndinin zəhmətkeş, sadə insanları sevinməyə başlayırdılar. Çünki təbiətin öz səxavətini əsirgəmədiyini bu torpaqda qış sərt keçdiyindən “mart çıxdı, dərd çıxdı” – deyərdilər nənələrimiz. Yaz müjdəli mart ayının ilk günlərindən birində – Laçın rayonunun Alxanlı kəndində, sadəcə bir ailədə bir körpə dünyaya göz açdı. Ona Ələmdar adını verdilər. Hələ onda heç kimin ağına belə gəlməzdi ki, bu körpə böyüyüb gələcəyin filoloqu, müəllimi, nəhayət duyğularını, fikir və düşüncələrini sözə çevirməyi bacaran bir şair olacaq. O nə bu dünyaya sevincli gəlişi, nə də kədərli gedişi ilə kimsədən fərqlənmədi. Onu başqalarından fərqləndirən dərin bilik və savadı, geniş dünyagörüşü, fərqli fikir və düşüncələri, bacarığı və özünə seçdiyi həyat tərzisi oldu. İlk öncə ana qucağından, beşikdən başlayan Vətəni yavaş-yavaş genişlənərək ayaq basdığı torpaq, məktəb və nəhayət Azərbaycan adlı doğma bir diyar oldu. Sınıf-dən-sinfə keçərək məktəb illərini ge-

ridə qoydu. Məktəbdə oxuduğu illər ərzində həm qazandığı bilik və savadı, həm də nümunəvi davranışı ilə hamıdan seçilir, müəllimlərini sevindirirdi. Orta məktəb imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verib kamal attestatı aldığı gün isə onun həyatının ən xoşbəxt günlərindən biri idi. Çünki bütün fənlərdən “əla” qiymət almışdı.

Orta məktəbi bitirərək əsl həyata qədəm qoydu. Atasının ən böyük arzusu onu gələcəkdə bir həkim kimi görmək idi. Ələmdar isə öz qərarını çoxdan vermişdi. O ömrünü həmişəlik doğma dilimizə, ədəbiyyatımıza, şeirimizə, mədəniyyətimizə bağlayacaqdı. Onu dilçi, ədəbiyyatçı, bir sözlə filoloq edən də bax elə bu arzu oldu. İnstitut illərində də onun bilik və savadı müəllim və professor həyəti tərəfindən həmişə yüksək qiymətləndirilirdi. Diplom müdafiəsi zamanı elmi rəhbəri olan yazıçı, ədəbiyyatşünas, filologiya elmləri doktoru, professor Əzizə Cəfərzadə Ələmdarın biliyinə yüksək qiymət vermişdir. Əzizə xanım ona biliyini daha da təkmilləşdirməsi üçün təhsilini aspiranturada davam etdirməyi təklif etsə də, Ələmdar ilk borcunu

bir müəllim kimi yerinə yetirmək arzusunda olduğunu bildirmişdir. 1980-ci ildə ali məktəbi bitirdikdən sonra təyinatla ömrünün 10 ilini dərs aldığı doğma məktəbinə qayıdaraq müəllim kimi fəaliyyətə başladı. İşlədiyi müddətdə şagirdlərinə dərin bilik verməklə yanaşı, onlara Vətəninə, torpağına, müəllimlərini, el-obasını, tədris olunan fənləri sevməyi öyrədir, insanlarla mədəni davranmağı, mübariz, vətənpərvər olmağı aşılayırdı. İllər ötdükcə o, bu peşəyə elə bağlandı ki, artıq onu heç bir qüvvə başqa səmtə yönəldə bilməzdi. O, xalqının dilini, ədəbiyyatını, tarixini sevə-sevə, yorulmadan yüzlərlə, minlərlə şagirdinə öyrədirdi. Azərbaycan dilinə hörmət etməkdə, bu dilin saflığını, təmizliyini qoruyub saxlamaqda şagirdlərinə bəriz nümunə idi. O, Tanrının ona bəxş etdiyi insan ömrü ilə, xüsusən də müəllim ömrü ilə həmişə fəxr edirdi. Müəllim ömrünü həqiqi ömrü hesab edirdi. Ələmdar müəllim üçün təbəşirli əli, yazı taxtasını, şagird həyküylü sinif otağını heç nə əvəz edə bilməzdi. Həmişə deyirdi ki, hər yerdə kimisə aldatmaq, yalan danışmaq olar, təkcə məktəb və şagird dünyasından başqa.

Fəaliyyət müddətində müxtəlif pedaqoji vəzifələrdə çalışaraq direktor vəzifəsinə kimi yüksəldi. Ömrünə “didərginlik” yazılan doğma məktəbinə uzun illər rəhbərlik etdi. Laçın torpaqları işğal olunandan sonra o, başqaları kimi rahat həyat dalınca

Bakıya üz tutmadı. Elinə, obasına bağlı olduğunu bir daha sübut edərək Ağcabədi rayonunda, həmyerlilərinin məskunlaşdığı yerdə Alxanlı kənd orta məktəbini yaradaraq şagirdlərini başına topladı. Əvvəlki kimi yenə də şagirdlərinin səsi ali və uca mərtəbələrə gəlirdi.

Ələmdar müəllimliklə yanaşı həmişə bədii ömrünün olmasını da çox istəyirdi. Bədii ömrü ömürlərin zirvəsi hesab edirdi. Lakin amansız əcəl ona bu zirvəyə yüksəlməyə məcal vermədi.

Hələ tələbə vaxtlarından şeirlər, məqalələr yazaraq mətbuat səhifələrindən tanınmağa başlamışdır. Uşaqlıq, təbiət, ana, tələbəlik illəri, sevgi, el-oba, düşmənlər tapdığı altında qalan torpaqlar, xalqına xəyanət edən vəzifəli adamlar haqqında və bir çox başqa mövzular yaradıcılığının əsasını təşkil edirdi. Müxtəlif zamanlarda, müxtəlif mətbuat orqanlarında yüzdən çox bədii və publisistik yazıları, şeirləri dərc olunmuşdur.

Ələmdar Bəylərov bir neçə şeir kitabını çapa hazırlasa da ömür ona yalnız “Bənövşə ətirli məhəbbətim-sən” adlı bir kitabının çapını görmək qədər vəfa etdi. Mən inanıram ki, onun bütün yaradıcılığı ilə tanış olmaq gec-tez onu sevənlərə nəsib olacaq. Gəlin sizinlə birlikdə onun yaradıcılığına qısa da olsa nəzər salaq.

Taleyimizə yazılan “didərginlik həyatı” onun ən ağır yeri idi. Torpaq, namus itkisində bir vətəndaş kimi özünü də günahkar sayırdı. “Elə

ağla” şeirində didərgin ana və bacı-
larının halına acıyaraq deyirdi:

*...Qacqın bacım, fəryadına dözümlə yox,
Kişilikdən danışmağa sözümlə yox.
Gözlərinə şax baxmağa gözümlə yox,
Kösöv gətir, ver gözümlə dağlayım...
Elə ağla, mən də yanımla, ağlayım.*

Elinin, obasının taleyinə biganə
qala bilmirdi. Bəzən rişxəndlə “tor-
paq torpaqdı da, axı o dağlarda nəyi-
niz qaldı” deyənlərə “Kim nə bilir
nələr qaldı” şeirində öz layiqli cava-
bını vermişdi:

*Göz yorulmaz, doymaz bir an,
Uca dağlar, geniş orman.
Gül-çiçəyi dərdə dərman,
Çörəyi bol, suyu baldı,
Kim nə bilir nələr qaldı!*

Doğma diyarının tarixini, ədə-
biyyatını dərinlən bildiyi üçün xal-
qının bugünkü taleyinə, Xocalıda
minlərlə günahsız insanın başına
gətirilənlərə dözə bilmirdi. Vətəninə,
millətinə dəyən maddi və mənəvi zi-
yanların ödəniləcəyi günü səbirsiz-
liklə gözləyirdi. Laçının işğalı zama-
nı əli yerdən üzülən insanların ah-
naləsini, talan edilən ev-eşiyini, tap-
dalanmış namus-qeyrətini “Bu da
belə bir ömürdü yaşadım” şeirində
ürək yanğısı ilə ifadə etmişdir:

*Laçın yoxdu! Bu yuxumu, ya gerçək?
Sənə dağlı, baş aşağı, dil gödək.
Xocalıda nə etdik ki, nə edək?
Bu da belə bir ömürdü yaşadım!*

Həmişə böyük məhəbbətlə şeir-
lərində tərənnüm etdiyi barlı-bərə-

kətli Vətən torpağı, bumbuz, dişdon-
duran bulaqları, axar çayları, yaşıl
çəmənləri, uca dağları, sıldırım qa-
yaları, min bir dərdin dərmanı olan
güllü, çiçəkli çəmənləri, təbiətin min
bir naxışlı füsunkar mənzərələri, bir
sözlə, təbiətin bu yerlərə bəxş etdiyi
bütün gözəlliklərin sonradan düşmən
tapdığı altında qalması onu yandırır
yaxırdı:

*Qəlbimdə Vətənin dağı, diyyünü,
Bəs niyə olmayım tale küskünü?
Ələmdar həyatdan üzülən günü,
Üstünə güllərin tökülsün, dağlar.*

Vətənin hər qarış torpağı, dağı,
daşı onun üçün çox qiymətli idi. Ta-
lanan el sərvətini elə bil canından,
qanından qopması kimi qiymətləndi-
rirdi. Torpağın bitirdiyi gülə, çiçəyə,
hədsiz sevgi, ehtiram hissi vardı qəl-
bində:

*Torpaqdır yaşadan, torpaq hamını,
Dadırlıq torpağın min bir tamını.
Ağac bar verəndə əyib başını
Bildirir torpağa ehtiramını.*

Möhürünə arxalanan, xalqına
xəyanət edən, onlara üz çevirən vəzi-
fəli şəxslərə kəsərli sözünü deməyi
bacarır, onları məzəmmət edirdi:

*A möhürə arxalanıb
darlığında qalan insan.
Vaxtsız açmış çiçək kimi
öz-özünə solan insan.
Baxma bir vaxt kəsiləcək
möhürünün cazibəsi,
Kəsiləcək otağından
gülüş səsi, qədəh səsi.*

Ələmdarın anası bu dünyadan vaxtsız köçmüşdü. Bütün yaradıcılıq dövründə ayaqlarının altı cənnət sayılan, övlad üçün əvəzənilməz və dəyərli varlıq olan analara silsilə şeirlər, bayatılar həsr etmişdir:

*Oğurlayıb hər çağından,
Ayrılmazdıq qucağından.
Bir gün ata ocağından
Gözümüzü kəsdi anam.*

Ulu əcdadlarımızdan bizə miras qalan ana dilimizi çox sevir, bu dildə danışdığı üçün həmişə fəxr edirdi. Kökü bayatılı, nağıllı dilimizi ana laylası, Dədə Qorqud dili adlandırır-dı. Mənləyin də, qeyrətin də, ruhun da elə ana dilimiz olduğunu deyirdi.

*Soruşurlar: – Ana dilin?
Azərbaycan – Odlar dili, – deyirəm,
Bu dilin qarşısında
hörmətlə baş əyirəm.*

“Nə qədər ki, Laçın, Şuşa, Kəlbəcər, Ağdam və başqa rayonlar işğaldan azad edilməyib, nə qədər ki, qayalardan axan suya, qıy vuran qartalların səsinə həsrət qalmışıq, nə qədər ki, haqq-ədalət bərqərar olmayıb bağışlanmağa haqqımız yoxdur”- deyirdi. Bunu “Bağışlama, Vətən, bizi” şeirində çox açıq ifadə etmişdi:

*Zəmanənin ələyindən
bu gün-sabah ələnsək də,
Səfil olub qapı-qapı,
küçə-küçə dilənsək də,
Çit kəfənin əvəzində
zər-zibaya bələnsək də,*

*Nə qədər ki, sərhəddində
qazmamışıq qəbrimizi,
Bağışlama, Vətən, bizi!*

Dünyaya gələndə adını atası verdi, keçdiyi yolu özü müəyyən etdi, ömrünü isə Tanrı verdi. Cəmi əlli bir il ömür sürdü. Qısa, lakin mənalı həyatı ən çox onu sevən şagirdlərinin qəlbində silinməz izlər qoydu. Öyrətdiyi elm və biliklər, yazdığı, yaratdığı kəlmələr neçə-neçə şagirdinin dilinin əzbəri oldu. O, bilk və savadını zaman-zaman beyninə köçürdüyü yüzlərlə, minlərlə şagirdinin, onu tanıyıb-sevənlərin qəlbində həmişə yaşayacaq. Əsl müəllim heç zaman ölmür və unudulmur. Özündən sonra yerində qələmə aldığı sözlərini qoyub getdi. Bir yazısında dediyi kimi:

*Ocağımdı, közümdü,
Qəlbimdəki sözümdü.
Məndən sonra özümdü
Qələmə aldığlarım.*

Yenə mart ayıdır. Artıq üç ildir ki, Ələmdar müəllim aramızda yoxdur. Bayram ayı hesab edilən bir mart günündə bu dünyaya gəlməklə bayramlara daha bir bayram qatmışdı. Elə mart bayramlarının birində də bu dünyaya əbədi göz yumdu. Düz üç il əvvəl son mənzilə də səslə-küy-lü şagirdlərinin müşayiəti ilə canından çox sevdiyi, ömrünün mənası hesab etdiyi doğma məktəbdən yola salındı. Ancaq həmin gün məktəb tamam başqa libas geyinmişdi. Ürəklərə dərin bir sükut, gözlərə acı bir

kədər çökərək elə bil hamını lal etmişdi. Təkcə onun haqqında söylənilən xatirələrin, çıxış edənlərin dilindən tez-tez eşidilən “müəllimlərin müəllimi” kəlmələri, bir də ürəkdən qopan hönkürtülərin səsi eşidilirdi. Bu səslərin ardınca səsi-sədası heç zaman qulaqlardan getməyəcək bir son zəng çalındı. Adətən müəllimlər şagirdləri sinfə toplamaq üçün zəng çalarlar. Bu dəfə şagirdləri Ələmdar müəllim üçün zəng çaldılar. Bu fərqli bir zəng idi. Bu son zəng idi. Özü bu haqda hələ illər öncə yazmışdı:

*Mənli də dərs olubdu,
Mənsiz də dərs olacaq.
Açılacaq məndən sonra gələn gün.
Həmin gün məktəbdə mənim adıma
Son zəng çalınacaq...*

O, bu dünyadan vaxtsız getdi.
Geridə isə doğma məktəb, səsi, nəfə-

si hopmuş sinif otaqları, sevimli şagirdlər, qələmə aldığı yazılar, onu ömrü boyu qəlblərində yaşadacaq insanlar, bir də yarımçıq arzuları qaldı. Ən böyük arzusu isə işğal altında olan torpaqlarımızın azad olmasını görmək idi. İnanıram ki, bir gün onun məzarının üstündə dayanaraq “Rahat yatın, Ələmdar müəllim, artıq Sizin arzularınız çin oldu” deyə biləcəyik...

Nəzakət ƏHƏDQIZI

MÜSAHİBƏ

“QARABAĞ MÜHARİBƏSİNƏ BAŞLAMAQ ÜMİDİLƏ SİZDƏN AYRILIRAM”

“Aktyor başqasının həyatını oynayır da, əclaf deyil ha. Şah da deyil, cibində bir qəpik yoxdur, biznesmeni “canlandırır”.

Həmyerlimiz Rauf Şahsuvarovla qiyabi tanışlığım “Pərvanələrin rəqsi” serialından başlayıb. Daşdəmir rolunu oynayan “Dağlar oğlu”nun laçınlı olması elə bil ürəyimə dammışdı. Çox keçmədi ki, jurnalımızın müxbiri Ramil Cəbrayıl operativ araşdırması ilə ehtimalımı təsdiqlədi. Onunla görüşməyi qərara aldım. Vədləşdiyimiz kimi “Eksanat” (Türkiyə) və “Bakı Uşaq Teatrı”nın (Azərbaycan) birgə layihəsi olan, rejissor İntiqam Soltanın komik üslubda hazırladığı “Sınavı Dursun” tamaşasına baxandan sonra görüşüb dərdləşdik. Əvvəlcə özünü oxuculara daha yaxından tanıtmasını xahiş etdik.

– Həmişə tərcümeyi-halımı yazanda deyirəm ki, Azərbaycanın ən dilbər guşələrindən biri olan Laçında həkim ailəsində bir uşaq dünyaya göz açdı. Uşaq göz açanda hamı sevindi ki, gələcəkdə müəllim olacaq, həkim olacaq. Çünki nəsil-də-kök-də elə adamlar çox olub. Ancaq uşaq ağlaya-ağlaya “akt-yor olacağını deyərək” ətrafındakıları təəccübləndirdi... Qisası, 1967-ci il fevralın 2-də Laçında doğulmuşam. Müəyyən səbəblərə görə sənədlərdə fevralın 16-sı yazılıb.

İlk təhsilimə Laçın şəhər 8 illik məktəbində başlamışam. IV sinifdən Laçın şəhərində yeni açılan 2Nəli orta məktəbdə oxumuşam, oranı qurtarmışam. 1984-ildə sənədlərimi Mirzağa Əliyev adına Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutuna vermişəm, amma qəbul ola bilməmişəm. Çox adam deyir ki, mənə kəsdiilər. Yox, belə hal olmayıb.

1985-ci ildə instituta daxil olmuşam, ay yarım sonra ordu sıralarına yollanmışam. Qayıdandan sonra, 1991-ci ildə kinorejissor Eldar Quliyevin kursunu bitirib təyinatla Şuşa Dövlət Musiqili Dram Teatrına getmişəm, orda işləmişəm.

1990-cı ildə, Həsən Həsənov Nazirlər Sovetinin sədri olanda qərar verildi ki, Şuşada teatr açılınsın, çünki 1948-ci ildə Üzeyir Hacıbəyovun vəfatından sonra ermənilər Stepanakertdə (Xankəndi) Şuşa teatrının bağlanması hesabına Kəndçi teatrı yaratmışdılar. Şuşayla Laçın arasındakı məsafə əvvəllər 40 km idi. Uşaq ikən eşitmişdim ki, Heydər Əliyev Şuşadan, Laçından keçərək Naxçıvana gedəcək. Həmin ərəfədə yolu qısaldıb 37 km etdilər. Şəhərin girəcəyində “Xoş gəlmisiz, Heydər Əliyev!” şüarı yazılmış plakat da asılmışdı. Amma nədənsə Heydər Əliyev o vaxt Laçına gəlmədi. Deyəsən əsas mətləbdən uzaqlaşdım...

Hə, Şuşa teatrına gəlişimdən danışırıdım axı. Biz bura gələndə qədər 18-19 nəfərin təyinatını Şuşa teatrına vermişdilər. Təxminən 1991-ci ilin iyul ayında Buzovna kənd sakini Azər Qafarovla birlikdə Şuşa teatrına gəldik. Bizi Şuşada ilk qarşılayan Teymur müəllim oldu. “Qulp” verilişindən və “Bacanaqlar” serialından yaxşı tanıdığınız Teymur Məmmədov. Teymur müəllim çox hörmət elədiyim bir aktyordur. Mən Teymur müəllimi ona görə çox istədim ki, o, bizi birinci evə yox, mədəniyyət şöbəsinə apardı. Dedi ki, teatr burada yerləşir. “Bazarbaşı”-nı gəzdik, Gövhər ağa məscidindən düşdük aşağı. Vaqifin məqbərəsini göstərdi, Cıdır düzünə qalxdıq. Uşaq vaxtı Şuşada çox olmuşdum. Teymur müəllim mənimlə gələn oğlana Şuşanı tanıتماq istədi. Təzəcə ev almışdı, ailə qurmuşdu. Biz onun qonağı olduq. O ailədə

gördüyüm qonaqpərvərlik, səmimiyyət, isti münasibət ömrüm boyu yadımdan çıxmaz. Heyif ki, Teymur müəllim bu gün Şuşa teatrında işləmir.

Bir müddət həmin teatrdan uzaqlaşsam da, təzədən qayıtmışam. 2011-ci ildə isə işdən azad olunmuşam, hələlik səbəbini açıqlamasam yaxşıdır. Bir az bekarçılığın da “dadını çıxartdım”. Sağ olsun, Bakı Uşaq Teatrının direktoru İntiqam Soltan məni öz yanında işə götürdü. Onu da deyim ki, bu teatr hər hansı bir sərəncamla açılan teatr deyil. O, teatrı öz təşəbbüsü ilə, necə deyirlər, “iynə ilə gor qaza-qaza” böyük çətinliklə yaradıb. Bir sözlə, məni yenidən teatr aləminə qaytaran İntiqam Soltan olub. Bakı Uşaq Teatrına gələndən bir dəfə Türkiyədə qastrolda olmuşuq. Türk qardaşlarımızla müştərək layihəmiz var, baxdığınız tamaşada da türk aktyorlarla birlikdə oynayırıq. Ümumi türk birliyi dövlətlərinə daxil olan bir neçə teatr rəhbəri birgə sənəd imzalayıblar. Qərara alınıb ki, onlarla birlikdə tamaşa hazırlayaq. Bu tamaşa 30 dəfə oynanmalıdır. Ola bilər ki, ayda üç-dörd dəfə Türkiyəyə gedib türk qardaşlarımızla birlikdə oynayaq o tamaşanı. Bu gün də Bakı Uşaq Teatrındayam. Bu teatr mənim üçün ən doğma teatrdır. Doğrudan da uşaqlarla işləmək çox çətinidir. Eyni zamanda şərəfli işdir. Çalışırıq ki, gələcəyimiz olan uşaqları bir Azərbaycan vətəndaşı kimi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə edək.

Teatrlarımızda güclü aktyorlar kifayət qədərdir, onların imkanlarından necə istifadə edilməsi isə başqa məsələdir. Bizim teatra gəldiyimiz dövr çətin vaxta düşdü. Ötən əsrin 90-cı illərində bu sahədə də durğunluq oldu, yarımız müharibəyə getdik. Əlimizdən gələni etmək istədik...

– ***Yeri gəlmişkən, müharibə təəssüratlarınızı bölüşərdiniz...***

– Mən müharibəyə o vaxt getdim ki, ən yaxın dostumu itirdim. Şuşada Rəhim Qazıyevə sui-qəsd ediləndə (bu haqda fərqli fikirlər var) dostum Bəhmən Əliyev həlak oldu. Çox duyğulu, eldən gedən bir oğul idi. Bu günə kimi mən o ağrını daşıyıram. Hər adama şəhidlik qismət olmur. Laçın nə qədər şəhid verib. Təkcə Laçında yox, Xocalıda nə qədər laçınlı şəhid olub. Bizə qismət olmadı şəhidlik şərbətini içək. Qismət olanlara Allah rəhmət eləsin. Təbii ki, onların yeri cənnətdir. Dostum olduğuna görə təkcə Bəhməni demirəm, bir yerdə böyüdüyümüz Mübariz çox ciyərli oğlan idi, təkbəşinə 32 erməni quldurunu öldürmüşdü. Oqtay Güləliyev bizdən yuxarı sinifdə, qardaşı Azər isə mənimlə bir sinifdə oxuyurdu. Qorxmaz Eyvazov xalam oğludur. Kamil Nəsimov, Koroğlu Rəhimov, digər milli qəhrəmanlarımız qürur mənbəyimizdir. Ruhları qarşısında baş əyirik. Kamran bəy oğlu ilə bərabər Laçında qaldı, o dağlardan getməyi şəninə sığışdırmadı, ölümü didərgin ömrü yaşamaqdan üstün tutdu.

Bizdə rəhmətlik Mübarizin qardaşı İsabalı Əsgərovun komandirlik etdiyi əllahiddə bir dəstə vardı. Onu da deyim ki, ən nizamlı milli polk birinci Laçında yaradılıb. Müxtəlif yaşlı insanlarla bir yerdə vuruşurduq. Bizdən yaşca xeyli böyük olan Şəlvə dərəsindən (Budaqdərə kəndi) Avtandil Şahsuvarovu yaxşı xatırlayıram. Kirsə getdik, 29-cu, 31-ci postlarda olurduq. Güləbirddə, Zabuxda, Cağazurda döyüşürdük. Ancaq dəxli yoxdur, zəlzələdən, ya vəlvələdən – torpaqlarımızı qoruya bilmədik. Bir dəfə böyük şairimiz Ramiz Rövşən dedi ki, “torpaqlarımızı itirmişik” ifadəsi doğru deyil. Əslində torpaqlar bizi itirib, yeni sakinlərini tapıb. İndi təzə sakinlərlə münasibəti necə olacaq? – bu, başqa sualdır.

Biz 3 qardaş, üçümüz də Qarabağ müharibəsinin iştirakçısıyıq. Getmişik deyəndə getməliydik. Düzdür, Laçını laçınlılar yox, Azərbaycan ordusu qorunmalıdır. İndi də haradasa bir azərbaycanlının burnu qanayırsa bizim dərdimizdir.

– Laçın yadınızda necə qalıb?

– Laçın mənim üçün əvəzolunmaz bir yerdir. Mən dünyanın çox yerində olmamışam. Qastrol vaxtı Türkiyədə də gözəl yerlər görmüşəm. Nədən-sə, xoşuma gələn 3 məkan mənə daha doğmadır: Laçın, Şuşa və Gorus. Bunu övladlarıma da aşlamışam. Oğlum “Dünyanın ən gözəl yeri Laçın, ən gözəl kəndi Minkənddir” – deyir. Soruşuram ki, böyüyəndə kim olacaqsan? Dərhal cavab verir: “Adam”. Cəlil Məmmədquluzadənin qəhrəmanının dili ilə ətrafındakıları qınadığı məqam yada düşür: “Hamı dedi ki, oxu alim ol, bir nəfər demədi ki, adam ol”.

Bu gün Ermənistan ərazisində yerləşən Gorus bizim Zəngəzura daxil olan qədim şəhərlərimizdən biridir. Laçın ərazisinə görə Azərbaycanın ən böyük rayonlarından. İlk cümhuriyyət qurulanda iki mühüm nazir laçınlı olub. Nəsil şəcərəmizdə Azərbaycan elminin, səhiyyəsinin və təbabətinin inkişafında böyük rolu olan 10-15 nəfərin adını çəkə bilərik. Ötən əsrin əvvəllərində Azərbaycanın ən ucqar rayonunun ən ucqar kəndlərindən biri olan Minkənddə üç nəfər Qori müəllimlər seminariyasında oxuyub. Atamın əmilərindən biri olan Nurməmməd Şahsuvarov Maarif və dini etiqad naziri vəzifəsində çalışıb. Bizim nəsil repressiyaya məruz qalıb. Mürsəl Şahsuvarov Almaniyada Münhen Universitetinin tibb fakültəsini bitirib. Amma repressiya ondan da yan keçməyib, 101 gün Hüseyn Cavidin kamerasında saxlanılıb. Atamın əmisi Qamboy Şahsuvarov 26 ilə yaxın Maqadanda sürgün həyatı yaşayıb. Surxay Şahsuvarov, Cahangir Şahsuvarov, Adil Şahsuvarov və digərləri bu nəslin tanınmış simalarıdır. Tofiq Şahsuvarov Bakı Dövlət Universitetində dekan işləyib. Nurməmməd Şahsuvarovun oğlanlarından biri Lomonosov adına Moskva Universitetində dərslər deyib.

Mən də qıraqda qalmamışam, teatrdayam, sevdiyim işlə məşğul olduğumdan xoşbəxt insanam. Maddiyyat əsas deyil, əsas gələcəkdir, qoy gələcək nəsil bizə arxa çevirməsin, üzümüzə tüpürməsin. Deməsinlər ki, bizə nəşə qoyub getmədiniz.

Həmyerlimiz Ehtiram Hüseynov Muğam festivalında bir laçınlı kimi çıxış edəndə əvvəlcə həyəcan keçirirdik. O vaxt atam da sağ idi. Ehtiram ağzını açıb oxuyanda rahatlandıq, ikimiz də bir-birimizə baxıb toxtadıq. Gördük ki, o, sənətə elə belə gəlməyib, böyük sənətə gəlib. Allah onu qorusun, fəxrimizdir. İndi bir balamız, bacımız Minayə də musiqi yarışmasına qatılıb. Onu ilk dəfə teatrımızın direktoru İntiqam Soltan festivala gətirib. Bu gün yaradıcı insanlara qayğı göstərmək lazımdır. Hər bir insan istedadlıdır. Döyüş qabiliyyəti olan insan bəlkə də minlərlədir, amma Ehtiram kimi səs sahibi 8 nəfər ola-olmaya.

– ***“Pərvanələrin rəqsi” serialına gəlişiniz necə oldu?***

– Məni “Pərvanələrin rəqsi” serialına rejissor Rövşən İsxan dəvət edib. Serialın ssenarisi Rövşən İsxanla Arzu Soltana məxsusdur. Bilirsiz ki, serialların çəkilməsinə Prezident sərəncam verib, vəsait ayırıb. Tam səmimi deyə bilərəm ki, “Pərvanələrin rəqsi” Azərbaycanda ən baxımlı, reytinginə görə ən uğurlu serialdır. Bunun da səbəbləri var. Necə deyərlər, “çörəyi ver çörəkçiyə, birini də artıq”. Rövşən İsxan doğrudan da bacarıqlı rejissordur, istedadlı aktyordur. O, bizim nəyə qadir olduğumuzu, potensialımızı bilirdi. Başına topladığı çox güclü aktyor ansamblıdır. Ümumiyyətlə, Azərbaycanda aktyor ansamblı, potensiyası var. Kim deyirsə Azərbaycanda aktyor yoxdur, o, rejissor deyil, aktyordan istifadə etmək qabiliyyəti yoxdur. Rövşən İsxanın aktyorla işləmək məharəti çox güclüdür. O neylədiyini yaxşı bilir, kiminsə şəklini görüb ekrana çağırır, tamaşada oynayan aktyorlarla işləməyə üstünlük verir.

– ***Tərəf-müqabillərinizdən razısınız mı?***

– Serialda əsasən axşam teatrda Aydını, Ezopu, Otellonu, Müsyö Jordanı, Dərviş Məstəli şahı, Şəhrəbanu xanımı oynayan aktyorlar və aktrissələr çəkiliblər. Dövlətin verdiyi məvacibə qane olub öz işindən zövq alan insanlardan söhbət gedir. Məncə, hər kəs öz yerindədir. Serialda Xatirəni oynayan Mətanət xanım da laçınlıdır. Bu serialı çəkənlər, ssenarini yazanlar, obraz yaradanlar azərbaycanlı kimi düşünülər, milli məfkurə sahibidirlər. Sənətə nəzəriyyədən yox, həyatın içindən gəlirlər. Teatrda İlqarın oynadığı Ezopa baxsan zülüm-zülüm ağlayarsan ki, ilahi, bu necə “rola girməkdir”? Şövqinin serialdakı rolu kiçik olsa da, özü böyük aktyordur. Aktyor başqasının həyatını oynayır da, əclaf deyil ha. Şah da deyil, cibində bir qəpik

yoxdur, biznesmeni “canlandırır”. Bütün dünyada hakimiyyət teatrda qorxur. Siyasətə qarışmadan, ağılın, mənəviyyatın gücü ilə insanların düşüncəsini dəyişməkdən, onlara ağı-qaradan seçməyi öyrətməkdən qorxurlar. Amma əfsuslar olsun ki, bizdə teatr direktorlarıdır.

– *Serialda Daşdəmirin ad günü səhnəsi sizin ideyanız deyil ki?*

– Rövşən müəllimin üstün cəhəti odur ki, sənə qulaq asır. Əgər yaxşı fikirdirsə, onu daha da gözəlləşdirir, ətə-qana gətirir, inkişaf etdirir. Təbii ki, ideya ssenari müəlliflərinə, ideyanın səhnələşdirilməsi isə rejissora aiddir. Ssenarini yazanlar milli adət-ənənələrimizə, soy-kökümüzdə bağlı insanlardır. Dədəmin bir sözü vardı, deyirdi ki, kişinin gərək atı ola, əli oraq-çəkic tuta, kərənti döyə. Onlar baxdılar ki, mən dağlar oğluyam, ad günümə səhnədə soyunub-geyinənlərə yox, Ədalət Dəlidağlına çağırıdılar. Bura saz gəlməli idi. Qırıxbuğumun, cincilimin adı çəkilməliydi.

– *Sizi oynadığınız obrazların adı ilə çağırırlarmı?*

– Belə hallar olur. Cavab verirəm ki, mən Raufam. Ancaq buna pis də baxmıram. Hələ uşaq olanda Həsən Turabovun adını bilmirdim, ona Gəray bəy deyirdim.

– *Aktyorluq hər halda asan sənət deyil...*

– Sənətə gələn digər aktyor dostlarım kimi mən də qüdrətli sələflərimizin rollarından güc almışam. Elə ona görə bu yolu seçmişəm. Təsadüfi deyil ki, Ələsgər Ələkbərov, Hüseyn Ərəblinski, Səməndər Rzayev, Hamlet Xanizadə, Həsən Turabov, Yaşar Nuri... kimi sənətkarların adlarını həmişə ehtiramla çəkirik. Siyahını uzatmaq da olar, aktyorluq sənəti bitmir. Müəyyən mərhələlərdə yeni aktyor nəslı yetişir. Bir dəfə Fuad Poladova dedim ki, nə yaxşı siz vardınız. Biz sizə baxıb sənətdən getmədik, az məvacibə qane olduq. Bəzən deyirlər ki, özgənin sözünü özgəyə deməyə nə var. Efirdən də söyləmişəm ki, bundan çətin şey yoxdur. Bir də görürsən küçədən keçən hansısa insan haqqında deyirlər ki, bundan yaxşı artist olar. Həmin adam çıxsın metr, metr yarım hündürlükdə səhnəyə, ayaqları əsəcək. Yazıçının, dramaturqun, deyək ki, Şekspirin sözlərini, hisslərini, duyğularını, düşüncələrini çatdırmaq çətinidir. Dünyada ən nifrət olunan insanlar həyatda oynayan insanlardır. Belələri haqda əbəs yerə demirlər ki, filankəs artistlik edir. Teatrda sən kiminsə həyatını oynayırısan. Səhnədə “rola girənlər”in hərəsi həyatda özünə görə bir kəşidir, xanımdır, ailə başçısıdır. Hər birinin özlərinə görə mənəviyyatı var. Aktyor bir əxlaqsız, mənəviyyatsız, ədalətsiz şahı oynaya bilər. Bədbəxtliyimiz odur ki, Azərbaycanda şou proqramlar baş alıb gedir. Ərindən boşanan, atasından-anasından küsən, münasib iş-güc tapma-

yanların hamısı oxuyur. Yağışdan çıxan göbələk kimi çoxalıblar. Maşın sürsünlər e, hər biri yanında da 4 “olimpiya çempionu” gəzdirir.

– *Uşaqılıq illərini necə xatırlayırsınız?*

– Uşaqılığım dağlarda keçib. Rəhmətlik atam 9 il Minkənd xəstəxanasının baş həkimi işləyib. Minkənd Azərbaycana böyük elm xadimləri bəxş etmiş kənddir. Mənim uşaqılıq günlərim Çalbayırda, Fərməş təpədə, Əriməzdə, Minkənd İstisuyunda keçib. Yəni bu xoşbəxtçilik mənə qismət olubdu. Laçında mən Qərənfil Həsənovadan dərslə almışam. Ədəbiyyat müəllimimiz olubdur. O, mənim üçün ən əziz insan olub. Bizim məktəbin direktoru İsmayıl İsmayılov çox böyük pedaqoq idi. Tofiq Əhmədov dərya idi, şair idi, rəssam idi, pedaqoq idi, tərcüməçi idi. Rus dili müəllimi olub, Minkəndəndir.

– *Uşaqılıq dostlarımla görüşürsünüzmü?*

– Açıq, indi vaxt məhdudiyyətindən gileyliyik. Teatra, seriala qaçıırıq. Daha çox telefon vasitəsilə əlaqə saxlarıırıq. Uşaqılıq dostlarımla, sinif yoldaşlarımla da görüşürəm, bir yerdə otururuq, yeyib-içirik, futbol oynayıırıq, dərldəşirik. Yeni Günəşliyə gedəndə elə bilirəm ki, Laçında şəhərin başına çıxııram. Yasamala gedirəm, Minkəndliləri görürəm. Əsas xeyirdə-şərdə, toyda, nişanda görüşürük. Televiziyaya təzə-təzə çıxııram. Görürlər, aktyor kimi uğurumu görəndə zəng edib təbriklərini çatdırıırlar. Yeri gələndə kö-məklik də göstəriırlər.

Bir dəfə Bəxtiyar Vahabzadə televiziya da dedi ki, ev dustağı olanda heç hara çıxıı bilmirdim. Ailədə problemlər olurdu, uşaqları yedirdib-içirtmək lazım idi. Bir də görürdüm ki, qapı döyülür, zəng çalınır, açırdım ki, bir uşaq içi ərzaq dolu torbanı qapının ağzına qoydu, qaçııb getdi. Bu, dəfələrlə təkrar olunandan sonra öyrəndim ki, həmin bazarlığı Həsənağa Salayev gön-dəirmiş. Adama dəstək duran belə dostlar olur. Şükür Allaha, əlimiz-ayağı-mız salamatdır, ayaq üstə durmağı bacarıırıq.

– *Aktyor olmağınız ailədə problem yaratmır ki?*

– 35 yaşında ailə qurmuşam. Başım qarışmışdı sənətə, evlənməyə vaxt tapmırdım. Biz həyatda oynayan insanlar deyilik. Səhnədə oynayan insan-lardan isə heç vaxt qorxmaq lazım deyil. Hər halda həyat yoldaşım da bunu bilirdi. Ona görə də aktyor olmağım ailədə heç bir problem yaratmır.

– *Nəsil şəcərənizdə elm adamları, müəllim və həkimlər daha çoxdur. Aktyorluq sənətini seçməyinizin özəl bir səbəbi varmı?*

– Ailəmizdə bizə sənət seçimində sərbəstlik verilib. Atam həkim olub, anam tibb bacısı. Anam Güləbirdən yüzbaşı Abdullanın, atam isə məşhur

Şahsuvarovlar nəslindəndir. O, həkim olsa da, yaxşı tar çalıb, muğamlarımızı ifa edib. Sevdii işlə məşğul olduğumu bildiyindən xeyir-duasını, köməyini məndən əsirgəməyib. Aktyorluğu seçməyimin özəl bir səbəbi yoxdur. Əvvəlcə kino aktyoru olmaq istəmişəm, bu, bəlkə də məşhur olmaq istəyindən gəlir. Seriala çəkilmək tanınmaq baxımından vacibdirsə, teatrın öz gözəlliyi var.

– *Dünyaya ikinci dəfə gəlsəydiniz yenə aktyor olardınız mı (Ənənəvi sualı aktyor özü verir və cavablandırır)?*

– Bu sualı mənə bir dəfə televiziya veriblər. Nədənsə televiziya çıxma bilmirəm, tıncıxıram. Ford maşınqayırmada yeniliklər edib. Ford Forddu. Maşınqayırma zavodunda işləyirmiş. Yerə düşən bir şurupu, vinti götürüb evə gəlir, zirzəmidə maşın yığır. Böyük şöhrətə, pula sahib olanda Forda sual verirlər ki, ikinci dəfə dünyaya gəlsəydiniz yenə Ford olardınız mı? “Həmin qadına rast gəlsəydim olardım” – deyir. Təbii ki, mən Ford deyiləm, Rauf Şahsuvarovam.

Amma eyni suala cavabım oxşardır. Əgər həmin ailədə doğulsaydım, bütün gücümü, mənəviyyatımı sərf etsəydim, həmin ata-ana mənə dayaq dursaydı, yenə də aktyor olardım.

– *Niyə soruşmursunuz ki, ən çox sevdiyiniz jurnalist kimdir?*

– *Soruşuruq...*

– Ən çox sevdiyim jurnalist Vəsilə Vahidqızıdır. Ona görə yox ki, Vəsilə mənimlə bir sinifdə oxuyub. Vətənə sonsuz məhəbbəti, yüksək intellekti, efir mədəniyyəti, düşüncə tərzini, zəngin dünyagörüşü və ədəb-ərkanı ilə geniş tamaşaçı auditoriyasının rəğbətini qazanıb. Qəhrəmanlıq tariximizi özündə əks etdirən sənədli filmlərin, cəmiyyətin aktual problemlərinə işıq tutan dəyərli verilişlərin müəllifidir. Vəsilə Vahidqızı həmişə səmimiyyətini, sözünün kəsərini qoruyub-saxlayan, mənsub olduğu nəslə, el-obaya başucalığı gətirən, doğma xalqı qarşısında məsuliyyətini heç vaxt unutmayan jurnalistdir.

– *Son olaraq laçınlılara, “Laçın yurdu” jurnalının əməkdaşlarına və oxucularına sözünüz?*

– Əsas ideyadır, biz indi tanış olduq. Siz pis-pis işlərlə məşğul olursunuz. Yaddaşımızı, bünövrəmizi qoruyub saxlamaq istəyirsiniz. Allah-təala bəzi adamlara qeyrət, təpər versin ki, sizə dayaq olsunlar. Mənim balalarım da o jurnalı alıb oxuyanda, Laçının şəklini görəndə dədə-baba yerlərini tanısınlar, unutmasınlar. Dünyanın ən xoşbəxt insanları öz işi ilə məşğul olanlardır. Siz mənəviyyatınızı atıb varlanmaq istəyən insanlar deyilsiniz. Uşaqlarımızın mənəviyyatını varlandırmağa, tariximizi, keçmişimizi onlara çat-

dırmağa çalışırsınız. Mən bunu evdə ata kimi, dədə kimi, əmi kimi az-az, yavaş-yavaş, bacardığım qədər edirəm.

Bərəkət haqqı, gələcəkdə ayılacaqlar ki, belə bir jurnal çıxıb. Təəssüflər olsun ki, sizin yaratdığınız jurnala bu gün əhəmiyyət verənlər azdır. Teatr da, mədəniyyətin bütün sahələri də elədir. Qədri 20 ildən, 30 ildən sonra bilinir.

Laçın ictimaiyyətinin, Laçın ziyalılarının, Laçın təəssüfkeşlərinin jurnala dayaq durmaları lazımdır ki, yaşasın, ayaq tutub yerisin. Laçınlıların qayğısı, diqqəti ilə işıq üzü görsün.

İmkanlı şəxslərdən nə vaxtsa soruşacaqlar: – Neyləmisiz, hansı savab iş görmüsünüz? Bir kasıb uşağı oxutmusunuzmu? Bir xəstəni sağaltmaq üçün nəsə etmisinizni? Ey 4 yerdə aşna saxlayanlar, məşuqələrinə ev, maşın alanlar bir kitaba, qəzetə-jurnala, pul xərcləmisinizmi?

Son olaraq nə deyim? Qarabağ müharibəsi əlili, qardaşım Məhərrəm Şahsuvarov hər görüşəndə deyir ki, Qarabağ müharibəsinə başlamaq ümidilə sizdən ayrılıram. Gəlin elə biz də hələlik bu inamla ayrılmaq. Sözümlü ürəyində Laçın nisgili gəzdirən istedadlı şair İlham Qəhrəmanın bir şeiri ilə tamamlayıram:

*Başımı götürüb çıxacam evdən,
O əsir dağları deyib gedəcəm.
Yoluma yeməyə çörək qoymayın,
Yol boyu həsrəti yeyib gedəcəm.*

*Gülün dəli üçün, havalı üçün,
Havalı başımın yığvalı üçün.
Birdən qayıtmadım - halallıq üçün
Dədəmə, nənəmə dəyib gedəcəm.*

*Quşlar göy üzündə səf bağlasınlar,
İlham nələr çəkdi, hesablasınlar...
Deyin ovçulara səhv salmasınlar,
Canavar dərisi geyib gedəcəm.*

İnşallah, şərəfli müharibənin qələbə sevincini yaşamaq bizə qismət olar. Allah amanında!

Arif MƏMMƏDLİ

POEZİYA

Səadət ƏLƏKBƏROVA

Ələkbərova Səadət 1971-ci ildə anadan olub. 1988-ci ildə orta məktəbi bitirib, elə həmin il Azərbaycan Dövlət Aqrar Universitetinin iqtisadiyyat fakültəsinə qəbul olmuşdur. O, universiteti 1993-cü ildə başa vurmuşdur. Məqalələri, esse yazıları sovet dönəmindən çap olunmağa başlamışdır. Şeirləri 2009-cu ildən dövrü mətbuatda çap olunur.

VÜSAL

Doğur vüsal, boğur hicran,
Şəhid qanı gömgöy olur.
Gör bir neçə oğul köçü
İçimizdə dərdlə solur.

Haraylayar soykökünə
Bizlərin lal baxışında.
Gözlərinin izi düşür
Vətənin hər naxışında.

Ürəklərə əkəmmirik
O sükutun acısını.
Torpağında çəkəmmirik
Acısının sancısını.

Dolur ömür, keçir dövrən
Vətənin qan yaddaşında.
Zamanımı seçir dövrən
Ana yurdun hər daşında?

Haraylayır, itirəmmir
Vətəninin həsrətini.
İstəsə də bitirəmmir
Sonalanan qismətini.

Yanıb-yanıb kül olmuşuq,
Bizlər dərdin rəngindəyik.
İtirib bomboz olmuşuq,
Yenə çənə əngindəyik.

SEVGİ TUFANIM

Ey sevgi tufanım, hay sal, haray sal,
Qoşulum qoy sənə saqraq səsinə.
Səməvi buludlar, incilər yağdır,
Qarışsın təzə-tər şəh nəfəsinə.

Gülüm yağışların gülüşləriylə,
Yerə də, göyə də salam deyərək.
Qoy sevdalı nəğməm qarışsın selə,
Tale yollarına boyun əyərək.

Qoy öpüm dəlisov sərt küləklərlə
Aydın, ulduzların al yanağından.
Bir səhər mehinin titrəyişində,
Günəşin sevgili gül dodağından.

Təbəssüm çiləyim məhəbbətimlə
Ömrə bəxş etdiyim çiçəklərimə.
Gözəllik diləyək sevgilərimlə
Balaca o həsrət ləçəklərimə.

Ey sevgi tufanım, hay sal, haray sal,
Süzülüm göylərin ənginliyinə.
Məni xüyalardan ayırır apar,
Uçum ruh eşqinin dərinliyinə.

Təqdim etdi: Eldar İSMAYIL

ESSECİKLƏR

Yusif OTAYLI

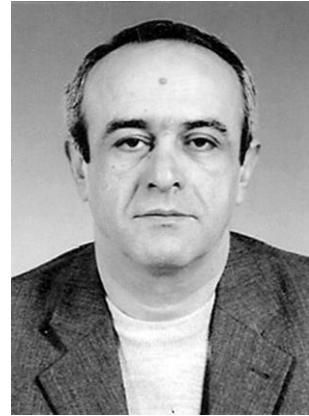
O – ODUR?

Firon sözü əski misir (kopt qibtı) dilindəki “per-o” sözündən götürülmüşdür və “O ev” deməkdir, çünki firon ilahi sayılırdı və onun adını çəkmək yasaq idi.

“O” sözü və səsi (həm də elə riyazi işarəsi) dilimizdə ən qısa sözü, ən qısa cümləni və bir də ki, mənəcə, ən dərin və ən sirli fikri ifadə edir.

Belə olan halda əgər bu ən dərin və ən sirli fikri və subyektı (bir çoxlarının düşündüyü kimi) ifadə edən O:

- istəyən və istəməyəndirsə;
- xoşlayan və xoşlamayırsa;
- sevən və sevməyəndirsə;
- razı qalan və qalmayırsa;
- bəyənən və bəyənməyəndirsə;
- rəhm edən və etməyəndirsə;
- qoyan (imkan verən) və verməyəndirsə;
- qəzəblənən və qəzəblənməyəndirsə;
- cəza verən və verməyəndirsə;
- nemətləndirən (mükafatlandıran) və nemətləndirməyəndirsə;
- əmr (hökm) edən və əmr etməyəndirsə;
- buyuran, qulluq (kölə olmağı) tələb edən və bunları etməyəndirsə;
- duyan (eşidən, görən) və duymayırsa;
- seçən və seçməyəndirsə;
- seçdikləri ilə danışan və danışmayırsa;
- oturan və oturmayırsa;
- qovan, sürgün edən və qaytarandırsa;
- lənətləyən və lənətləməyəndirsə;
- qəhr edən və etməyəndirsə;
- bağışlayan və bağışlamayırsa;
- qoruyan və qorumayırsa;
- and içən, vəd verən və bunları etməyəndirsə;
- qaldıran və endirən, alan və verəndirsə;
- bəxş edən və etməyəndirsə;
- icazə verən, qadağan edən və bunları etməyəndirsə.....

Onda bütün bu və buna oxşar hallarda O – sadəcə bir superinsan, ya da daha dəbli desək, hiperinsandır və yaxud da belə bir insanın xəyali obrazıdır.

Ancaq, əlbəttə ki, O: – layihələndirən, öncədən təyin edən (proqramlaşdıran), başlayan və qurtaran, var və yox edən, səbəb verən və dəyişdirən, nizam və ahəng quran, güc, enerji, ruh verən və alan, mümkün və mümkünəş edə bilən, öncədən bilən, dəf edən, burada yox (heçlik), orada var olan, sabit, dəyişməz, daimi, dərk və təsvir edilməz olan ola bilər.

Bu halda düşünmək olar ki, O – bu deyil, O – Odur!

BƏXTİN XOŞLUĞU

Xoşbəxtlik çox mürəkkəb harmonik üzvi birləşmə, emosional varlıqdır (olduğu halda). Onun bütün üzvləri harmonik vəhdət (mümkün qədər, optimal) yaratmadıqda xoşbəxtlik bir növ xəstə, hətta əlil xoşbəxtlik olur. Bu üzvlər, fikrimcə, ən azı aşağıdakı reallıqlardır:

– ruhi və fiziki sağlamlıq (sağlam bədən, sağlam ruh, yetərli mənəvi-psixoloji, zehni və estetik qabiliyyətlər toplusunun olması);

– azadlıq;

– sevgi (sevildiyindən daha çox sevmək və ən azı hörməti olmaq);

– tələbatların (hər növ) yetərincə ödənilməsi;

– özünügerçəkləşdirmə potensialını üzə çıxarma, özünü təsdiqləmə imkanının olması (optimal sosiallıq);

– dinamik, nizamlı həyat tərz;

– sağlam inam (özünə və ideallarına);

– ictimai faydalılıq

Bu üzvlərdən birindən məhrum xoşbəxtliyi bütöv təsəvvür etmək və duymaq çox çətin məsələdir.

Bu üzdən çağdaş insanlar xoşbəxtsənmi? sualına cavab verəndə çox vaxt çaşbaş qalır, zorluq duyurlar. Çünki onların ən azı gerçək xoşbəxtliyin nə və necə ola bildiyi barədə anlayışları yoxdur və ya bu barədə təsəvvürləri yanlışdır.

– Çox vaxt xoşbəxtlik duyğusu yalançı, aldadıcı olur (eyforiya).

2009-cu il.

Qeyd: Bu düsturla bağlı tənqidlərinizi və əlavələrinizi gözləyirik.

POEZİYA

Elnur İRƏVANLI

**TANRIDAN DANIŞIR
SİNƏNDƏ ÜRƏK**

*Hazırda "Bilgəh" Kardioloji
Sanatoriyasında həkim-kardioloq
işləyən anam Mehdiyeva İradə
Nadir qızının 55 yaşının tamam
olması münasibətilə*

Özgəni isidən odun, ocağın,
Özünü əridən şamın var, həkim!
Yaxşılıq adında bir heykəl qurub
Səndəki etiqad, etibar, həkim!

Ömrünə pay bölə hər nazlı bahar,
Yolların bürünə çiçəkdən libas.
Sevinc bayrağını, şöhrət güzgünü
Hünər zirvəsindən əməlinlə as.

Fərəhə qol aç a açılan sabah,
Peşənə iz qoya üzündə gülüş.
Ülviyyə danışır gecən gündüzə,
Dünyanı güldürə gözündə gülüş.

Tanrıdan danışır sinəndə ürək,
Hər zaman hər yerdə sevənin olsun!
Könlümdə puçurlu bir diləyim var,
Ən gözəl duyğular qoy sənə olsun!

20.01.2013

**BAHAR TƏRAVƏTLİ
YAŞIN MÜBARƏK**

*Əziz və sevimli bacım
Mehdiyeva Nəcibə Sədi qızının
30 illik yubileyi münasibətilə*

Arzun çiçək açıb, bar gətirmisən,
Sevinc puçurlayıb üzündə, bacım!
Gözlərin aynadır, qəlbin görünür
Hər müdrik, ağıllı sözündə, bacım!

Bir təmiz adındı zinətim, zərim,
Ağlın, hissin, duyğun – gücüm, təpərim.
Bilmirəm, heç kimi təşbeh göstərim
Sənə dəyanətdə, dözümdə, bacım!

Elnuram, döyünməz, vurmasa ürək,
Biz onu yaşadaq yaşayıb gərək.
Bu gün otuz illik yaşın mübarək,
Gəlirəm təbrik edirəm yüzündə, bacım!

22.01.2013

PUBLİSİSTİKA

İmdad ƏLİZADƏ

QÜRBƏTƏ SARI (II yazı)

Zağaltı, Qorçu kəndləri də boşalmışdı. Maşın Qorçu kəndini keçib yeni çəkilən Laçın-Kəlbəcər yoluna çıxdı. Çilgəz dağında dəhşətli vəziyyət vardı, insanın ürəyini göynədən, tüklərini biz-biz edən mənzərə yaranmışdı. Qışdan qalan qar əridiyinə, yaz yağışı yağdığına görə yol palçıq idi, insanlarla, yüklə dolu maşınlar Çilgəz dağına çətinliklə qalxırdı, piyada gedənlər, mal-qoyun bir-birinə qarışmışdı, ağlayanların naləsi ərsə dirənmişdi.

Günortaya yaxın maşın Çilgəz dağını aşıb Kəlbəcər ərazisinə keçdi. Yol kənarında yerləşən və adını indi də bilmədiyim bir kənddə dayandırıq. Sürücü maşını bir evin qarşısında saxladı. Bura onun eviydi, düşüb valideynləri ilə görüşdü, az keçmiş geri qayıtdı və yolumuza davam etdik. Tuneldən keçib, Qamışlıdan ötür Murov istiqamətində getdik. Murovun ətəyində olan sonuncu kənd Yanşaqdır. Bu kəndə çatanda axşam çağıydı. Keçib gəldiyimiz ərazilərdə gözəl yaz havası vardı. Yanşaqda isə hava soyuq və çiskinliyi, narın yağış yağırdı. Murovun ətəyində isə əsl qış hökm sürürdü.

Bizim yerlər də dağlıqdır. Amma ilk dəfə belə sərt dağa rast gəlirdim. Murovun ətəyindən baxanda sonu görünmürdü. Qarla örtülü dağda sərt dönəli yol çəkilib. Dağın ətəyində yol palçıq, bir neçə döngə qalxanda qarlı, yuxarı hissə isə buz idi.

Qaranlıq düşmüşdü, sulu qar yağırdı, yolda tıxac yaranmışdı. Sürücü dedi ki, hətta yol açıq olsa belə, gecə getmək təhlükəlidir, yuxarı hissələr buzdur, yüklə dolu maşınla gecə dağı aşmaq olmaz, əgər dağı aşma bilməsək, yuxarı hissələrdə qalsaq, şaxta bizi qırar: “Murovun aşağı hissələrində qalsaq yaxşıdır”.

Sərdar İbrahimov sürücünün sözlərindən narazı qaldı. Dedi ki, bunu vaxtında deyəydin, kəndlərdən birində dayanardırıq, səhər tezdən yola düşərdik. İndi nə edək, nə geri qayıtmağa imkanımız var, nə də dayanmağa.

“KAMAZ” işlək vəziyyətdə tıxacda dayanmışdı. Maşının sobası yanırdı, ona görə də çölün soyuğu içəridə o qədər də hiss olunmurdu. Yol üçün bir qədər çörək götürülmüşdü, gündüz bir-iki tikə yemişdik. Axşam düşəndə yatmışam, sonra nə olduğunu xatırlamıram.

Yuxudan səhər oyandım. Maşın xeyli irəliləmişdi, Murovun yuxarı hissəsində dayanmışdı, yol yenə də tıxac idi. Laçıdan olanlar mal-qoyununu bura qədər gətirmişdi, amma şaxta xeyli heyvan qırmışdı, yol leşlə dolu idi.

Sərdar İbrahimov dedi ki, maşının kuzovuna qalx, yeşiklərdə olan toyuq-cücəyə dən, su ver. Kuzova qalxdım, əşyaların üzərinə çəkilən çadırı qaldırdım. Şaxtadan xeyli toyuq-cücə qarılmışdı, leşləri yerə atdım, sağ qalanlara dən, su verdim.

Yavaş-yavaş Murova qalxırdıq, günorta dağı aşdıq. Murovun Xanlar (Göygöl) üzündə də relyef çox sərtir, maşın qarlı, buzlu yolla yavaş-yavaş aşağı enirdi.

Bərdə rayonunun Ağalı kəndinə, Sərdar İbrahimovun qohumlarının evinə gəldik, əşyalar boşaldıldı, maşın getdi və biz burada məskunlaşdıq. Böyük ailə idi, evdə dindar qadın vardı. Bu ailə seyid nəslindəndir.

Nə Oğuldərədə qalan anamdan, nənəmdən, nə də mayın 14-də maşınla kənddən gedən atamdan, bacılarımdan, qardaşlarımdan xəbər vardı, harada olduqlarını bilmirdim. Onların da məndən xəbərləri yox idi.

Tanımadığım bir ailəyə sığınmışdım, hər gün sıxıntı ilə keçirdi. Utan-utana süfrə arxasında oturmaq, ev yiyəsinin əlinə baxmaq, bir hərəkət edəndə icazə almaq adamı üzürdü. Baxmayaraq ki, ev sahibi böyük qonaqpərvərlik göstərirdi, bizə qayğı ilə yanaşırdı, əlindən gələni edirdi.

On günə yaxın burada qaldım, mənə Hüsənliyə, dayım evinə aparmağa adam tapılmırdı, arxamca gələn də yox idi, gözlərim yollarda qalmışdı.

Sonra mənə əvvəlcə Bərdənin Alpout kəndinə, oğuldərəli Valeh İlyasovun evinə apardılar. Bir neçə gün də burada qaldım.

Nəhayət, mənə dayım evinə, bacı-qardaşlarımla yanına gətirdilər. Nənəm də burada idi. Görüşəndə çox sevindik. Bacı-qardaşlarımla sağ çıxmasına, nənəmin də kənddə qalmamasına çox sevindim.

Atam bacı-qardaşlarımı Hüsənliyə gətirib dayım evində yerləşdirdikdən sonra yenidən kəndə qayıtmışdı. Maşın tutub bəzi ev əşyalarını çıxarıb Hüsənliyə gətirmişdi. Bir neçə qohumun da ev əşyalarını dayım evinə gətirmişdi. Nənəmi də həmin maşınla çıxarmışdı.

Mən Hüsənliyə gələndə atam-anam burada yox idi. Anam piyada mal-qoyunu gətirirdi. Atam da yenidən geri qayıtmışdı.

Dayım evinə bizdən başqa üç ailə sığınmışdı. Biz dayımın ailəsinin yaşadığı evdə olurduq. İki ailə həyətdəki digər evdə məskunlaşmışdı. Bir

ailə üçün həyətdə çadır qurulmuşdu. Dayımın həyatında iyirmidən artıq uşaq vardı, bir yerdə oynayırdıq, dalaşırdıq, qonşuların meyvə bağlarını daşlayırdıq. Yemək zamanı süfrə arxasında qırxdan artıq adam otururdu. Dayılarım bizə böyük qayğı ilə yanaşırdılar. Böyük dayım Hüseyn Talibovun həyat yoldaşı Nüşabə Talibova hər gün çörək bişirir, gündə üç dəfə yemək hazırlayıb süfrə açırdı. Amma bir dəfə də olsun bu ağır əziyyətindən narazılıq etmirdi.

Qardaşım Babəklə təsərrüfat işlərində dayıma kömək edirdik, mal otarırdıq. Havalər isinmişdi və bu bizə ciddi əziyyət verirdi. Qaçqın düşənədək biz belə isti görməmişdik. Həmişə dağlıq yerdə yaşadığımıza görə aranın istisinə dözə bilmirdik. Ata-anamdan isə xəbər tuta bilmirdik.

Bir neçə gündən sonra atam Hüsəniyə gəldi. Tək gəlmişdi, anam yox idi, mal-qoyunu da gətirməmişdi. Dedi ki, Murovu aşmışıq, dağın Xanlar (Göygöl) rayonu ərazisində məskunlaşmaq qərarına gəlmişik. Atam söylədi ki, bir-birinə qohum olan bir neçə oğuldərli ailə Murovun ətəyində qalmaq qərarına gəlib. Bu ailələr uzaq rayonlara getmək istəməmişdilər, Laçına, Oğuldərəyə daha yaxın yerdə məskunlaşıb kəndimizin erməni işğalından azad olunmasını gözləməyi və geri qayıtmağı nəzərdə tutmuşdular. Atam da qohumlardan ayrı düşmək istəmədiyinə və tezliklə geri qayıtmağa ümid etdiyinə görə Murovun ətəyində məskunlaşmağı qərara almışdı.

Dayılarım buna etiraz etdilər. Bildirdilər ki, həm ailəmizin məskunlaşması, həm də mal-qoyunun saxlamağımız üçün hər cür kömək edəcəklər. Ona görə də Murovda qalmamağı, Hüsəniyə gəlməyi təklif etdilər. Atam razı olmadı. Dedi ki, nə qədər yaxın və əziz insan olsa da, heç kimin evində məskunlaşa bilmərəm, çadır olsa da, bilərəm ki, özümünküdür. Dayımgilə sığınan insanlar da Murovda məskunlaşmağımıza etiraz etdilər, amma atam qərarlı idi.

Murovun ətəyinə qayıdırdıq, atam qoşqulu traktor gətirdi, gündəlik istifadə üçün zəruri olan ev əşyalarını traktorun qoşqusuna yığdıq, özümüz də həmçinin. Səhər tezdən yola düşdük. Böyük dayım Hüseyn Talibov da bizimlə getdi. Traktor yavaş-yavaş irəliləyir, biz də atamıza suallar yağdırırdıq. Kəndə nə vaxt qayıdacağıq? İndi Oğuldərədə ermənilər varmı? Bizim evi yandırılıblar? Getdiyimiz yerdə ev var? Anam haradadır? Mal-qoyunumuz sağdır? Filankəs əmigel də bizim olduğumuz yerdə yaşayacaq? Qonşu uşaqları yenə görəcəyik? Bura haradır? Nə vaxt çatırıq?

Hacıkəndi, Toğananı keçdik. Toğana Murovun Xanlar üzündə sonuncu kənddir, Xanlar-Kəlbəcər yolu ilə Murov istiqamətində xeyli getdik, kənddən uzaqlaşdıq. Təbiət göz oxşayırdı, yaşıl meşələr, dağlar, gül-çiçək idi. Bura Oğuldərəni xatırladırdı, oxşarlıq çox idi. Günorta Murovun ətəyinə yetdik, traktor çayın kənarında dayandı. Atam dedi ki, çatmışıq, çayın digər sahilindəki obanı göstərdi, orada məskunlaşdığımızı bildirdi. Burada xeyli adam çadır qurmuşdu, ailəsini bura gətirmişdi. Yenidən görüşməyə ən çox sevinən uşaqlar idi, bir yerdə oynamaq, gün keçirmək imkanı olacaqdı.

(*Ardı var*)

POEZIYA

Nailə MARKS QIZI

ANAM

Nə gözəl yaradıb Yaradan səni,
Hər könül alanda astakar anam.
Sinəsi şeirli, dili nəğməli,
Küllü folklordan dəstəkar anam,
Mənim şair anam, bəstəkar anam.

Şirin könül alan havası vardır,
Nahaqla, nakəslə davası vardır.
Hansı xalqın belə sonası vardır?
Vətən həsrətindən xəstəhal anam,
Mənim şair anam, bəstəkar anam.

Söhbəti məsəlli, dili ayəli,
O gözəl çöhrəsi nurlu, həyalı.
Ayağı uğurlu, özü sayalı,
Əlləri şəfalı şəfqətkar anam,
Mənim şair anam, bəstəkar anam.

Dağtək əzəməti, şirin saxası,
Qızmar od-ocağı, isti yuxası.
Saçında həyatın gümüş boyası,
Çal həzin laylanı, asta çal, anam,
Mənim şair anam, bəstəkar anam!

ANA

Hər ana olana ana deməyəm,
Övladın dərdinə yanasan gərək.
Gizli kədərini, pünhan qəmini
Gözündən anlayıb qanasan gərək.

Arif olmayanlar bilməzlər bunu,
Bu qayğı, diqqətin görünmür sonu.
Düşünüb ananın kim olduğunu,
O böyük Xudadan duyasan gərək!

Qayğısı rəngbərəng, varaq-varaqdı,
Onların xətrinə dəymək günahdı.
Ömür yolumuzda yanan çıraqdı,
Həyatda qədrini biləsən gərək.

Ömür bağçamızda açılan güldü,
Şirin laylasıyla könlümüz güldü.
Nailə, qarşında müqəddəs Pirdi,
Səcdəyə diz üstə gələsən gərək.

YALAN VƏ İFTİRAYA ÜSYANKARLIQLA ETİRAZ EDƏK, DÖNÜKLÜYƏ YOX DEYƏK

Dövlətçilik tarixi ərzində cəmiyyət üzvü olan insanlar öz əməlləri müqabilində cəmiyyəti idarə edən dövlətdən səhvən və ya bilərəkdən haqsız cəzalar da görmüş, cəmiyyət qarşısındakı borcunu yerinə yetirərkən əməli fəaliyyətinə görə həddən ziyadə maddi-mənəvi dividendlər də almışdır.

Yaxın tariximizdən bizə bəllidir ki, öz vətənpərvərliyi, daxili vicdani borcu qarşısında şəxsi həyatını təhlükə qarşısına qoyub, haqq səsinə car çəkən yazarlarımız lap çox olmuşlar. Az-çox yazı-pozu bilənlərimizin hamısı ilhamlı nəğməkarlarımız H.Cavidin, M.Müşfiqin repressiyasından yetərincə xəbərdardırlar. Habelə, onlarla fədakarlarımızdan Sabirimiz, Mirzə Cəlilimiz maddi məşəqqətlər içərisində öz milləti və xalqı üçün "Hop-hop-namələr", "Ölülər", "Anamın kitabı" və sair kimi misilsiz dəyər kəsb edən əsərlər yaratdılar. Bütün belə azman simalarımız hər bir azərbaycanlı üçün daim yön çevrilən qibləgahlardır. Bu qibləgahlardan üz döndərüb dinini, imanını, həqiqəti qartımış düşmənin maddi şirnikləndirməsinə satan dönük bir yazarın – Əkrəm Naibovun yalan nəfəsli və ağ yalan olduğu üçün də cızma-qaradan başqa heç nə olmayan "Daş yuxular"ı nəinki etirazla, xüsusi nifrətlə qarşılanmış və müəllifinə Z.Balayan, Q.Starovoytova donu geydirmişdir. Qara və qorxunc kabus görüntüsü, tiranlıq ideologiyasının təbliği olan muzdlı cızma-qara haqlı olaraq azərbaycanlılar tərəfindən nifrətlə qarşılandı. Və öz layiqli cəzasını da aldı – bu cəza xalq nifrətidir. Ona görə Naibov bu cəzanı aldı ki, onu tamah aldatdı və bu səbəbdən özünü aşağıdan da aşağı etdi, deyildi ki kimi "sürüşdü yerə düşdü".

Muzdlı cızma-qaraçı bilməmiş deyil ki, bu gün ölkə rəhbərliyinin apardığı obyektiv xarici siyasət qarşısında hətta ermənipərəst arxa-dayaqlar da mövcud həqiqət qarşısında erməni işğalını etiraf etmiş və sözdə olsa da genosidlə, etnik təmizləmə yolu ilə icra edilmiş işğalı təsdiqləmək zorunda qalmışlar. Nə yazıqlar ki, adi bir muzdlu cızma-qaraçı olan Naibovun gözləri elə tutulub ki, işğal altında olan Dağlıq Qarabağı və bu siyasi nekroz ocağına bitişik 7 rayonumuzu görmür. Erməni özü bu işğalı açıq şəkildə beynəlxalq ictimaiyyət qarşısında demək zorunda qalır və çarəsizlikdən imitasiya yolu, güclü arxa-dayaq dəstəyi ilə status-kvonu saxlamağa çalışır.

Nə yazıqlar ki, sən Naibov yalan, cəfəngiyat yazmaq xəstəsi olmusan, özü də müalicə olunmaz dərəcədə xəstə olmusan. Sözün, yazının, kitabın, doğru yolun qədir-qiymətinə o dərəcədə itirmisən ki, yalan yazmaqla bərabər, dəftər-qələmə yaraşmayan vulqar ifadələr işlətmisən. Bu isə yalan yazmaq qarşısında aciz, cılız qalmağının bariz göstəricisidir.

Heç olmasa ölməz Bəxtiyar Vahabzadənin – o Bəxtiyar ki, iki əsrin söz Koroğlusudur, – "Şəbi-hicran" poeməsindəki qələmə müraciətini yadına salıb, əlindəki qələmə cüzi nəzər yetirəydin, onda bəlkə də bu dərəcədə mənəvi eroziyaya uğramazdın. Öz yurduna, öz ocağına dönük çıxmazdın.

Bir cəmiyyət üzvü olaraq sən Naibov istər Sovet dönəmində, istərsə də keçid-müstəqillik dövründə həmişə Azərbaycan dövlətindən, onun rəhbərlərindən diqqət və qayğı görmüsən.

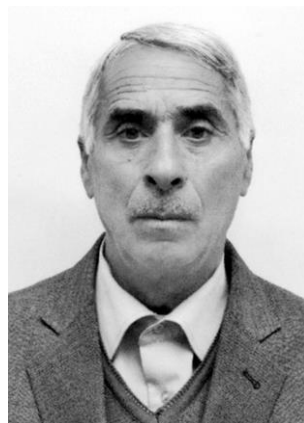
Odur ki, ən yüksək maddi və mənəvi dividendlər sənə verilmişdir. Son əməli fəaliyyətin göstərdi ki, ömrün boyu yediyin çörək, keçirdiyin firəvan həyat tərzini alin təri ilə qazanılmayıb, sadəcə zəhmətsiz gəlirlərlə gün keçirmisən. Əgər belə olmasaydı min bir əzab və məhrumiyyətlər içərisində yaşayıb dişlə-dırnaqla – halal zəhmətlə qazanılmış, habelə nəsilər silsiləsinin yadigarı olan bütün əmlakı ermənilər tərəfindən talan olunmuş, yurd-yuvası yandırılıb-yağmalanmış zavallıların – qaçqın-məcburi köçkün ordusunun ah-naləsini, fəryadını, torpaq, Vətən, həsrətli haraylarını görərdin, eşidərdin.

Bizdən asılı olmayan qanunlarla idarə olunan bir haqq, ədalət təminatçısı var. Haqsız, böhtançı, yalan bazisi üzərində qurulan əməl icraçıları heç vaxt cəzasız qalmayıb.

Erməni şərinə güvənmə, Naibov! B.Mussolinini, A.Hitleri acı damğası ilə damğalayan ədalət tərəzisi də var.

Tarix və zaman yalan, böhtan, zalımlığın üstündən xətt çəkib "haqq, ədalət" yazmış və yazacaqdır.

Fərəc ƏDİLOV,
Laçın rayonu, Şeylanlı kəndi,
22 fevral 2013-cü il

UNUTMA!

Laçın rayonu 18 may 1992-ci ildə erməni təcavüzkarları tərəfindən işğal edilib. İşğal nəticəsində Laçın şəhərində, Qayğı qəsəbəsində və 125 kənddə olan 13845 fərdi yaşayış evi, 48 sənaye, 63 kənd təsərrüfatı obyektı, 217 mədəni-maarif, 101 məktəb, 5 məktəbdənkənar, 3 məktəbəqədər müəssisə, 142 səhiyyə, 460 ticarət obyektı itirilmişdir.

Qarabağ müharibəsində 333 nəfər şəhid, 225 nəfər əlil olmuş, 33 nəfər hər iki valideynini itirmiş, 5 nəfər Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdür. Laçın rayonu işğal edildikdən sonra rayonun 58299 nəfər əhalisi respublikanın 59 rayon və şəhərində müvəqqəti məskunlaşmışdır.

“Bəxtiyar-4” mətbəəsinin direktoru: **Bəxtiyar İSMAYILOV**

Kompüter və dizayn: **Araz YAQUBOĞLU**

Korrektor: **Elnur İRƏVANLI**

Operator: **Cəlal ARİFOĞLU**

Yığılmağa verilmişdir: **07.01.2013**

Çapa imzalanmışdır: **28.03.2013**

Şərti çap vərəqi: **6. Sifariş №11.**

Kağız formatı: **70x100, 1/16.**

Tiraj: **500. Qiyməti: 2 AZN**

Dərgi “Bəxtiyar-4” istehsal-kommersiya firmasında hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.

E-mail: baxtiyar54@rambler.ru

Tel: (+99412) 568-44-53, (+99450) 570-63-54.

Ünvan: Bakı, Mir Cəlal, 83.